

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2020

Tanja Marková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra politologie

**Obraz postavení žen na Západě v ženském tisku
v Československu v období 1948–1989**

Bakalářská práce

Autor práce: Tanja Marková

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Gelnarová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30.7. 2020

Tanja Marková

Bibliografický záznam

MARKOVÁ, Tanja. *Obráz postavení žen na Západě v ženském tisku v Československu v období 1948–1989*. Praha, 2020. 116 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie. Katedra Politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jitka Gelnarová, Ph.D.

Rozsah práce: 220 826 (znaků s mezerami)

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na obraz postavení žen na Západě, který vytvářel ženský tisk v Československu v letech 1948–1989. Ke zjištění toho, jakým způsobem ženský československý tisk ve sledovaném období zobrazoval ženy na Západě, jsem využila metody diskurzivní analýzy, přičemž analyzovanými materiály jsou vybrané články nejdéle vydávaného ženského periodika Vlasta. Z důvodu množství vydaných čísel Vlasty v letech 1948–1989, jsem analyzovala pouze čísla z období kolem Mezinárodního dne žen, který se slavil ve východním i západním bloku, a tak jsem předpokládala, že prostor věnovaný společenskému postavení žen v různých zemích světa, bude větší než ve zbytku roku.

Annotation

This bachelor's thesis is focused on the perception of the women in the women's press in Czechoslovakia from 1948 to 1989. In order to find out, how the Czechoslovakian women had been portrayed, I used the method so called discourse analysis. In this analysis, I had analysed data from the selected articles, which were taken from women's journal "Vlasta". The "Vlasta" has obtained several issues from 1948 to 1989, therefore I analysed only the editions, which were published during the celebration of the International Women's Day, which was celebrated in the Eastern and Western bloc. I also assumed that the social space devoted to the social status of women in different countries will be higher during this time period than in the rest of the year.

Klíčová slova

Obraz, postavení žen, západní feministické hnutí, ženský tisk, Československo, 1948–1989

Keywords

The image, position of women, western feminist movement, woman 's press, Czechoslovakia, 1948–1989

Title

The image of the position of the women in the West in the woman 's press in Czechoslovakia in 1948–1989

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce PhDr. Jitce Gelnarové, Ph.D. za její laskavý přístup, ochotu a cenné rady při zpracování této práce.

Obsah

Úvod	1
Teoretická část	4
1. Dobový kontext	4
1.1. Geopolitický kontext	4
1.2. Vnitřní politika Československa.....	11
2. Postavení žen v socialistickém Československu	15
2.1. Marxisticko-leninská ideologie	15
2.2. Trojrole žen.....	19
2.2.1. Uvědomělá občanka	20
2.2.2. Pracovnice	21
2.2.3. Matka	22
2.3. Reálné postavení žen v Československu	23
2.3.1. Mateřství a manželství	24
2.3.2. Zaměstnání	27
2.3.3. Vzdělání a klasifikace	29
2.4. Ženské organizace v Československu	30
3. Postavení žen v západním bloku	34
3.1. Reálné postavení žen v západním bloku.....	34
3.2. Feminismus na Západě v období studené války	38
3.2.1. Co je to feminismus	38
3.2.2. Druhá vlna feminismu	40
3.2.3. Feministické směry	43
4. Mezinárodní spolupráce žen	44
Empirická část	50
5. Chronologický vývoj diskurzu o ženách žijících na Západě.....	50
5.1. Komunistický převrat a represivní fáze režimu – 40. a 50. léta	50
5.2. Uvolnění režimu – 60. léta	63
5.3. Období normalizace – 70. léta.....	68
5.4. Druhá studená válka – počátek 80. let.....	73
6. Vývoj diskurzu o ženách žijících na Západě podle vybraných témat	83
6.1. Zaměstnání	83
6.2. Děti a mateřství.....	89
6.3. Vzdělání.....	93

6.4.	Partnerství.....	95
6.5.	Rasismus.....	97
6.6.	Sexismus.....	100
6.7.	Násilí na ženách.....	101
	Závěr.....	103

Úvod

Téma své bakalářské práce s názvem „*Obraz postavení žen na Západě v ženském tisku v Československu v období 1948–1989*“ jsem zvolila z důvodu vlastního zájmu o problematiku genderu a vývoj ženské emancipace. Mimo to se také domnívám, že v dnešní době, kdy je společenské postavení žen stále jedním z velmi diskutovaných témat, je důležité seznámit se s tím, jakými v minulosti prošlo změnami a jaké faktory měly vliv na jeho vývoj.

Znalost dějin vývoje postavení žen ve společnosti nejen u nás, ale i v zahraničí, se tak stává odrazovým můstkem k lepší orientaci v současném veřejném diskurzu, který se této problematice dotýká.

Cílem mé práce je zjistit, jaký obraz společenského postavení žen žijících na Západě vytvářel ženský socialistický tisk v Československu, a jak se tento obraz, pokud vůbec, měnil v závislosti na dynamicky se proměňující atmosféře mezinárodních vztahů v průběhu celého období studené války.

Oproti teším došlo v průběhu psaní mé práce k zúžení cíle. Původním cílem mé práce bylo zjistit, jakým způsobem se v ženském socialistickém tisku v Československu vyobrazovalo společenské postavení žen žijících v západním bloku, společně s cílem zmapovat Vlastou vytvářený obraz působení feministických hnutí na Západě. Následně pak, jak byly vytvářené obrazy ovlivňovány dobovým kontextem studené války. V průběhu práce jsem však dospěla k závěru, že téma je vzhledem k doporučenému rozsahu bakalářské práce příliš široké, a tak jsem se v analytické části své práce zaměřila pouze na obraz společenského postavení žen na Západě. S tímto rozhodnutím také souvisí úprava názvu, který původně vypadal takto: „*Obraz postavení žen na Západě a západních feministických hnutí v ženském tisku v Československu v období 1948-1989*“.

Studená válka byl konflikt, který mezi lety 1947-1991 rozdělil svět pomyslnou „železnou oponou“ na západní a východní blok. Západnímu bloku (kapitalistickým státům) dominovaly USA a tomu východnímu (socialistickým státům) Sovětský svaz. Stejně tak jako se lišily politické režimy těchto bloků, lišilo se i společenské postavení žen v nich.

Přestože během studené války došlo k několika mezinárodním krizím, obešla se za celý svůj průběh bez jediného přímého konfliktu. Tato „válka“, a s ní spojené napětí mezi bloky, se tak projevovala převážně vzájemným soutěžením v různých oblastech. Zatímco v kapitalistických státech probíhala tzv. druhá vlna feminismu, v socialistických státech bylo zrovnoprávnění žen dle marxisticko-leninské ideologie považováno za vyřešené. V kontextu bipolárního soutěžení

jsem se zamyslela nad tím, zda se problematika postavení žen ve společnosti a jejich práv nestala jedním z prvků, kterými oba bloky poměřovaly svou vyspělost.

Pro tento kvalitativní výzkum jsem se rozhodla využít metodu diskurzivní analýzy. Diskurzivní analýza se zakládá na tom, že nevnímá studované texty jako odraz reality, ale spíše odraz toho, jak byl jazyk využíván pro různá sdělení. Jazyk tedy není prostředníkem pro poznání reality, ale samostatným studovaným objektem, jehož specifickým využitím může být utvářena společnost.¹ Cílem diskurzivní analýzy není zjistit, jaké konkrétní události se odehrávaly ve sledovaném období, ale jak o nich byla informována široká veřejnost, respektive, jaký styl vyjadřování byl pro tento účel využíván.² Pro analyzování diskurzu není žádné pevně dané pravidlo. Kvůli velkému objemu sledovaných dat se však využívá výběr, třídění, kódování a samotné analyzování dat.³

Studovanými texty v této práci jsou vybrané články ženského časopisu *Vlasta*⁴, který je vydáván již od roku 1947, což z něj dělá nejdéle vydávané ženské periodikum u nás. Po komunistickém převratu v únoru 1948 byl vydavatelem časopisu Československý svaz žen, v té době již orgán Komunistické strany Československa. Časopis *Vlasta* byl tedy pod přímým dohledem komunistického režimu.

Jelikož se v této práci snažím zachytit, jak se obraz postavení žen na Západě měnil v čase, věnuji se celému období studené války. Zpracovat však všechna vydání týdeníku *Vlasta* mezi lety 1948-1989 by bylo kvůli jejich množství náročné a z toho důvodu jsem se rozhodla zaměřit pouze na čísla z období kolem Mezinárodního dne žen (MDŽ). Tento mezinárodní svátek se slavil v obou blocích, předpokládám tedy, že právě v období jeho oslav byl prostor věnovaný společenskému postavení žen v různých zemích světa, ve vztahu k aktuální mezinárodní situaci, větší než ve zbytku roku.

Má práce se dělí na dvě části – teoretickou a empirickou. V teoretické části více přibližuji postavení žen ve společnosti socialistického východního bloku a kapitalistické společnosti bloku západního. Dále se také zabývám vývojem ženských organizací na Východě i Západě ve druhé polovině 20. století.

¹ TONKISS, Fran (2004) *Analysing discourse*. In: Seale, Clive, (ed.) *Researching Society and Culture*. Sage, London, UK, pp, s. 245-260. ISBN 9780761941972.

² Tamtéž. s. 248

³ Tamtéž. s. 250

⁴ Ze sledovaného období 1947–1989 analýzou neprošly čísla let 1983, 1987 a 1989 z důvodu jejich nedostupnosti.

V kapitole zaměřené na postavení žen ve východním bloku čerpám především z prací Hany Havelkové, Denisy Nečasové a Aleny Wagnerové. Pro kapitolu o společenském postavení žen západního bloku, pro mne byla zásadní základní feministická literatura autorek Simone de Beauvoir a Betty Friedan. V oblasti feminismu a jeho vývoje jsem informace čerpala zejména z kolektivní monografie Vyvlastněný hlas (Hana Havelková, Libora Oates-Indruchová).

Empirická část mé práce zahrnuje výzkum a analýzu sledovaných dat a jejich následnou interpretaci. Primárním cílem empirické části je zachytit, jaký obraz západních žen a jejich postavení ve společnosti vykreslovalo v Československu nejpopulárnější ženské tištěné médium – týdeník Vlasta v závislosti na probíhajícím konfliktu studené války.

Teoretická část

1. Dobový kontext

1.1. Geopolitický kontext

Průběh studené války měl velice proměnlivou dynamiku. Období uvolnění se střídala s obdobími mezinárodního napětí, která často neměla daleko k vyvolání otevřeného konfliktu. V analytické části mé práce se pokouším zachytit, jak tyto proměny ovlivňovaly obraz společenského postavení západních žen, který vytvářel socialistický ženský tisk v Československu. Před samotnou analýzou ovšem považuji za důležité shrnout a zpřehlednit průběh a nejzásadnější fáze studené války, které se do vytvářených obrazů s největší pravděpodobností mohly promítnout. Jelikož byla studená válka komplikovaným konfliktem trvajícím téměř celou druhou polovinu 20. století, zaměřím se v této úvodní kapitole pouze na významné události a krize, u kterých předpokládám, že jim byl v mnou analyzovaném socialistickém ženském tisku věnován prostor. Geopolitický kontext bude tedy omezen na základní přehled nutný k porozumění a orientaci v empirické části mé práce.

Konec druhé světové války představoval pro mezinárodní politiku velké změny. Tradiční mocnosti, konkrétně poražené Německo, Itálie a Japonsko, ale také vítězná Velká Británie s Francií, ztratily dočasně vliv a moc na poli mezinárodní politiky. Oproti tomu Sovětský svaz a Spojené státy nabyly na síle, a především schopnost vyvinout jaderné zbraně, nový fenomén ve zbrojení, z nich udělala nové světové supervelmoci.⁵

Krátce po ukončení druhé světové války, která si vyžádala miliony obětí a ekonomicky oslabila všechny zúčastněné státy, celosvětově převládala touha po míru. Tato touha dala v roce 1945 vzniknout Organizaci spojených národů, globální univerzalistické mezistátní instituci, která si kladla za cíl udržovat světový mír a bezpečnost. Struktura OSN vychází z mezinárodní rovnováhy druhé poloviny 40. let 20. století, a proto jsou stálými členy vítězné mocnosti: USA, Rusko (dříve SSSR), VB, Francie a Čína. Tyto mocnosti tvoří hlavní orgán OSN, kterým je Rada bezpečnosti. Aby Rada bezpečnosti jednala dle zásady jednomyslnosti, každý ze stálých členů disponuje právem veta.⁶

⁵ VESELÝ, Zdeněk. *Přehled dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, 2005, s. 137. ISBN 80-86747-23-9.

⁶ KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. 4., aktualiz. a rozš. vyd., V Ekopresu 3. Praha: Ekopress, 2010, s. 216–218. ISBN 978-80-86929-60-6.

Bezprostředně po válce spolu protihitlerovská koalice nepřestávala spolupracovat, tentokrát ve snaze zabezpečit trvalý mír a bezpečnost. Odlišné názory demokratických států na jedné straně a komunistického Sovětského svazu na straně druhé, vedly však k rozkolu, který předznamenal vznik studené války. Přestože se americký prezident T. Roosevelt domníval, že po válce bude USA, Velká Británie, Čína a Sovětský svaz plnit funkci tzv. čtyř policistů, kteří budou dohlížet na poválečnou rekonvalescenci Evropy, sovětská expanzivní politika se s touto představou neslučovala.⁷ Sovětský svaz v čele s J. V. Stalinem očekával, že se USA bude držet své předválečné politiky izolacionismu, a nebude tedy zasahovat do vývoje poválečné Evropy, dále pak, že bude uznaná západní hranice z let 1939-1940 a vznikne nárazníkové pásmo ze států pod dohledem SSSR.⁸

K podmanění střední a jihovýchodní Evropy Sovětskému svazu nahrávalo rozestavění jeho armády, celosvětově nejsilnější vojenské složky, která po válce zůstala nejen v Německu, ale také v dalších středoevropských a jihoevropských zemích. Vojenský vliv Sovětů vnímali západní spojenci jako hrozbu a porušení Deklarace o osvobozené Evropě, což vedlo k zahájení tzv. „politiky zadržování komunismu“ ze strany Spojených států. Podstatu této politiky popsal americký diplomat George Kennan slovy: „*dlouhodobé, trpělivé, ale tvrdé a rozhodné zadržování ruských expanzivních snah*“.⁹

Obavy z expanzivní politiky Sovětského svazu vyjádřil také britský předseda vlády W. Churchill ve svém proslovu na americké univerzitě ve Fultonu 5. března 1946, když prohlásil, že napříč Evropou vznikla tzv. „železná opona“, která rozdělila svět na východní a západní blok. Vyzval také USA, aby se spojily s Brity a společně čelili sovětské expanzi.¹⁰

Avšak, jak již bylo zmíněno, tradiční mocnosti, a tedy i Velká Británie, byly po válce oslabené. Z ekonomických důvodů nebyli Britové schopni nadále finančně podporovat ani Turecko, ani vládnoucí monarchisty v Řecku, kteří bojovali o vliv s místními komunisty. Hrozilo tak rozšíření sovětského vlivu v Turecku a komunistické Řecku. Do této situace se vložily Spojené státy jakožto „obránci demokracie“, když prezident Henry Truman v březnu roku 1947 požádal

⁷ VESELÝ, Zdeněk. *Přehled dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, 2005, s. 152. ISBN 80-86747-23-9.

⁸ NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2010. Moderní dějiny (Vyšehrad), s. 11. ISBN 978-80-7429-011-4.

⁹ VESELÝ, Zdeněk. *Přehled dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, 2005, s. 152. ISBN 80-86747-23-9.

¹⁰ NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2010. Moderní dějiny (Vyšehrad), s.13. ISBN 978-80-7429-011-4.

americký kongres o 400 miliard dolarů na podporu legitimních vlád a boje s komunismem v Řecku a Turecku. Schválením tohoto požadavku vznikla tzv. Trumanova doktrína, která je považována za skutečný počátek studené války. Dalším ukazatelem toho, jak se budou vztahy mezi SSSR a USA vyvíjet nadále, mělo být řešení poválečné rekonstrukce Evropy a německé otázky.¹¹

Plán na obnovu poválečné Evropy vypracoval státní tajemník USA George Marshall a byly to opět Spojené státy, které nabídly finanční pomoc, tentokrát Evropě jako celku. V červenci roku 1947 se v Paříži sešli zástupci Francie, Velké Británie a Sovětského svazu, aby tuto nabídku projednali. Ministr zahraničí SSSR V. M. Molotov Marshallův plán odmítl s odůvodněním, že jde o zasahování do vnitřních politik evropských států. Následně byla tato ekonomická pomoc nabídnuta také zemím střední a jihovýchodní Evropy, které však, již pod tlakem Sovětského svazu, musely odmítnout.¹² Díky Marshallově plánu se USA podařilo pomoci západoevropským státům s poválečnou rekonvalescencí a dokázaly zadržet expanzi Sovětského svazu.¹³

Alternativou Marshallova plánu pro východní blok se stal Molotovův plán, který byl v roce 1949 přetvořen na Radu vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Tato obchodní organizace ale nikdy plně nefungovala, jelikož všechny pokusy o reformu narazily na pravidla řízené ekonomiky s „*neexistujícími tržními vztahy*“.¹⁴

Úspěšná hospodářská spolupráce Spojených států a západoevropských zemí předznamenala další postup v utužování evropsko-amerického spojení, tentokrát na úrovni bezpečnosti. V dubnu roku 1949 podepsaly Spojené státy, Velká Británie, Francie a dalších osm západoevropských zemí Severoatlantickou smlouvu, čímž vznikla Severoatlantická aliance, vojenský pakt NATO. Reakcí Sovětského svazu byl v roce 1955 vznik tzv. Varšavské smlouvy (oficiálně Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci), jejímiž členy se staly všechny země východního bloku.¹⁵

¹¹ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 344-346. ISBN 978-80-7380-278-3.

¹² Tamtéž. s. 346-347.

¹³ NÁLEVKKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003. Dějiny do kapsy. s. 33. ISBN 80-7254-327-x.

¹⁴ Tamtéž. s. 30

¹⁵ FIALA, Petr. *Evropská unie / Petr Fiala, Markéta Pitrová*. 2009, s. 48. ISBN 9788073251802.

Na přelomu 40. a 50. let 20. století bylo mezinárodní napětí mezi dvěma bloky vysoké. V červnu roku 1948 propukla tzv. první berlínská krize, kterou odstartoval Sovětský svaz ve chvíli, kdy zahájil blokádu západního Berlína.

Berlín byl po válce rozdělen stejně jako celé Německo mezi čtyři vítězné mocnosti: USA, Francii, Velkou Británii a Sovětský svaz. Ze západní části Německa pod správou USA, Francie a VB se roku 1949 stala Spolková republika Německo (SRN) a z východní části pod správou SSSR Německá demokratická republika (NDR). Berlín sice patřil svou polohou do NDR, ale jeho západní část byla pod dohledem Západu. Tři západní mocnosti spravující Západní Berlín vytvořili tzv. Trizónii a provedli v Západním Německu měnovou reformu. J.V. Stalin na tuto skutečnost reagoval odstříhnutím Západního Berlína především od dodávek elektrické energie. Spojené státy se rozhodly Západní Berlín podporovat a po dobu několika měsíců dodávaly zásoby Berlíňanům skrze tzv. letecké mosty. Až po téměř roce, v květnu 1949, se Sověti rozhodli pro zrušení blokády pro její neúčinnost. Spojené státy dosáhly svého a potvrdily touto akcí naplňování politiky zadržování komunismu.¹⁶

Soupeření USA se SSSR stálo především na neustálém zbrojení. Po druhé světové válce měly Spojené státy značnou výhodu, jelikož měly monopol na výrobu atomové zbraně. To se změnilo v srpnu 1949, kdy i Sovětský svaz vyvinul atomovou zbraň a hrozba války se tak stala zároveň reálnou hrozbou zničení života na Zemi. Soutěž ve zbrojení mezi supervelmocemi byla vynálezem atomových zbraní téměř vyčerpaná a závodění se tedy přesunulo mimo jiné také do oblasti dobývání vesmíru, od kterého si obě strany slibovaly vyvinutí nových zbraní, ale také prestiž v očích veřejnosti. Sověti získali prvenství, když 12. dubna 1961 sovětský kosmonaut Jurij Gagarin jako první člověk obletěl v kosmické lodi Zemi. Americký národní úřad pro letectví a kosmonautiku (NASA) pak vyslal 20. července 1969 loď Apollo 11, která dopravila na Měsíc prvního člověka, Američana Neila Armstronga. Toto kosmické soupeření bylo přitažlivé pro veřejnost, a stalo se tak součástí propagandy východního i západního bloku.¹⁷

Další velká krize přelomu 40. a 50 let nastala zahájením války v Koreji roku 1950. Tato krize způsobila velké mezinárodní napětí, jelikož se v tomto konfliktu nepřímě střetly obě dvě supervelmoci. Po druhé světové válce byla Korea rozdělena do sovětské a americké sféry vlivu. V Severní Koreji byl ustanoven komunistický režim a v Jižní Koreji formálně demokratický.¹⁸

¹⁶ NÁLEVKKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003. Dějiny do kapsy, s. 36-42. ISBN 80-7254-327-x.

¹⁷ *Encyklopedie historie světa*. Praha: CESTY, 1999, s. 438-439. ISBN 9788071815679.

¹⁸ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 377. ISBN 978-80-7380-278-3.

V červnu 1950 Severokorejci zaútočili na Jižní Koreu a přešli 38. rovnoběžku, která oficiálně rozdělovala sféry vlivu. Přestože Spojené státy neměly zájem bojovat v Koreji, tento vojenský zásah a porušení domluvené rovnoběžky dělicí poloostrov nenechaly bez odezvy a do Koreje poslaly své vojáky. Zatímco Severní Korea byla podporována Sovětským svazem a komunistickou Čínou, na straně Jižní Koreje stály Spojené státy a Organizace spojených národů. Spojené státy měly OSN na své straně z toho důvodu, že v době, kdy se na půdě OSN rozhodovalo o obraně Jižní Koreje, chyběl v zastoupení sovětský delegát, a tak SSSR nemohla využít práva veta. Spojené státy měly tedy svoji přítomnost na poloostrově zaštitěnou souhlasem OSN. Celkově si tato válka vyžádala mnoho obětí na obou stranách, a to především mezi civilisty. Skončila uzavřením příměří v roce 1953, kdy si patová situace žádala znovuoobnovení 38. rovnoběžky.¹⁹

Po válce v Koreji byl dalším důležitým mezníkem studené války rok 1956. V tomto roce došlo k významné změně směru sovětské politiky. Konal se totiž XX. Sjezd Komunistické strany Sovětského svazu, na kterém se její hlavní představitel N. S. Chruščov odhodlal ke kritice kultu osobnosti J. V. Stalina, představitele Sovětského svazu a nekompromisní komunistické totality, který zemřel v roce 1953. N. S. Chruščov zároveň také deklaroval, že nemusí dojít k přímému válečnému konfliktu se Západem, aby komunismus vyhrál nad socialismem, byla tedy prohlášena „*politika mírového soužití států s rozdílným společenským zřízením*“.²⁰ Po tomto sjezdu nastalo jakési uvolnění mezinárodního napětí a studená válka opět získala novou podobu. V 50. letech se začala pozornost supervelmocí soustřeďovat na získání vlivu na nových územích. Začalo období dekolonizace především v Africe a SSSR podporoval národně osvobozenecký boj národů, který spojil s marxisticko-leninskou teorií o všeobecné krizi kapitalismu.²¹

S dekolonialismem souvisí další velký konflikt, ve kterém se supervelmoci opět střetly nepřímou v zástupné válce. Byla to válka ve Vietnamu. Tomuto konfliktu ovšem předcházela první válka v Indočíně vedená Francií proti komunistické Lize za nezávislost Vietnamu, ve které se Francie snažila o obnovu předválečného koloniálního uspořádání. V rámci politiky potlačování komunismu byla Francie podporována Spojenými státy a komunistická Liga Sovětským

¹⁹ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. V Praze: Sloart, 2006, s.48-49. ISBN 80-7209-843-8.

²⁰ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 382. ISBN 978-80-7380-278-3.

²¹ NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003. Dějiny do kapsy, s.98. ISBN 80-7254-327-x.

svazem a Čínou. Tuto válku ukončila konference v Ženevě roku 1954, na které se rozhodlo o ukončení bojů a rozdělení Indočíny na Kambodžu, Laos a Vietnam. Vietnam měl být do svobodných voleb, jež se měly konat o dva roky později, rozdělen na severní a jižní oblast. Volby se ovšem nekonaly a Severní Vietnam zůstal pod kontrolou komunistů podporovaných Sovětským svazem, zatímco v Jižním Vietnamu se vytvořil diktátorský režim, v jehož čele stanul Ngo Dinh Diem.²²

Proti diktátorskému režimu se vymezovalo mnoho obyvatel Jižního Vietnamu. Byla založena politická platforma odboje: Fronta národního osvobození Jižního Vietnamu, která měla vojenskou podporu v komunistických guerilových oddílech se jménem Vietcong vyslaných se Severního Vietnamu. Země se ocitla v občanské válce, do které se vložily USA po tzv. Tonkinském incidentu v roce 1964, kdy došlo k napadení amerických torpédoborců severovietnamskými loděmi. Americký prezident Lyndon B. Johnson jednal podle tzv. teorie domina – obával se, že pokud zvítězí komunismus v jedné zemi, bude se postupně rozšiřovat dál. Hned po Tonkinském incidentu tedy nařídil bombardování Severního Vietnamu i zásobovacích komunikací Vietcongu.²³

V následujících letech probíhala brutální válka, v jejímž průběhu se dokonce Spojené státy uchýlily k použití zakázaných chemických zbraní. Proti tomuto krveprolití se bouřila světová veřejnost, včetně amerických občanů, kteří požadovali ukončení války a návrat amerických vojáků do vlasti. Když už bylo jisté, že Spojené státy nedosáhnou vojenského vítězství, byla zahájena mírová jednání. Jejich výsledkem byla Dohoda o ukončení války a obnovení míru ve Vietnamu v lednu 1973, na jejímž základě se USA z Vietnamu stáhly.²⁴

Podle těchto dohod mělo dojít ve Vietnamu ke svobodným volbám, k nimž však nedošlo, jelikož Severní Vietnam po stažení Američanů dobyl hlavní město Jižního Vietnamu, Saigon a uspořádal volby ve vlastní režii. Z těchto voleb vznikla Vietnamská socialistická republika. Komunismus se poté rozšířil i do Kambodži a Laosu. Politika zadržování komunismu neuspěla

²² VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 373-375. ISBN 978-80-7380-278-3.

²³ NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003. Dějiny do kapsy, s.169. ISBN 80-7254-327-x.

²⁴ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 373-375. ISBN 978-80-7380-278-3.

a Spojené státy zaznamenaly velkou porážku. Sovětský svaz v této chvíli nevyužil velké převahy, protože ho zaměstnávaly napjaté vztahy s komunistickou Čínou.²⁵

Další velice napjatý moment studené války nastal v období druhé berlínské krize. Sovětský svaz se pokusil získat Západní Berlín pod svůj vliv, ale jednání ze západními státy nebyla úspěšná. Skrze Západní Berlín stále docházelo k emigraci (především inteligence) na Západ, a tak se Sověti rozhodli pro radikální řešení a v roce 1961 striktně rozdělili Berlín na západní a východní část betonovou zdí, která se stala symbolem rozdělení světa na Východ a Západ.²⁶

Po tomto incidentu následovala tzv. Karibská krize, nejžhavější krize celé studené války, která měla nejbližše nakročeno k destruktivní atomové válce. Příčinou bylo umístění sovětských jaderných zbraní na území komunistické Kuby do bezprostřední blízkosti Spojených států v roce 1961. Sovětský svaz nejdříve jejich existenci popíral, později hájil jejich obrannou funkci, a nakonec došlo po dlouhém vyjednávání mezi představiteli USA a SSSR, J.F. Kennedym a N.S. Chruščovem k dohodě. Sovětský svaz se zavázal k odstranění jaderných zbraní z Kuby pod podmínkou, že Spojené státy odstraní své jaderné zbraně z Turecka a Itálie. Po této napjaté krizové situaci si obě strany uvědomily, jak blízko byly kvůli hrozbě atomové války ke zkáze lidstva a následně tak došlo opět k mezinárodnímu uvolnění a snahám o jaderné odzbrojení.²⁷ V roce 1970 byla dokonce podepsána Smlouva o nešíření jaderných zbraní.²⁸

Velkým přínosem pro uvolnění mezinárodního napětí se stala také změna politiky SRN, která spočívala ve změně zahraniční politiky. Do té doby se západní Německo drželo tzv. Hallsteinovy doktríny, která neuznávala NDR jako stát. V roce 1969 došlo k obratu poté, co se stal novým kancléřem Willy Brand. Jako první kancléř uznal existenci Východního Německa a navázal s ním diplomatické styky. Tomuto novému přístupu se začalo říkat *Ostpolitik*.²⁹

Křehkou politiku *détente* (uvolnění) narušil sovětský vpád do Afghánistánu, který přerostl v dlouhou válku mezi sovětskými intervenčními jednotkami podporujícími afghánskou

²⁵ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 373-375. ISBN 978-80-7380-278-3.

²⁶ VESELÝ, Zdeněk. *Přehled dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, 2005, s. 225-226. ISBN 80-86747-23-9.

²⁷ NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2010. Moderní dějiny (Vyšehrad), s.110-121. ISBN 978-80-7429-011-4.

²⁸ VESELÝ, Zdeněk. *Přehled dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, 2005, s. 264. ISBN 80-86747-23-9.

²⁹ Tamtéž. s. 274.

komunistickou vládu a afghánskými povstalci (mudžahedíny) podporovanými Spojenými státy, Spojeným královstvím, Saudskou Arábií a řadou dalších zemí. Válka skončila neúspěchem SSSR až v roce 1989 po deseti letech boje.³⁰

Situace se opět vyostřila v 80. letech poté, co v roce 1980 zvítězil v amerických prezidentských volbách Ronald Reagan a ve Velké Británii se stala premiérkou Margaret Thatcher. Oba tyto politici přinesli nový přístup k zahraniční politice a byli skeptičtí vůči politice *détente*.³¹

Sedmdesátá léta byla pro Sovětský svaz ekonomicky náročná. Stále vynakládal finance na zbrojení a zároveň ho vyčerpávala válka v Afghánistánu. Nekončící ekonomická stagnace vedla ke kolapsu sovětské ekonomiky v 80. letech. Do čela KSSS byl v roce 1985 zvolen Michail S. Gorbačov, který se pokusil o záchranu SSSR a zahájil novou politiku tzv. *perestrojku*-přestavbu. Sovětský svaz už se ale z krizové ekonomické situace nedokázal vzchopit a neměl sílu udržet východní blok pohromadě. Zanikla Rada vzájemné hospodářské pomoci i Varšavská smlouva, začalo docházet k dekomunizaci Evropy a přerušení vztahů bývalých socialistických satelitů s Kremlem. Postupně došlo k rozpadu geopolitického uspořádání ve střední a východní Evropě a v roce 1991 k rozpadu Sovětského svazu, čímž byla také ukončena studená válka.³²

1.2. Vnitřní politika Československa

Vzhledem k tomu, že výzkumná část mé práce vychází z vybraných článků ženského socialistického periodika *Vlasta*, který byl vydáván v Československu, zaměřím se stručně také na vývoj československé vnitřní politiky ve sledovaném období 1947-1989.

Jak již bylo v úvodu zmíněno, vydavatelem týdeníku *Vlasta* byl Československý svaz žen, orgán Komunistické strany Československa, a byl tedy pod přímým dohledem komunistického režimu. Z tohoto důvodu považuji za důležité věnovat se v teoretické části mé práce také vývoji vnitřní politiky Československa v období studené války, protože měl jistě na podobu článků vydávaných ve *Vlastě* zásadní vliv.

Pro zpřehlednění vývoje socialistického Československa se budu držet jeho etap tak, jak je rozlišuje Stanislav Balík ve své knize *Politický systém českých zemí 1848-1989*. S. Balík

³⁰ NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003. Dějiny do kapsy, s.160-170. ISBN 80-7254-327-x.

³¹ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. V Praze: Sloart, 2006, s. 191. ISBN 80-7209-843-8.

³² VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 430-438. ISBN 978-80-7380-278-3.

periodizaci let 1948-1968 založil na klasifikaci nedemokratických režimů amerického politologa J. J. Linze, která vychází z těchto čtyř indikátorů: mobilizace společnosti, ideologie, pluralismus a vůdcovství.³³

Jako první etapu zmiňuje nejrepresivnější fázi režimu v letech 1948-1953. Po tzv. Vítězném únoru roku 1948, kdy komunisté převzali moc, abdikoval prezident Edvard Beneš a byla schválena nová ústava. V červnu toho roku byl zvolen novým prezidentem předseda Komunistické strany Československa Klement Gottwald, který jako první spojil funkci hlavy státu a představitele Strany.

Toto období popisuje S. Balík jako totalitní období se všemi jeho znaky: společnost byla masivně mobilizovaná; režim vycházel z jedné ideologie, která prostupovala všechny oblasti společenského života; pluralismus byl potlačen a idea vůdcovství se naplňovala ve zbožštění vůdce Sovětského svazu J.V. Stalina a nového prezidenta Klementa Gottwalda. V těchto pěti pounorových letech se režim utvrzoval, docházelo k největším politickým zločinům, čistkám a vykonstruovaným procesům.³⁴

V roce 1953 zemřel Klement Gottwald a novým prezidentem se stal Antonín Zápotocký. Totalitní režim ztratil podporu lidu v době měnové reformy, která proběhla v červnu 1953. Mnoho lidí přišlo o velkou část svého majetku a docházelo k demonstracím poprvé od roku 1948, klesla důvěra v režim a spokojenost s vedením země. Komunistický režim se demaskoval a mnoho jeho přívrženců přišlo o iluze. Mobilizace společnosti už nebyla tak silná jako v prvních pěti letech režimu, a tak je toto období S. Balíkem nazváno jako kvazi-totalitní. Důležitou funkci v těchto letech tvoří stranický a státnický aparát – byrokracie. Bylo to stále silně represivní, ale přechodné stádium.³⁵

Následovala 60. léta a fáze uvolnění režimu provázená větší interakcí mezi vůdci a společenskými skupinami. Ačkoliv měla byrokracie stále velkou moc, docházelo k názorovým rozdílům ve straně a rozporům mezi lídry. Objevila se dokonce do té doby nemyslitelná kritika Strany a jejích rozhodnutí. Právě proto, že se o slovo hlásilo více společenských skupin, S. Balík toto období nazývá kvazi-pluralistický-posttotalitarismus.

³³ DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANĚŠ. *Úvod do politologie*. Praha: Grada, 2010, s. 152. ISBN 978-80-247-2940-4.

³⁴ BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, s.135-136. ISBN 978-80-210-5438-7.

³⁵ BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, s. 136. ISBN 978-80-210-5438-7.

Posttotalitarismem míní „*post-totalitní autoritativní režim s větší či menší a spíše aktuální zkušeností s totalitním režimem na jehož dědictví ve velké míře navazuje.*“³⁶

Na počátku 60. let se ve Straně začaly objevovat snahy o přezkoumání politických procesů z 50. let a soudní rehabilitaci odsouzených. Tyto snahy vedly k rozštěpení strany do více proudů. První tajemník KSČ a prezident republiky v jedné osobě Antonín Novotný a další politici, kteří odvozovali svoji moc z represivního období 50. let, se stavěli proti progresivnímu proudu slovenských politiků Alexandra Dubčeka a Vasilu Biľaka a dále pak tvořící se opozici, do které spadala kulturní a vědecká pracoviště, vysoké školy, redakce, organizace, orgány Svazu spisovatelů atd.

V lednu 1968 Antonín Novotný rezignoval na post prvního tajemníka KSČ a byl jím zvolen A. Dubček. Reformní komunisté se chopili příležitosti a vytvořili programový dokument Akční program KSČ, jenž reagoval na společenskou změnu a symbolizoval heslo proklamované A. Dubčekem „socialismus s lidskou tvář“.³⁷ Ve struktuře KSČ bylo následně provedeno mnoho obměn a politiky zkompromitované 50. lety „*nahrazovali kompetentnější a většinou věkem mladší stoupenci nového kurzu.*“³⁷

Všechny tyto reformní změny byly vítány a podporovány sdělovacími prostředky. Změnil se styl informování o politice a společenských tématech, dokonce se objevila kritika KSČ i zpochybňování legitimacy převzetí moci v roce 1948.³⁸

Díky těmto faktům, pluralitě názorových skupin a povaze reform ve Straně, nazývá S. Balík toto období demokratizujícím se pluralistickým posttotalitarismem. Tento půlroční vývoj, tzv. Pražské jaro, byl ukončen v srpnu 1968 invazí armád pěti zemí Varšavské smlouvy. Reformy se zastavily a KSČ se opět vrátila do „subordinační“ role, ze které vystoupila v lednu toho roku.³⁹

Stejně tak jako S. Balík rozděluje prvních dvacet let komunistického režimu v Československu, dělí také jeho druhou polovinu 1969-1989 na tři části. Souhrnně však S. Balík druhou polovinu

³⁶ BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, s. 136. ISBN 978-80-210-5438-7.

³⁷ EMMERT, František. *Rok 1968 v Československu*. Praha: Vyšehrad, 2007, s. 9. ISBN 978-80-7021-903-4.

³⁸ Tamtéž. s. 9.

³⁹ BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, s. 151. ISBN 978-80-210-5438-7.

státního socialismu v Československu nazývá opět podle Linzovy typologie jako „demokratizující se pluralistický posttotalitarismus“.⁴⁰

Po invazi vojsk Varšavské smlouvy a ukončení Pražského jara následovala tzv. normalizace, kdy se režim konsolidoval a docházelo k čistkám v systému KSČ. Tato fáze plynule přešla do období zamrznutí režimu, což byla stabilní normalizace, která trvala až do poloviny 80. let. Došlo k tzv. „sociálnímu kontraktu“ mezi Stranou a společností, který spočíval v zajištění sociálních jistot pro občany výměnou za neangažování se v politice. Občané se stáhli do soukromí, byli materiálně zajištěni a relativně spokojeni. Třetí a poslední část představuje konec 80. let a zhroucení režimu.

Ekonomické oslabení východního bloku v 80. letech, neschopnost vládnoucích struktur vypořádat se s tlakem společnosti, která získala přístup k informacím o lépe prosperující ekonomice na Západě atd. vedly k nespokojenosti občanů Československa a větší angažovanosti vznikající opozice.⁴¹ Nespokojenost s režimem vyvrcholila v roce 1989. Bylo zorganizováno mnoho stávek a demonstrací a pod jejich tlakem, na podzim toho roku, představitelé komunistické moci postupně ztráceli vliv. Odstoupil prezident Gustav Husák i generální tajemník Miloš Jakeš a na konci prosince 1989 byl zvolen nový prezident Václav Havel. Od převratu to byl první nekomunistický prezident Československa, byl to také zakladatel protitotalitního hnutí Občanské fórum a jeden z autorů Charty 77, iniciativy, která kritizovala KSČ za nedodržování lidských a občanských práv.

Jeho zvolením došlo k ukončení stávek a definitivnímu rozpadu komunistické moci. Neochota všech stran řešit tuto situaci násilím přispěla k poměrně klidnému průběhu přechodu od komunistického režimu k parlamentní demokracii. Právě díky hladkému průběhu se tomuto převratu začalo přezdívat Sametová revoluce.⁴²

⁴⁰ BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, s. 137. ISBN 978-80-210-5438-7.

⁴¹ MENCL, Vojtěch. *Křížovatky 20. století: světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-206-0180-5.

⁴² EMMERT, František. *Sametová revoluce: kronika pádu komunismu 1989*. Brno: Computer Press, 2009. Muzeum v knize (Computer Press), s. 70. ISBN 978-80-251-2301-0.

2. Postavení žen v socialistickém Československu

2.1. Marxisticko-leninská ideologie

Společenské uspořádání v Sovětském svazu, a tedy i v celém východním bloku včetně Československa, vycházelo z ideologie marxismu-leninismu. Slovo socialismus je odvozeno z latinského „*sociare*“, což v překladu znamená sdružovat nebo sdílet. Jeho hlavní podstatou je sociální rovnost jakožto záruka stability společnosti při představě, že pokud si budou lidé ekonomicky a sociálně rovni a budou dosahovat stejných výsledků, budou se navzájem lépe identifikovat, což se povede k větší vzájemné solidaritě.⁴³

Socialismus se jako ideologie zformoval v 19. století v industrializovaných zemích, především Francii, Belgii a německých státech. Byl reakcí na vzrůstající průmyslový kapitalismus a jeho ekonomické a sociální důsledky. V té době se objevila nová pracující dělnická třída, která trpěla špatnými pracovními podmínkami, nízkou mzdou, náročnou pracovní dobou a zároveň obavami, že přijde o práci, protože nezaměstnanost byla neustálou hrozbou. Následkem této situace se začaly tvořit odbory a socialistické politické strany, které pomohly stabilizovat společenskou krizi. Významné bylo rozšíření volebního práva na dělnictvo, díky čemuž byla dělnická třída zapojena do politických procesů a získala tak větší ekonomickou jistotu.⁴⁴

V závislosti na časovém a geopolitickém kontextu vznikaly různé proudy socialistické ideologie, a proto ji nelze jednoduše popsat. V období studené války, kterému se v této práci věnuji, znamenal socialismus pro komunistické systémy východního bloku pouze přechod na cestě od kapitalismu ke komunismu. Až komunismus byl pak cílový politický systém, který díky svržení buržoasie a převzetí výrobních prostředků měl zajistit skutečnou svobodu společnosti.⁴⁵

Hlavními teoretiky komunismu (opět z lat. „*communis*“- společný, obecný) byli němečtí myslitelé Karl Marx a Bedřich Engels, kteří dali teoretický ideový základ mezinárodnímu komunistickému hnutí. První přišli s myšlenkou dělnické (nebo také proletářské) revoluce,

⁴³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPIST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 117. ISBN 978-80-7380-137-3.

⁴⁴ Tamtéž. s. 118.

⁴⁵ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 139-140. ISBN 978-80-7380-076-5.

kteřá musí být na počátku společenské změny vedoucí k převzetí moci dělnickou třídou. Podle teorie komunismu jsou to totiž právě třídy, které staví lidi proti sobě a vytváří tak sociální a ekonomické nerovnosti ve společnosti. Ve společném díle *Manifest komunistické strany* (1848) K. Marx a B. Engels vycházejí z přesvědčení, že dosavadní dějiny jsou dějinami třídních bojů a teprve poté, co proletariát převezme moc nad výrobními prostředky a svrhne buržoasii, dojde k osvobození lidstva. Třídní boj, proletářská revoluce a komunismus jako její výsledek jsou hlavní znaky ideologie, které se díky jejímu hlavnímu ideovému tvůrci přezdívá marxismus.⁴⁶

K oné proletářské revoluci, tzv. Velké říjnové socialistické revoluci, došlo v Rusku (po revoluci Sovětský svaz) v roce 1917. Marxismus následně do praxe přivedl politický vůdce Sovětského svazu v letech 1917 až 1924 V. I. Lenin, který ho přizpůsobil současné situaci SSSR. Hlavní prvek, kterým přispěl k marxistické teorii byla idea semknuté „kádrové“ strany, která měla za úkol vést a řídit vítězný proletariát.⁴⁷ Vznikla tak komunistická ideologie marxismus-leninismus, která se stala oficiální státní a stranickou ideologií Sovětského svazu a Komunistické strany Sovětského svazu. Po druhé světové válce a vzniku východního bloku se tato ideologie rozšířila také do všech satelitů SSSR, včetně Československa po únoru 1948.⁴⁸

Jak již bylo zmíněno, klíčovým pojmem socialistické ideologie je rovnost, a to rovnost sociální, ekonomická, ale také genderová. Spolu s osvobozením dělnické třídy po socialistické revoluci tak došlo také k osvobození žen: „*Proletariát nemůže dosáhnout plné svobody, nevybojuje-li plnou svobodu pro ženy.*“⁴⁹ Podle marxistických teoretiků byl útlak dělnické třídy a stejně tak útlak žen založen na soukromém vlastnictví výrobních prostředků.⁵⁰

Emancipace žen se podle marxisticko-leninské ideologie stává přirozenou součástí emancipace člověka.⁵¹ V socialistickém Československu tedy mělo dojít k tzv. emancipaci shora,

⁴⁶ NOVOTNÝ, Lukáš. *Politologie*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 86-87. ISBN 978-80-7452-003-7.

⁴⁷ Tamtéž. s. 89.

⁴⁸ *Velký slovník naučný: encyklopedie Diderot*. Praha: Diderot, 1999, s. 877. ISBN 80-902723-1-2.

⁴⁹ Dopis Friedricha Engelse In: NEČASOVÁ, Denisa, *Nový socialistický člověk: Československo 1948-1956*. Brno: Host, 2018, s. 128. ISBN 978-80-7577-185-8.

⁵⁰ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 13. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁵¹ NEČASOVÁ, Denisa. *Nový socialistický člověk: Československo 1948-1956*. Brno: Host, 2018, s. 128. ISBN 978-80-7577-185-8.

tzn. zrovnoprávnění mělo být dáno státem a státní ideologií. Jak ale bude v této kapitole ještě nastíněno, realita se od státní ideologie v mnohém lišila.

Režim často prezentoval zrovnoprávnění ženy jakožto důkaz vlastní pokrokovosti, čímž se vymezoval vůči Západu, který byl v této oblasti vyobrazován jako nevyspělý. Tato oslava socialistické ženy a jejího postavení probíhala především v Mezinárodní den žen⁵², což je také důvod, proč se ve své empirické části zaměřuji právě na období, ve kterém byl tento svátek slaven.

Marxismus-leninismus hlásal, že „*skutečnou rovnoprávnost muže a ženy lze uskutečnit teprve tehdy, až se odstraní vykořisťování kapitálem obou pohlaví a soukromá domácí práce se přemění ve veřejný průmysl*“⁵³. Denisa Nečasová upozorňuje na to, že zatímco se v pounorovém Československu kladl důraz na „odstranění vykořisťování kapitálem“, protože to byla součást ideové cesty „budování socialismu“, převedení soukromé domácí práce na veřejný průmysl se stalo politickým tématem, které bylo rozebíráno pouze v textech pro ženy a nebyla mu přikládána přílišná důležitost.⁵⁴

Právě zrušení soukromé domácí práce, kterou měly tradičně na starosti ženy, mělo být podle marxistických teoretiků základem jejich osvobození. V předrevoluční době v patriarchální rodině nemělo vedení rodiny veřejný charakter a bylo spíše „*soukromou službou*“⁵⁵, za kterou žena nedostávala žádný plat, a tak byla závislá na výdělku manžela: „*Muž byl v rodině buržoou a žena představovala proletariát.*“⁵⁶ Přenesení soukromé domácí práce na veřejné instituce mělo vést ke zrušení „*domácího otroctví žen*“⁵⁷, k jejich osvobození a možnosti zapojení do výrobního procesu, čímž by se finančně osamostatnily, zbavily by se závislosti na mužích a staly se jejich rovnocennými partnery.⁵⁸ Slovy J.V. Lenina: „*Tím a jenom tím se otvírá cesta k úplnému a skutečnému osvobození ženy, k jejímu osvobození od 'domácího otroctví'*

⁵² GELNAROVÁ, Jitka. Česká společnost a kultura v osmdesátých letech dvacátého století: Ach ty ženy, jak to všechno stihnou... In: MALÝ, Ivan. *Česká společnost a kultura v osmdesátých letech dvacátého století*. Praha: Národní muzeum, 2015, s. 29. ISBN 978-80-7036-470-3.

⁵³ Dopis Friedricha Engelse In Nečasová, Denisa, *Nový socialistický člověk: Československo 1948-1956*. Brno: Host, 2018, s. 128. ISBN 978-80-7577-185-8.

⁵⁴ NEČASOVÁ, Denisa. *Nový socialistický člověk: Československo 1948-1956*. Brno: Host, 2018, s. 128. ISBN 978-80-7577-185-8.

⁵⁵ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 24. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁵⁶ Tamtéž. s. 25.

⁵⁷ Tamtéž. s. 25.

⁵⁸ Tamtéž. s. 25.

přechodem od drobné, individuální domácnosti k velkému zespolečenštěnému hospodářství.“⁵⁹ Na základě těchto myšlenek by se mohlo zdát, že klasikové marxismu-leninismu byli feministé, ale nedostatečný prostor věnovaný ženské otázce a nedokonalé propracování jejího řešení tuto ideu vyvrací. Skutečné důvody zájmu o ženskou otázku bychom hledali spíše v obavách o konkurenci v podobě měšťanského ženského hnutí, ze kterého by se mohlo vytvořit silné „reakční hnutí“ a prostém faktu, že ženy tvoří více než polovinu populace a je tedy výhodné zapojit je do budování socialismu.⁶⁰ Oba tyto argumenty jasně formuloval V. I. Lenin: „*Vždyť tu jde o široké masy žen. Naše ruská strana bude hájit všechny návrhy a opatření, která pomohou tyto masy získat. Nebudou-li ženy s námi, pak se může kontrarevolucionářům podařit poštvat je proti nám. Na to nesmíme nikdy zapomínat.*“⁶¹

Někteří marxističtí teoretikové, především významný německý teoretik ženské otázky August Bebel, se však problému přenesení soukromé domácí práce na veřejné instituce věnovali více a navrhovali různá konkrétní řešení. Bebel ve své knize *Žena a socialismus* (1879) vyvrací představu, že místo pro ženu je pouze v domácí sféře „*s vařečkou v ruce*“ a navrhuje osvobození ženy od domácích prací přenesením těchto úkolů na společenská zařízení, např. ústřední kuchyně, prádelny, sušárny apod. Dokonce, což je zajímavé, udává za příklad postavení žen ve Spojených státech. Přestože upozorňuje, že je tam společnost vybudována na buržoazním základě, dodává: „*...nemusí bořit staré evropské předsudky, ani přežitá zařízení a je proto mnohem způsobilější přijímat nové myšlenky, pokud slibují výhody. Tam se už delší dobu hledí na postavení žen jinak než u nás (v Německu). Tam si například v lépe situovaných kruzích už dávno uvědomili, že je nejen namáhavé, zdlouhavé, ale i finančně nevýhodné, jestliže žena sama peče chléb a vaří pivo, ale považují dokonce za zbytečné, aby vařila ve vlastní kuchyni.*“⁶² Nutno ovšem dodat, že knihu sepsal na konci 19. století, dávno před ideologickým soupeřením východního a západního bloku.

Nejenže marxismus-leninismus měl svou vizi genderové rovnosti a představu, jak ji dosáhnout, spolu s ním se také vytvářela nová představa „socialistického člověka“, a tedy i „socialistické ženy“. Tato nová socialistická žena se stala symbolem pozitivní změny režimu a reprezentovala v sobě všechny kladné vlastnosti rovnoprávné a emancipované ženy. Harmonie těchto

⁵⁹ BEBEL, August. *Žena a socialismus*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1962, s. 13.

⁶⁰ NEČASOVÁ, Denisa. *Nový socialistický člověk: Československo 1948-1956*. Brno: Host, 2018, s. 128-129. ISBN 978-80-7577-185-8.

⁶¹ Marx/ Engels/ Lenin k ženské otázce, Praha: Svoboda, 1973, s. 227.

⁶² BEBEL, August. *Žena a socialismus*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1962, s. 228-229.

vlastností se prolínala ve třech rolích: v roli uvědomělé občanky, pracovnice a matky. Tyto ženské role a jejich naplnění vedly k realizování úkolů socialismu a budování socialistické vlasti. Československý ministr informací Václav Kopecký se k nové roli žen vyjádřil v roce 1948 slovy: „*Musíme vytvořit nový ženský ideál, nový typ ženy, vedle ženy hospodyně, ženu průmyslovou pracovnici, ženu budovatelku, ženu tvořitelku, spolutvořitelku lepšího života lidu, spolutvořitelku blahobytu národa, spolutvořitelku šťastné a krásné socialistické budoucnosti naší republiky.*“⁶³

2.2. Trojrole žen

Před kapitolou zaměřenou na reálné postavení žen v socialistickém Československu se zaměřím na podobu trojice rolí, kterou státní režim ženám ukládal. Nečasová tyto role identifikuje jako: pracovnice, uvědomělá občanka a matka.⁶⁴ Tato trojrole byla někde na pomezí mezi ideologií a realitou – každá ze zmíněných rolí měla naplňovat určité ideologické prvky, ale ani jedna z nich se neobešla bez problémů, které s sebou přinášel střet s realitou.

Role, které v sobě podle marxisticko-leninské ideologie socialistická žena kloubila, byly součástí socialistické propagandy a byly tak také využívány ku prospěchu režimu. Byla to uvědomělá občanka, pracovnice a matka, která naplňovala ideál „nové socialistické ženy“. Tyto role nestály odděleně, ale navzájem se propojovaly v jedné tzv. „superžene“.⁶⁵ Ačkoliv se však tato nová socialistická „superžena“ plně zapojovala do produkce a „budování socialismu“, zůstávala jí také role „anděla domácnosti“.⁶⁶

Tento nový ženský idol, ona „superžena“, měla představovat všechny pozitivní změny, které ženám po únoru 1948 přinesl socialismus.⁶⁷ Jak ale vyplývá z následujícího textu, způsob, jakým byla tato žena prezentována v režimní propagandě se velmi lišil od toho, s jakými problémy se musela vypořádávat ve skutečnosti.

⁶³ Vlasta 194, č. 26, st. 2. In: NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posilíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 356-357. ISBN 978-80-86488-82-0.

⁶⁴ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posilíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 356. ISBN 978-80-86488-82-0.

⁶⁵ GELNAROVÁ, Jitka. Ach ty ženy, jak to všechno stihnou... MDŽ v režimní propagandě v Československu osmdesátých let dvacátého století. In: MALÝ, Ivan. *Česká společnost a kultura v osmdesátých letech dvacátého století*. Praha: Národní muzeum, 2015, s. 31. ISBN 978-80-7036-470-3.

⁶⁶ Tamtéž. s. 31.

⁶⁷ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posilíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 356. ISBN 978-80-86488-82-0.

2.2.1. Uvědomělá občanka

Žena v socialistické společnosti měla podle režimní ideologie zastávat významnou pozici uvědomělé občanky, která by se vědomě a intenzivně angažovala ve veřejném dění, např. účastnila se oslav společných svátků, podílela se na podpisových akcích apod. Jelikož byla oficiálně rovnoprávná s muži, měla se zapojovat nejen skrze občanské aktivity, ale dokonce vstupovat do politiky, aby se mohla podílet na spolurozhodování o životě ve státě a mohla tak také pomoci „budovat socialistickou vlast“.⁶⁸

Takto vypadala představa uvědomělé občanky podle státní ideologie. Tato představa ovšem nedokázala změnit tradiční společenské předsudky o genderovém uspořádání, a tak realita vypadala poměrně jinak. Ženy byly stále silně podceňovány a muži si s nimi dokázali představit spolupráci v oblasti politiky jen stěží. Nadále byl ve společnosti zakořeněn názor, že politika je doménou mužů a ženy se v ní nevyznají. V případě, že se ženy chtěly prosadit, musely vyvinout mnohem větší úsilí než muži, musely být pečlivější a pracovitější, aby dokázaly, že na tyto pozice také stačí.⁶⁹

O tom, jaký je rozpor mezi proklamovanou ideologií a realitou se hovořilo na krajské konferenci KSČ v roce 1951 těmito slovy: „V první řadě je třeba převychovat naše soudruhy, kteří venku a na schůzích mluví o rovnoprávnosti žen krásná slova a přijde domů a lehne si na otoman s novinami v rukou a ty, rovnoprávná ženo, připrav bačkory běhej okolo něho, co si bude přát. Jen neběhej moc hlučně, abys pána nevyrušovala, on je přepracován. Žena nesmí být přepracována, ať třeba celý den pracovala na poli.“⁷⁰

Problém s novou rolí žen jakožto uvědomělých občanek ovšem neměli jen muži, ale také některé ženy, jak nasvědčuje tento úryvek z porady komise žen KSČ: „Zůstává nám stále úkol politické výchovy žen. Zachytíme je na mír, děti, ale ve skutečnosti zemědělkyně žijí svými kuřaty a prasaty.“⁷¹

⁶⁸ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 362. ISBN 978-80-86488-82-0.

⁶⁹ Tamtéž. s. 363-365.

⁷⁰ 4. krajská konference žen KSČ 1-3.6.1951 v Jihlavě. cit. dle NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 366. ISBN 978-80-86488-82-0.

⁷¹ NA Praha, f. 2, aj. č. 2, Zápis z porady ústřední komise žen. In: NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 365. ISBN 978-80-86488-82-0.

2.2.2. Pracovnice

Uplatnění žen v pracovním procesu byl podle marxismu-leninismu základ pro ženskou emancipaci. Přesun z „*neproduktivní oblasti soukromého domácího hospodaření do produktivní oblasti zboží výroby*“⁷² byl proces, který definoval společenský pokrok. V klasické patriarchální rodině se totiž vedení domácnosti stalo soukromou službou, která byla chápána jako neproduktivní činnost, a tudíž odsunuta na druhou kolej.⁷³

Hlavní důvod, proč byly ženy státní ideologií tolik tlačeny do role pracovnice, byl nedostatek pracovních sil v poválečném období. Již během druhé světové války ženy převzaly mnoho pracovních pozic, které byly dříve určeny pouze mužům. Z žen se staly řidičky tramvají, slévačky, soudružnice i traktoristky. Po komunistickém převratu se tyto pracující ženy, podílející se na „výstavbě socialistické vlasti“ staly ideálními „pracovnicemi nové doby“ a „novodobými hrdinkami práce“. O tom, jak silná byla v této oblasti režimní propaganda svědčí zpráva ústřední komise žen KSČ: „*Musíme působit v kampani, aby ženy přijímaly jakékoliv zaměstnání.*“⁷⁴ Antonín Zápotocký na sjezdu Československého svazu žen v roce 1949 prohlásil: „*Ve společné práci s muži dokazují ženy nejlépe svou rovnoprávnost.*“⁷⁵

Stejně tak jako v oblasti politiky, v jakémkoliv jiném „mužském zaměstnání“ se nyní ženy musely vypořádávat s nevolí druhého pohlaví: „*S problémy muži versus ženy se často setkáváme. Muži žárlí na úspěch žen v práci a mají strach o svá místa.*“⁷⁶

Schopnosti žen byly jejich mužskými kolegy často podceňované, a tak ženy musely vyvinout ještě větší úsilí ve svém pracovním nasazení než muži, aby byly přijímány. V tisku bylo často poukazováno na to, s jakou vervou ženy pracují pro „budování socialistické vlasti“ a dokonce přicházejí s novými návrhy a vylepšeními na svých pracovištích. Nečasová poukazuje na to, že

⁷² I. LANGER-EL SAYED, Frau und Illustrierte im Kapitalismus, Köln 1971. In: WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 25. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁷³ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 24. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁷⁴ Zápisy ze schůzi ústřední komise žen. In: NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 357. ISBN 978-80-86488-82-0.

⁷⁵ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 31. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁷⁶ Zápis z celostátní konference redaktorek. In: NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 357. ISBN 978-80-86488-82-0.

v období, kdy se ženy začaly pohybovat v doposud „mužských oborech“ a dařilo se jim to, objevila se v očích veřejnosti latentní obava z potlačení či dokonce ztráty ženství. I s tím si ale režimní propaganda dokázala poradit, přestože role manželky a hospodyně neměly v marxisticko-leninské ideologii výraznou roli. „Poženštění“ pracovníc tak přišlo ve zdůraznění jejich tradičních rolí a sociálních a rodinných hodnot ve vztahu k pracovišti, např. mladá dělnice měla mnohem větší radost, když se mohla podílet na výstavbě jeslí, školek a škol než na výrobě továren či obchodů.⁷⁷

2.2.3. Matka

Komunistický režim pracoval s mateřstvím jakožto s vděčnou ikonou ženství a přizpůsoboval si ho v rámci své propagandy pro své cíle. Zpočátku, v první polovině 50. let, byla role matky spíše potlačována, protože neseděla do marxistického konceptu emancipované ženy, která byla především uvědomělou občankou a pracovnící. Mateřské povinnosti, které přirozeně náležely matkám, z velké části převzala státní zařízení, konkrétně jesle a školky (jak ve své teorii navrhoval August Bebel). Tato zařízení se stala symbolem osvobození ženy, které však mělo mnoho nedostatků. Největší potíž se státními předškolními zařízeními byla v nerovnoměrnosti jejich lokalizace a tím pádem také jejich nedostatek v určitých oblastech – především na vesnicích.⁷⁸

Zmíněné instituce byly režimem podporovány ze dvou důvodů. Zaprvé jimi byla podchycena výchova malých dětí, byl kladen důraz na potřebu kolektivu pro dítě, aby se z něj mohl stát „dobrý socialistický člověk“. Nejenže byla výchova v předškolních zařízeních režimem plně podporována a vyzdvižována, dokonce se objevovaly pochybnosti o výchově v domácím prostředí a bylo upozorňováno na různé nedostatky, kterými dítě v domácí péči může trpět.⁷⁹

Druhým důvodem byl již zmíněný nedostatek pracovních sil. Vybudování předškolních zařízení znamenalo uvolnění matek pro práci, což byla pro režim velká ekonomická pomoc. O tomto úmyslu svědčí záznam z politického školení funkcionářek Rady žen v roce 1949: „*Tím*

⁷⁷ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 357-359. ISBN 978-80-86488-82-0.

⁷⁸ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 128. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁷⁹ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 368. ISBN 978-80-86488-82-0.

vším bude žena zbavena do značné části povinnosti vychovávat děti, takže se uvolní pro zapojení do pracovního procesu.“⁸⁰

Žena, která odevzdává své malé děti do předškolních zařízení, aby mohla chodit do práce, v mnohých vyvolávala dojem špatné „krkavčí“ matky. Aby byl obraz nové socialistické ženy zachráněn, musela komunistická propaganda toto téma zpracovat tak, aby nahrávala ke všem ženským ctnostem. Matky, které odkládaly své děti do předškolních zařízení tak nedělaly proto, že by je dostatečně nemilovaly a nenaplňovaly svou mateřskou roli, naopak, svou lásku k dětem dokazovaly tím, že se podílely na výstavbě socialismu a pracovaly tak na „šťastné budoucnosti svých dětí“.⁸¹ Této propagandě značně pomohla měnová reforma v roce 1953, po které byl druhý plat v rodině nutností, a tak bylo téměř nemožné, aby žena nepracovala. Během pár let se tak změnil pohled na pracující ženy a zaměstnání se stalo součástí jejich role.⁸²

2.3. Reálné postavení žen v Československu

Přestože všechny socialistické státy východního bloku oficiálně vycházely z ideologie marxismu-leninismu, reálné postavení žen se v každém z nich více či méně lišilo. V poválečném období, kdy se státy východní Evropy teprve stávaly socialistickými satelity, Sovětský svaz měl za sebou již půl století marxismu-leninismu v praxi. Za tu dobu načerpal zkušenosti, a tak vystupoval v roli učitele a velkého bratra, ze kterého si všechny státy východního bloku měly brát příklad. Stejně tak jako byl ostatním socialistickým republikám vzorem Sovětský svaz, byly ženám z těchto republik vzorem sovětské ženy: „*Sovětské ženy ve jménu míru, ve jménu štěstí svých dětí a budoucnosti všeho lidu bojují za mír svou prací při výstavbě komunismu. Československé ženy, které stejně milují mír, kterým stejně leží na srdci štěstí dětí naší země i dětí celého světa, bojují po vzoru svých sovětských sester za mír.*“⁸³ Marxisticko-leninská ideologie však měla v oblasti ženské otázky řadu problémů,

⁸⁰ Žena ve veřejném životě. In: NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír! : ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 367-369. ISBN 978-80-86488-82-0.

⁸¹ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír! : ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 367-369. ISBN 978-80-86488-82-0.

⁸² WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 32. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁸³ Sovětská žena, matka, budovatelka a bojovnice za mír. Praha 1953. In: NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír! : ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 353. ISBN 978-80-86488-82-0.

nejvýraznějším byl rozpor mezi oficiální, státem proklamovanou rovností mužů a žen a reálným, stále přetrvávajícím přesvědčením o přirozených rozdílech mezi pohlavími.⁸⁴

Je logické, že se společenské postavení ženy vyvíjelo v čase. Z chronologického hlediska dělí vývoj postavení žen v socialistickém Československu Barbara Havelková, která se zabývala vývojem rovnosti genderu v socialistickém Československu z hlediska práva. Ve své analýze rozděluje období státního socialismu na tři období: počáteční úsilí o rovnost v době stalinismu, období politického uvolnění v 60. letech a normalizace v 70. a 80. letech. Neboli také: zrovnoprávnění (1948-1962), reflexe (1962-1968) a období rodiny (1968-1989).⁸⁵

Na chronologický vývoj, nejen právního, postavení žen v socialistickém Československu se v následujícím textu zaměřím skrze tyto oblasti: manželství a mateřství, zaměstnanost a vzdělání a klasifikace.

2.3.1. Mateřství a manželství

Poúnorová legislativa Československa zaručovala rovná práva pro muže a ženy. Období od Února až po konec 40. let byla doba, kdy socialistický Východ „předběhl“ kapitalistický Západ tím, že zaručoval rovnoprávnost mužů a žen, zatímco Západ v této oblasti zaostával.⁸⁶ Ovšem již před Únorem byl v Československu připravován nový zákon o rodině, na jehož přípravě se podílela také politička a významná osobnost československého ženského hnutí Milada Horáková, která byla v roce 1950 komunisty odsouzena a popravena.⁸⁷

Nový zákon o právu rodinném z roku 1949 zavedl de iure rovnoprávnost mezi manžely, státní ochranu manželství, rodiny a mateřství. Zasadil se také o zrovnoprávnění ekonomických vztahů mezi manžely, když stanovil, že majetek nabytý v manželství se stává majetkem nejen muže, ale majetkem společným. Zajistil ochranu mládeže včetně rovného postavení manželských

⁸⁴ ŠPRINCOVÁ, Veronika. Postavení žen v Československu v období let 1948-1989 v dobových sociologických výzkumech a datech. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 85. ISBN 978-80-7419-096-4.

⁸⁵ Havelková, Barbara. Tři stadia genderu v socialistickém právu. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 46. ISBN 978-80-7419-096-4.

⁸⁶ Tamtéž. str. 48.

⁸⁷ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 40-41. ISBN 978-80-7419-252-4.

a nemanželských dětí. Po převzetí moci komunisty také došlo ke zrušení nerovností v dědickém právu a úpravě státního občanství manželek.⁸⁸

Další, pro ženskou otázku velmi důležitý, zákon byl vydán v roce 1957. Byl to „zákon o umělém přerušení těhotenství“, který v podstatě formálně naplnil rovnoprávnost mužů a žen. Až díky tomuto zákonu měla žena právo na to, nakládat se svým tělem podle svého uvážení. Bohužel ale antikoncepce nadále dostupná nebyla, a tak měly ženy pořád ještě omezené alternativy.⁸⁹

Přesto všechno se ale marxistická představa genderové rovnosti do reality promítala s těží a její mezery se projevíly již v 50. letech. Ženská otázka byla v socialistickém Československu, ale i v dalších státech východního bloku, shrnuta v duchu marxistické ideologie do systému pouček a pravd a dále se nerozvíjela.⁹⁰

Alena Wagnerová poukazuje na problém marxistické emancipace, který spočíval v tom, že rovnost byla pojímána jako stejnost. Tím pádem byl vzorem emancipace ženy muž a cílem emancipace žen bylo dosažení stejného společenského postavení jako má muž. Docházelo tak k potlačování všech rozdílů mezi pohlavími a s důrazem na pracovní nasazení a budování socialismu bylo potlačováno „tradiční ženství“.⁹¹

Role manželky a matky se začala měnit v 60. letech. Dělnice a aktivní občanka, ideál ženy v 50. letech, ustoupila do pozadí a otevřel se větší prostor pro ženu v domácnosti, starající se o rodinu. Zaměstnanost žen byla velmi vysoká, platy mužů se začaly zvyšovat a už nebylo třeba, aby žena byla nezbytnou součástí produkce. Ženy byly opět „zatlačovány“ do domácností, do oblasti neplacené práce.⁹² Přestože došlo k vybudování předškolních zařízení, děti začaly docházet do jeslí a později do školek, stále ležela většina domácích prací na bedrech žen. Socialistická teorie, jak ji popsal August Bebel, se nestala realitou a prádelen, sušáren, veřejných jídelen atd. nebylo tolik, aby ženy osvobodily od domácích prací úplně.

⁸⁸ Havelková, Barbara. Tři stadia genderu v socialistickém právu. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 48-53. ISBN 978-80-7419-096-4.

⁸⁹ Tamtéž. s. 42-53.

⁹⁰ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy. s. 27. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁹¹ Tamtéž. s. 31-32.

⁹² Havelková, Barbara. Tři stadia genderu v socialistickém právu. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 47. ISBN 978-80-7419-096-4.

O roztrpčení a nespokojenosti žen s nedostatečným převedením domácích prací na veřejný průmysl svědčí např. tento dopis od V. Tesařové, kteří zaslala do Rudého práva v roce 1966: „*Jako zaměstnaná matka tří dětí mám při dnešních nedostatečných službách dost co dělat, abych udržela hlavu nad vodou a neutopila přitom svou rodinu. Přesto mne práce nikdy tak neoddělala jako současná diskuse o zaměstnanosti žen. Jestliže to i dál půjde v tomto směru a na konci budou uskutečněna nějaká rozhodnutí proti zaměstnaným ženám, pak pro mne socialismus ztratí celou svou přitažlivost a budu litovat toho, že moje tři děti jsou děvčata.*“⁹³

Na počátku 60. let tak československé ženy čelily situaci, kdy musely zvládat jak své pracovní povinnosti, tak péči o domácnost a děti.⁹⁴ Komunistický režim totiž právně nařizoval pracovní povinnost, ale současně ženám neulehčil od práce v domácnosti. Ženy zatěžkávalo tzv. trojí břemeno (placená zaměstnání, neplacená práce v domácnosti a péče o děti), díky němuž si víc a víc žen přálo zůstat déle doma s dětmi.⁹⁵

Ke zlomu v řešení tohoto problému částečně došlo po Pražském jaru s nástupem normalizace, která vyzdvihla model tradiční rodiny. Mateřská dovolená byla v roce 1968 prodloužená na 26 týdnů (v Německé spolkové republice to bylo pouze 14 týdnů), v roce 1971 bylo zavedené výchovné do druhého roku dítěte a následně byla zkrácena pracovní doba na 44 hodin.⁹⁶ Jak poznamenává Alena Wagnerová, přestože se ženy stále potýkaly s tzv. trojím břemenem, zmíněná opatření a celková změna ve vnímání problematiky ženské otázky vedla ke zmírnění konfliktu mezi „*rolí v povolání a rolí mateřskou*“.⁹⁷ Snaha socialistického režimu o zrovnoprávnění žen a mužů nakonec vedla k velkému tlaku na ženy. K tomuto tlaku docházelo především z dvou důvodů: z regulace rodiny a péče o děti byli zcela vynecháni muži

⁹³ Dopis V. Tesařové, Rudé právo 1966, cit. dle WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 38. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁹⁴ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 38. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁹⁵ HAVELKOVÁ, Barbara. Tři stadia genderu v socialistickém právu. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvláštěný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 55. ISBN 978-80-7419-096-4.

⁹⁶ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 38. ISBN 978-80-7419-252-4.

⁹⁷ Tamtéž. s. 38-39.

– nikoho ani nenapadlo, že by si partneři rozdělili starost o domácnost a další důvod byl ten, že se od žen očekávalo naplňování role pracující a matky zároveň.⁹⁸

Na začátku této podkapitoly jsem uvedla, že ve 40. a 50. letech byl socialistický Východ výrazně „napřed“, co se týkalo rovnoprávnosti žen a mužů. Ke konci studené války v 80. letech toto tvrzení už neplatilo. Československé ženy se ve srovnání s ženami na Západě měly materiálně stále dobře, z ideového hlediska však o dost přicházely. V západních zemích od 60. let probíhala tzv. druhá vlna feminismu, která socialistický svět úplně minula. Pro západní ženy to byl boj za genderovou rovnost, díky kterému se politicky zapojovaly „zdola“. Mohly vést svobodnou diskusi a otevřeně kritizovaly genderové nerovnosti jakožto porušování lidských práv. Oproti tomu se v socialistických zemích (nejen v Československu) změnil pohled na ženu, z občanky a dělnice (především v 50. letech) na manželku a matku (70. a 80. léta).⁹⁹

2.3.2. Zaměstnání

Už po skončení druhé světové války se z důvodu nedostatku pracovních sil začaly ženy objevovat na do té doby tradičně mužských pozicích. Československé ženy se stávaly řidičkami tramvají, slévačkami, soustružnicemi či traktoristkami. Avšak až po Únoru byl kladen větší důraz na propagaci a zdůraznění zrovnoprávnění žen mimo jiné v oblasti zaměstnanosti.¹⁰⁰

S novou ústavou z roku 1948 sice bylo ženám garantováno právo na práci, zároveň ale stanovovala práci jako povinnost. Toto ustanovení vycházelo z marxisticko-leninské ideologie, která považovala práci za hlavní motor k vybudování socialistické vlasti a vytvoření socialistického člověka.¹⁰¹

Zaměstnanost žen se v nejrepresivnějším období po roce 1948 začala postupně zvyšovat. Podle statistické ročenky ČSSR tvořila zaměstnanost žen 37,8 %, v roce 1971 a v roce 1971 to bylo již 47,0 %.¹⁰² Podle průzkumu z roku 1970 byly ženy nejvíce zastoupeny v těchto oblastech:

⁹⁸ HAVELKOVÁ, Barbara. Tři stadia genderu v socialistickém právu. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvláštěný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 62. ISBN 978-80-7419-096-4.

⁹⁹ Tamtéž. s. 69.

¹⁰⁰ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 357. ISBN 978-80-86488-82-0.

¹⁰¹ Tamtéž. s. 54.

¹⁰² Statistická ročenka ČSSR 1958-1971. In: WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 53. ISBN 978-80-7419-252-4.

zdravotnictví (79,1 %), obchodu a pohostinství (74,5 %), peněžnictví a pojišťovnictví (67,4 %).¹⁰³

O tom, jak se marxisticko-leninská teorie o rovnosti pohlaví střetávala s realitou a nebyla vždy naplněna, tak jak bylo očekáváno, svědčil společenský přístup k ženám, které se ucházely o vedoucí pozice. Denisa Nečasová poukazuje na to, že tyto ženy narážely na nevoli nejen svých mužských kolegů, ale také žen, které se ještě nebyly schopny vzdát stereotypní představy o tradičním rozdělení pracovních rolí. Jelikož však ÚV KSČ v rámci marxisticko-leninské ideologie podporovala působení žen na vyšších postech, ženy se na vedoucích pozicích objevovaly. Musely se však nejdříve vypořádat s podceňováním a předsudky svých kolegů a následně svou práci vykonávat mnohem pečlivěji, než by se očekávalo od mužů na stejné pozici.¹⁰⁴ Jak ale upozorňuje Alena Wagnerová, ženy se i tak ve vedoucích pozicích objevovaly zřídka. Tento fakt vysvětluje zatížením žen tzv. trojím břemenem, které jim nedávalo mnoho prostoru pro budování kariéry.¹⁰⁵

Alena Wagnerová volně cituje K. Marxe: „*Jen nerovné právo však může zajistit skutečnou rovnost v oblasti pracovního práva*“¹⁰⁶ a dodává, že na základě tohoto principu byl v roce 1965 vydán pracovní zákon, který chránil ženskou pracovní sílu, ustavoval např.: *zákaz práce žen v dolech, solivárnách, pod zemí, regulace pracovních pauz mezi dvěma směny, omezení noční práce a zvláštní ochrana těhotných žen*.¹⁰⁷

Ačkoliv se tato opatření mohou zdát proženská, faktem zůstává, že mnoho ženám naopak uškodila. Pracovnice v těžkém průmyslu rázem přišly o velmi dobře placené pozice, a to paradoxně v době, kdy se pracovní podmínky začaly zlepšovat. Jak v 60. letech ukázaly analýzy ženského zdraví, migrény a neurózy, kterými ženy trpěly způsobovala zátěž trojího břemene, nešpatných pracovních podmínek.¹⁰⁸

¹⁰³ Statistická ročenka ČSSR 1958-1971. In: WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 55. ISBN 978-80-7419-252-4.

¹⁰⁴ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast – posilíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 364-365. ISBN 978-80-86488-82-0.

¹⁰⁵ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 76-77. ISBN 978-80-7419-252-4.

¹⁰⁶ Tamtéž. s. 45.

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 46.

¹⁰⁸ HAVELKOVÁ, Barbara. Tři stadia genderu v socialistickém právu. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ,

Přestože trojí břemeno bylo v socialistickém Československu vážným problémem a trhlinou v teoretickém konceptu marxismu-leninismu, měly ženy-matky řadu práv, která jim tíhu trojího břemene alespoň trochu ulehčovala. Bylo to například právo na kratší nebo zvláštním způsobem regulovanou pracovní dobu pro matky dětí mladších patnácti let, právo na tři dny volna pro rodiče (i pro otce) nemocného dítěte, právo na neplacenou dovolenou atd.

Alena Wagnerová ve své knize *Žena a socialismus* z počátku 70. let srovnává postavení žen v socialistickém Československu a v kapitalistickém západním Německu. Upozorňuje na rozdílné představy o ženské roli v těchto dvou státech, které se odráží v právu. Západoněmecké právo vychází z toho, že ženy působí především v domácnosti, o kterou se starají, s čímž souvisí krátká mateřská dovolená či nedostatek zařízení pro děti v SRN. Naopak pro socialistickou společnost je primární žena-zaměstnankyně, a tak se této představě přizpůsobilo také československé právo: např. mateřství nevede k odchodu ze zaměstnání, ale pouze k jeho přerušení.¹⁰⁹

2.3.3. Vzdělání a klasifikace

Socialistický režim sice ženám zaručoval právo na práci, aby se ale mohly ucházet o vyšší a lépe placené pozice, bylo pro ně klíčové získat vzdělání a kvalifikace. Bez vzdělání a patřičné kvalifikace by ženy zůstaly pouze levnou pracovní silou, což by nenaplněovalo představu rovnoprávného postavení žen ve společnosti.¹¹⁰

Vzdělanostní úroveň po Únoru markantně rostla. Mezi lety 1952-1963 se počet vysokoškolaček zčtyřnásobil a v roce 1971 již ženy tvořily polovinu všech odborných sil s vyšší odbornou kvalifikací (50,2 %).¹¹¹ Navzdory tomu a navzdory státem garantovanému přístupu k práci a spravedlivým odměnám, rozdíl ve mzdách mužů a žen přetrvával po celé období státního socialismu v Československu.¹¹² Přestože již v roce 1945 byly zrušeny platové tarify, jak zmiňuje Alena Wagnerová, v roce 1963 „tvořil průměrný plat ženy jen 66,1 % průměrného

ed. *Vyvláštěný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 67. ISBN 978-80-7419-096-4.

¹⁰⁹ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 45-48. ISBN 978-80-7419-252-4.

¹¹⁰ Tamtéž. s. 60.

¹¹¹ Tamtéž. s. 60.

¹¹² Havelková, Barbara. Tři stadia genderu v socialistickém právu. In HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvláštěný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 55. ISBN 978-80-7419-096-4.

platu muže.“¹¹³ Jako hlavní faktor velkých platových rozdílů např. v oblasti průmyslu Wagnerová uvádí nižší kvalifikovanost žen způsobenou trojím břemenem, které ženám neumožňovalo se více rozvíjet. Dále však upozorňuje na to, že s vyšší kvalifikací se rozdíly mezi platy začínaly snižovat.¹¹⁴

Představu o tom, jaký byl poměr mezi studenty a studentkami na různých vzdělávacích oborech ve školním roce 1970/1971 nabízí Alena Wagnerová. Studentky početně převažovaly na vyšších školách (67,1 %) a odborných školách (58,6 %). Zatímco i univerzity byly „feminizované“ (61, 7 % studentek), na „silně maskulinizovaných technických vysokých školách“¹¹⁵ studovalo celkově více mužů (84,1 %). Co se týká zaměření, tak téměř vyrovnané bylo studium na vysokých školách s ekonomickým zaměřením, kde ženy představovaly 47,9 %. Podstatně méně žen studovalo umělecké (34,5 %) a zemědělské (27,4 %) obory. Úplně nejnižší zastoupení měly ženy na teologických vysokých školách, kde jejich podíl představoval pouhých 8, 9 %.¹¹⁶

2.4. Ženské organizace v Československu

Kontinuální vývoj československého ženského hnutí byl narušen druhou světovou válkou. Přestože v průběhu okupace ilegálně stále fungovala největší ženská předválečná organizace Ženská národní rada, po osvobození svou činnost znovu neobnovila. O důvodech, proč tomu tak bylo, nejsou přesné informace. Denisa Nečasová uvádí svou domněnku o tom, že prvorepubliková Ženská národní rada měla určité hodnoty a priority a se společenskou změnou po válce by je musela značně přizpůsobit nové době. Další možností, nebo spíše dalším důvodem pro neobnovení Ženské národní rady mohlo být to, že byla významně propojena se svojí zakladatelkou Františkou Plamínkovou, která udávala směr práce Ženské národní rady. Byla však zavražděna nacisty v roce 1942. Bylo tak tedy přijatelnější a vhodnější založit zcela novou ženskou organizaci, která by částečně navazovala na práci Ženské národní rady, ale zároveň se přizpůsobila nové společenské atmosféře.¹¹⁷

¹¹³ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy, s. 78. ISBN 978-80-7419-252-4.

¹¹⁴ Tamtéž. s. 79-80.

¹¹⁵ Tamtéž. s. 65.

¹¹⁶ Tamtéž. s. 64-65.

¹¹⁷ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské. I, s. 77. SBN 978-80-86488-82-0.

Vznikla tak Rada československých žen (RČŽ) pod vedením Milady Horákové.¹¹⁸ Tato organizace čerpala z práce prvorepublikového ženského hnutí a navazovala na činnost Ženské národní rady. Zásadní rozdíl mezi těmito dvěma organizacemi byla jejich politická orientace. Zatímco Ženská národní rada byla politicky liberálně orientovaná, a tak sdružovala jen určité spektrum žen, nová Rada československých žen měla za cíl, v rámci poválečné solidarity, sdružovat ženy napříč politickým spektrem.¹¹⁹ Hlavní prioritou této organizace, nehledě na politickou příslušnost jejích členek, byla rovnoprávnost mužů a žen ve všech oblastech života.¹²⁰ Pro mou práci je důležité, že právě Milada Horáková a její spolupracovnice z Rady československých žen založily periodikum *Vlasta*, které se stalo tiskovým orgánem RČŽ.¹²¹

V období státního socialismu v Československu však neexistovala pouze jedna ženská organizace, celkem na sebe navazovaly čtyři. Rada československých žen fungovala do roku 1948, kdy ji ovládla KSČ pomocí akčních výborů Národní fronty. Tyto akční výbory zrušily mnoho ženských spolků, které RČŽ zastřešovala a celou organizaci přizpůsobily novému politickému režimu. RČŽ se tak stala základnou pro novou masovou organizaci s názvem Rada žen, která působila v letech 1948-1950.¹²²

Kurz československého ženského hnutí byl výrazně pozměněn. Oficiálně proklamované naplnění marxisticko-leninské teorie o rovnoprávnosti žen vedlo k tomu, že hlavními cíli československých žen mělo být „zachování a upevnění světového míru“ a podpora Sovětského svazu v jeho boji za mír.¹²³

Přestože Rada žen byla pod přímým dohledem Strany, a dokonce byla financovaná ze státního rozpočtu (na rozdíl od přechozích ženských organizací, které si finance obstarávaly samy), zachovávala si svou předúnorovou strukturu, která navazovala na prvorepublikové ženské

¹¹⁸ NEČASOVÁ, Denisa. Organizace žen v letech 1948-1989 v historické perspektivě. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvláštěný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 78. ISBN 978-80-7419-096-4.

¹¹⁹ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské. s. 78I. SBN 978-80-86488-82-0, str. 356-357.

¹²⁰ Tamtéž. s. 81

¹²¹ Tamtéž. s. 157.

¹²² NEČASOVÁ, Denisa. Organizace žen v letech 1948-1989 v historické perspektivě. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvláštěný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 178-189. ISBN 978-80-7419-096-4.

¹²³ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 276. ISBN 978-80-86488-82-0.

hnutí, což v novém politickém uspořádání nebylo vyhovující. Měla tedy vzniknout opět nová ženská organizace, která by se odtrhla od „*předúnorové ,buržoazní‘ tradice*“.¹²⁴ Tato nová organizace vznikla spojením Rady žen se slovenskou organizací žen Živenou – Svazem slovenských žen. Od tohoto spojení českého a slovenského ženského hnutí se také odvíjel nový název: Československý svaz žen.¹²⁵

Díky rozšíření o slovenskou Živenu, měl Československý svaz žen mnohem větší členskou základnu než předchozí Rada žen. V souladu s marxisticko-leninskou ideologií a adorací dělnické třídy, měly onu základnu tvořit právě ženy z dělnické třídy a vliv „buržoazního“ měšťanstva, který se dle KSČ stále objevoval v Radě žen, měl být zcela potlačen. Československý svaz žen vycházel z marxisticko-leninské ideologie, což značně ovlivnilo jeho původní emancipační snahy – rovnoprávnost žen měla být dosažena především jejich zapojením do práce a „budováním socialistické vlasti“.¹²⁶ Navzdory této ideologické proměně, vedení KSČ nebylo s výslednou prací Československého svazu žen spokojeno. Největší zklamání vidělo v nenaplnění jednoho z nejdůležitějších cílů organizace, kterým byl „*nábor žen stojících mimo dosavadní politické či zájmové struktury*“.¹²⁷ Vedení KSČ se tedy rozhodlo pro další změnu. Československý svaz žen byl v roce 1952 zrušen a nahrazen výbory žen při MNV, které měly být rozmístěny po celé Československé republice.¹²⁸

Tyto nové výbory neměly žádnou zastřešující organizaci, ale společně s nimi byl založen osmdesátičlenný Výbor československých žen (VČŽ), který měl za úkol zastupovat československé ženy na mezinárodní úrovni. Stal se „reprezentačním orgánem československého ženského hnutí“.¹²⁹

¹²⁴ NEČASOVÁ, Denisa. Organizace žen v letech 1948-1989 v historické perspektivě. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 181. ISBN 978-80-7419-096-4.

¹²⁵ Tamtéž. s. 181.

¹²⁶ NEČASOVÁ, Denisa. Organizace žen v letech 1948-1989 v historické perspektivě. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 181-182. ISBN 978-80-7419-096-4.

¹²⁷ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 267. ISBN 978-80-86488-82-0.

¹²⁸ Tamtéž. s. 276-277.

¹²⁹ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 276-277. ISBN 978-80-86488-82-0.

Následujících patnáct let neexistovala žádná velká masová ženská organizace, podoba výborů byla zachována a nedocházelo k převratným změnám. Až v roce 1967 opět došlo k reorganizaci – výbory spolu s VČŽ byly zrušeny a Československý svaz žen byl znovuobnoven. Po federalizaci v roce 1968 byla dříve česko-slovenská organizace rozdělena na dvě – Český svaz žen a Slovenský svaz žen, které spojoval společný federální orgán – Československá rada žen. V této podobě bez velkých změn fungovaly až do roku 1990.¹³⁰

Ženské organizace byly v době státního socialismu v Československu pod dohledem KSČ a ideologie marxismu-leninismu zasahovala do všech oblastí jejich činnosti na úkor řešení skutečných emancipačních problémů té doby. Denisa Nečasová odkazuje na koncept vyvlastnění Hany Havelkové, který s tímto problémem souvisí. Podle Hany Havelkové je koncept vyvlastnění: „*násilné převzetí a využití k vlastním účelům... především hlavních cílů ženského hnutí.*“¹³¹ Podstatné je také to, že samy komunistky do té doby neměly mnoho zkušeností s ženskými spolky, organizacemi a jejich vedením, tato oblast pro ně byla něčím novým.¹³² Předválečné ženské hnutí udržovalo přátelské vztahy s mnoha zahraničními spolky. Ale po válce bylo složitější navázat na předchozí spolupráci. Jak píše Denisa Nečasová, příčin bylo několik – od úmrtí klíčových osobností ženského hnutí (např. Františka Plamínková), až po generační výměnu angažovaných osob.¹³³

¹³⁰ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 276-277. ISBN 978-80-86488-82-0.

¹³¹ NEČASOVÁ, Denisa. Organizace žen v letech 1948-1989 v historické perspektivě. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 202. ISBN 978-80-7419-096-4.

¹³² Tamtéž. s. 202.

¹³³ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 133. ISBN 978-80-86488-82-0.

3. Postavení žen v západním bloku

3.1. Reálné postavení žen v západním bloku

Zatímco ve východním bloku se mělo společenské postavení žen odrážet od marxistickoleninské ideologie, v západním bloku nebyla žádná oficiální doktrína, která by postavení žen vymezovala. Co ale státy západního bloku spojovalo, byl kapitalistický ekonomický systém, který měl zásadní vliv na podobu společnosti. Na vývoj společenského postavení žen na Západě však měla největší dopad angažovanost feministického hnutí¹³⁴, kterému se budu věnovat v následující kapitole.

Z toho důvodu, že ve sledovaném období studené války (1947-1989) byly supervelmocemi Sovětský svaz a Spojené státy, budu se v této kapitole zaměřené na postavení žen na Západě věnovat především společenskému postavení Američanek. Stejně tak jako byly jisté rozdíly v postavení žen v socialistických státech východního bloku, určité rozdíly se našly také mezi státy Západu. Vycházely ale ze stejného rámce pro kapitalistické demokratické společnosti 20. století.

Poválečným ženským ideálem se ve Spojených státech stala tzv. *american housewife* (americká hospodyňka), nejlépe mladá, krásná, zdravá a vzdělaná žena, která našla „životní spokojenost a naplnění“ v domácnosti na malebném předměstí. „*Naplnění ženského údělu mělo v Americe po roce 1949 jedinou podobu. Byla to podoba hospodyňky – matky.*“ Přestože jí s její každodenní prací v domácnosti pomáhaly nejrůznější technologie, nezbýval jí čas na nic jiného. Nebyla to kariéristka, ale hospodyně a matka na plný úvazek: „*žena od té doby žije jen prostřednictvím manžela a dětí*“.¹³⁵

Tento ženský ideál se prosadil po druhé světové válce. V průběhu 30. a 40. let byl ideál ženy odlišný. Americké časopisy plnily články o odvážných individualistkách s dobrodružnou povahou, které si žily po svém a byly „*odhodlané změnit svět.*“¹³⁶ Kariéra pro ně byla možnost realizovat se a dělat něco, co má smysl. A přestože to byly časopisy ženské, nepsalo se v nich jen o receptech, kosmetice, oblečení a nezdobily je pouze fotografie mladých krásných

¹³⁴ HAVELKOVÁ, Barbara. Tři stadia genderu v socialistickém právu. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvláštěný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství). s. 69. ISBN 978-80-7419-096-4.

¹³⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine Mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava KOČOVÁ. Praha: Pragma, 2002, s. 53. ISBN 80-7205-893-2.

¹³⁶ Tamtéž. s. 80.

modelek, jako tomu bylo v poválečném období. Obsahovaly také genderově vyvážená témata jako jsou např. novinky ve vědě, technice i politice.¹³⁷

Zlom nastal právě až po druhé světové válce, kdy došlo v západních společnostech k hospodářskému rozmachu a domů z války se vrátili muži, kteří díky dobré ekonomické situaci byli schopni finančně zabezpečit rodinu sami, takže druhý příjem nebyl potřeba.¹³⁸ Následkem toho ženy, které v průběhu války dokázaly převzít řadu tradičně mužských zaměstnání a osvědčit se ve veřejné sféře, byly opět zahrnuty do sféry soukromé (do domácnosti, s čímž také souvisí tzv. baby-boom v padesátých letech.¹³⁹

V tomto poválečném období byla žena v pozici hospodyně a matky považována za rovnoprávnou svému manželovi. Legislativně měly ženy stejná práva jako muži a ve společnosti se otázka rovnoprávnosti příliš neřešila. Pokud se přeci jen připustilo, že žena je svázaná svou odevzdanou prací pro rodinu a nemůže plně rozvíjet své vlastní schopnosti a zájmy, padl argument: „*Svět plný geniálních žen, ale bez dětí, by nám asi dlouho nevydržel... velcí mužové měli přece velké matky.*“¹⁴⁰ Ženy, které měly nějaké kariérní plány, byly ve společnosti považované za „*neurotické*“ a „*nešťastné*“. Pokud se nevdaly a neměly děti, byly to „*staré panny*“, které neprosto selhaly v naplnění ženského poslání.¹⁴¹

O tom, jakou představu o ženách měli redaktori ženských časopisů, kteří se na vytváření ideálu „*american housewife*“ podíleli, svědčí tento výrok jednoho z nich: „*Naše čtenářky jsou ženy v domácnosti, a tomu se věnují na plný úvazek. Vůbec je nezajímají nějaké veřejné události. Stejně tak jsou jim ukradené mezinárodní či vnitrostátní konflikty. Takové ženy zajímá rodina a domácnost. Politika, pokud se nějak výrazně neodepíše na situaci u nich doma, například cenou kávy, se jich také netýká. Snad humor? Ale i v tom se musíme mírnit, protože třeba satira jim také nic neříká. Cestování? Od toho jsme prakticky upustili. Vzdělávání? Tak to je opravdu problém. Co se jich samých týče, úroveň vzdělanosti je stále vyšší. Prakticky všechny za sebou mají střední školu a mnohé vysokou. Až neskutečný zájem projevují o vzdělávání svých dětí –*

¹³⁷ FRIEDAN, Betty. *Feminine Mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava KOČOVÁ. Praha: Pragma, 2002, s. 74-79. ISBN 80-7205-893-2.

¹³⁸ KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009, s. 79. ISBN 978-80-7248-528-4.

¹³⁹ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: Podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s.176. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁴⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine Mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava KOČOVÁ. Praha: Pragma, 2002, s. 85. ISBN 80-7205-893-2.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 50.

to znamená o aritmetiku, co se vyučuje na prvním stupni. Psát o nějakých hlubších myšlenkách nebo všeobecně platných věcech je v případě žen ztráta času. Proto u nás také vychází 90 procent článků s praktickými radami, a jen 10 procent těch zaměřených na otázky širšího zájmu.“¹⁴² Americká spisovatelka Betty Friedan tento přístup přirovnala k německému sloganu: „*Kinder, Kuche, Kirche*“ (děti, kuchyň, kostel), který používali nacisté a vymezovali jím ženský prostor. Jak ale ukázaly americké průzkumy, ženy snažící se ztotožnit s idolem „*american housewife*“ se o politiku skutečně moc nezajímalý a své zájmy omezovaly na okruh domácnosti.¹⁴³

Důležitým prvkem v životě amerických hospodyněk, související se zmíněným kapitalistickým ekonomickým systémem, bylo spotřebitelství a konzumní způsob života. Již ve 20. letech 20. století se objevují reklamy na vysavače, pračky, plynové vařiče, ledničky a konzervy atd., ale až v 50. letech se všechny tyto vymoženosti moderního světa staly neoddělitelnou součástí ženy v domácnosti, kterou „osvobozovaly“ a usnadňovaly jí práci. Život žen – matek, hospodyněk, spotřebitelek se tak stal ještě o něco jednodušší.¹⁴⁴

A tak, jak zmiňuje Betty Friedan, jediný zásadní problém, který americké ženy v životě čekal, bylo najít si manžela a následně si ho udržet. Navrácení žen do domácnosti vedlo na sklonku 50. let k enormnímu nárůstu již zmíněné porodnosti (tzv. baby-boomu) a také uzavírání manželství. Cílem mladých žen bylo co nejdříve se provdat, založit rodinu a pečovat o ni. Mnoho vysokošolaček, kterým se to podařilo, často přerušilo studia, čímž si vysloužily „akademický titul“ – Ph.T. aneb „*Putting Husband Through* = cca vystudovala si manžela“.¹⁴⁵ Velká část studentek studia dokončila, ovšem jen malé procento z nich se začalo skutečně profesně věnovat vystudovanému oboru. Většina se plně odevzdala naplňování role matky a hospodyňky. Došlo tak k paradoxu, kdy se zvyšoval počet absolventek vysokých škol, ale snižovalo se procento zaměstnaných žen. Tímto úbytkem pracovních sil trpěly především pečovatelské a sociální služby.¹⁴⁶

¹⁴² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava Kočová. Praha: Pragma, 2002, s. 78. ISBN 80-7205-893-2.

¹⁴³ Tamtéž. s. 78.

¹⁴⁴ LIPOVETSKY, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin Pokorný. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor), s. 227. ISBN 978-80-7260-171-4.

¹⁴⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava KOČOVÁ. Praha: Pragma, 2002. s. 50. ISBN 80-7205-893-2.

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 52.

Jenže, jak se časem ukázalo, ženy se svou rolí ženy v domácnosti nebyly zcela spokojené. Tuto nespokojenost popsala na počátku 60. let americká spisovatelka a feministická aktivistka Betty Friedan ve své knize *„Feminine Mystique“* (Mystika ženství). Popsala ji jako „problém beze jména“. Tento problém, který sužoval řadu žen, spočíval v pocitu nenaplnění, kdy se ženy nedokázaly identifikovat „pouze“ s rolí matky a ženy v domácnosti. Mnohé ženy se za tento pocit styděly, protože byl v rozporu s celospolečenským přesvědčením o ženském údělu – *„moderní žena v domácnosti nepředstavuje jen společenskou pozici, ale také určitou morálku, normativní vizi ženy, laické náboženství matky a rodiny“*.¹⁴⁷

Americké ženy začaly navštěvovat psychoanalyticky v domněnku, že jim pomůžou tento problém překonat. Mnozí odborníci ženám doporučovali „vypadnout z domu“ a vyjít si do města nebo do kina, jiní jim rovnou předepisovali sedativa. Tyto „záplaty“ ovšem zhoršující se psychické problémy mnohých žen nedokázaly vyřešit. Americký časopis *Time* v 60. letech jako reakci na „problém beze jména“ napsal: *„Žena z předměstí, americký fenomén“*: *„Mají se tak dobře... až se člověku ani věřit nechce, že by mohly být nešťastné.“*¹⁴⁸

Betty Friedan uvádí, že společnost ve Spojených státech začala hledat příčinu onoho problému. Jedni ji viděli v nedostatečných službách, které údajně měli komplikovat a přitěžovat práci v domácnosti, druzí v „přílišném vzdělání“ žen. Snažili se o zavedení více praktických předmětů do škol, které by ženy spíše připravily na život hospodyněk a někteří dokonce navrhovali zakázat přijímat ženy-uchazečky na některé vysokoškolské obory.

Aniž by byl nějak blíže definovaný, byl „problém beze jména“ popisován např. už v roce 1960 v periodiku *New York Times*: *„Mnoho mladých žen – samozřejmě zdaleka ne všechny -, jímž vzdělání rozšířilo obzory o zajímavé myšlenky a filozofické teze, se cítí v domácnosti jako v kleci. Jejich každodenní činnost jim připadá nesmyslná, zbytečná a ony nechápou, proč se tedy učily, co se učily. Takové ženy si většinou připadají jako postižené, protože jsou absolutně vytržené z kontextu, ze společnosti. Za poslední rok jsme na téma vzdělané novomanželky slyšeli už bezpočet jadrných projevů, především pak z úst předsedkyní nejrůznějších dívčích univerzitních sdružení, která se zabývají stížnostmi vyděšených žen a dívek. Především se*

¹⁴⁷ LIPOVETSKY, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. Vyd. 2., Přeložil Martin Pokorný. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor), s. 224. ISBN 978-80-7260-171-4.

¹⁴⁸ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava KOČOVÁ. Praha: Pragma, 2002, s. 59. ISBN 80-7205-893-2.

obávají, že šestnáct let náročného studia má ženu ve skutečnosti připravit pouze na roli matky a poslušné manželky.“¹⁴⁹

Návrhů na vyřešení „problému beze jména“ byl nespočet, ale všechny nakonec dospěly k závěru neexistence řešení, protože „*takový je osud ženy*“.¹⁵⁰ Skutečnost byla taková, že „*ženy neměly možnost osobního růstu a musely své potřeby podřizovat potřebám svých mužů a dětí. Většina žen cítila pocit prázdnoty a osobního nenaplnění*.“¹⁵¹

Postavení žen v západní společnosti dokázalo změnit až feministické hnutí v průběhu tzv. druhé vlny feminismu, jejíž podstatu a společenský dopad přiblížím v následující kapitole.

3.2. Feminismus na Západě v období studené války

3.2.1. Co je to feminismus

Ačkoliv ve společnosti převažuje představa o tom, že feminismus je jednotné hnutí, ve skutečnosti není „jen jeden feminismus“. Podle Markéty Kadlecové se dokonce dělí na „*mnoho různých sociálních teorií, politických hnutí a filosofických proudů*.“¹⁵²

Slovo feminismus vychází z latinského *femina* neboli žena a tradičně je pojímáno jako hnutí za rovnoprávnost žen. Velký sociologický slovník definuje feminismus jako: „*pojmenování ženského hnutí, vycházejícího z přesvědčení o nevýhodné situaci žen ve společnosti, respektive o jejich horším, ponižujícím postavení (ve srovnání s muži), z potřeby revolty proti této situaci a víry v možnosti její změny. Obecným cílem feminismu je, aby žena byla pojímána jako ,individualita se svými vlastními právy‘*.“¹⁵³

S feminismem úzce souvisí pojem emancipace (z lat. *emancipare* = propustit někoho ze své moci, prohlásit ho svobodným, svéprávným), který v sobě obsahuje snahy jednotlivců i skupin oprostít se od jakékoliv formy útlaku, osvobodit se a získat nezávislost a zrovnoprávnění.

¹⁴⁹ New York Times 1960. In: FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava KOČOVÁ. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-893-2.

¹⁵⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava Kočová. Praha: Pragma, 2002, s. 61. ISBN 80-7205-893-2.

¹⁵¹ RENZETTI, C. M., CURRAN, D.J. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1., Praha: Karolinum, 2003, s. 44. ISBN 80-246-0525-2.

¹⁵² Markéta Kadlecová: *Feminismus: Fórum 50 %*. Aktuality: *Fórum 50 %* [online]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus>

¹⁵³ Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747, s. 308. ISBN 80-718-4164-1.

Původně se ženská emancipace týkala převážně snah o politickou a sociální rovnost nebo také snah o rovný přístup v oblasti vzdělávání či v soukromé sféře.¹⁵⁴

Příčinu existence genderové (= psychologické, sociální, historické a kulturní)¹⁵⁵ nerovnosti hledalo mnoho autorů a autorek. Jednou z nejvýznamnějších autorek, která se věnovala psychologii genderu a jejíž dílo bylo pro vývoj feministického hnutí klíčové, byla francouzská filozofka Simone de Beauvoir. Ve své knize z roku 1949 s názvem *Druhé pohlaví* se snažila analyzovat příčiny genderové nerovnosti na základě historického vývoje. Definovala vztah muže a ženy jako duality Já (subjekt) a ten Druhý (objekt) z čehož také vyplývá název knihy. „Žena je určována svým vztahem k muži, nikoliv muž svým vztahem k ní, žena je nepodstatná vzhledem k podstatnému. On je subjekt, on je Absolutno. Ona je to Druhé.“¹⁵⁶

Známým se stal také její výrok „Člověk se ženou nerodí, ale stává.“, odkazujícím na fakt, že se všichni rodíme především jako lidské individuality, ale společnost nás již v dětství „rozškátulkuje“ na základě pohlaví.

Zajímavé je, že nedlouho po vydání knihy *Druhé pohlaví*, na Simone de Beauvoir a její knihu reagoval jakýsi americký kritik slovy: „asi neví, o čem život ve skutečnosti je“ a zdůraznil, že hovořila především o ženách francouzských, protože „problém s ženskou otázkou byl v té době přece v Americe dávno vyřešený“.¹⁵⁷ Což připomíná přesvědčení komunistů ve východním bloku, kteří ženskou otázku také považovali za vyřešenou, samozřejmě ale v rámci marxistickoleninské ideologie.

Tradičně se dějiny feministického hnutí dělí na první, druhou a třetí vlnu. Každá z těchto etap měla v popředí svého zájmu jiná témata a požadavky, přestože jejich cíl byl stejný – dosáhnout genderové rovnosti.

První vlna feminismu se datuje od poslední třetiny 18. století přibližně do roku 1930. Jejím předmětem byl především boj za volební právo pro ženy. To však v té době nebyl jediný požadavek feministického hnutí, protože nejen že ženy nemohly volit a nemohly být voleny, ale také nemohly vlastnit majetek či studovat vysokou školu. Ženy byly jednoduše řečeno

¹⁵⁴ Emancipace – Sociologická encyklopedie. online. Dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Emancipace>.

¹⁵⁵ JARKOVSKÁ, Lucie. Prohlédněme genderové stereotypy. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 21. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁵⁶ BEAUVOIR, Simone de a Jan PATOČKA. *Druhé pohlaví: výběr*. Přeložil Josef Kostohryz, přeložil Hana Uhlířová. Praha: Orbis, 1967. Malá moderní encyklopedie (Orbis), s. 10.

¹⁵⁷ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava KOČOVÁ. Praha: Pragma, 2002, s. 54. ISBN 80-7205-893-2.

tlačeny do soukromé sféry. Postupně došlo k odstranění legislativních překážek, splnění feministických požadavků a následnému utlumení feministických snah. Zmíněná druhá vlna feminismu, přinášející s sebou nové požadavky a snahy vyřešit mnohé další genderové nerovnosti, přišla až o několik let později, v 60. letech 20. století.¹⁵⁸

Feminismus bojoval za uznání žen jako „individualit s vlastními právy“ ve znamení „ideálu svobody a rovnosti“. Většinou se tak pojil s emancipačními snahami jiných sociálních hnutí, např. během první vlny se americké feministky podílely na boji za zrušení otroctví, během druhé vlny podporovaly hnutí hippies a boj za zrovnoprávnění Afroameričanů.¹⁵⁹

3.2.2. Druhá vlna feminismu

Jak již bylo uvedeno, druhá vlna feminismu se začala utvářet na počátku 60. let 20. století jako bezprostřední reakce na „problém beze jména“. Ukázalo se totiž, že přestože byly oficiálně naplněny požadavky první vlny a ženy měly legislativně stejná práva jako muži, k plné genderové rovnoprávnosti, především v zaměstnání a domácnosti, stále nedošlo.¹⁶⁰

Zatímco první vlna feminismu probíhala celosvětově a dotkla se také československých žen, které se do mezinárodních sítí v té době zapojovaly, druhá vlna feminismu se v Československu a celém východním bloku kvůli komunistickému režimu a s ním související marxisticko-leninské ideologii neprojevovala. Marxisticko-leninská ideologie totiž v sobě rovnoprávnost žen obsahovala a zaručovala ji tzv. „shora“. V západním bloku ženy musely za rovnoprávnost bojovat, tzn. feministické výdobytky přicházely „zdola“.¹⁶¹

Požadavky první vlny feminismu se týkaly především volebního práva, práva na vzdělání či práva na vlastnictví majetku. Druhá vlna otevřela mnohem širší spektrum témat. Nesla se ve znamení boje za celospolečenskou genderovou rovnost a odbourávání předsudků v dosud stále silně patriarchálních institucích jako je jazyk, rodina, systém školství, média atd.¹⁶²

¹⁵⁸ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: Podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s.175. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁵⁹ PLESKOVÁ, Kateřina. *Průvodce na cestě k rovnosti žen a mužů: (pracovní sešit)*. 3., aktualiz. vyd. Ilustroval Kateřina BÍLKOVÁ. Brno: Nesehnutí, 2008, s. 7-8. ISBN 978-80-87217-01-6.

¹⁶⁰ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. *Politologie* (Eurolex Bohemia), s. 233. ISBN 80-86861-71-6.

¹⁶¹ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: Podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s.177. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁶² KADLECOVÁ, Markéta: *Feminismus: Fórum 50 %*. Aktuality: Fórum 50 % [online]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus>

Na rozpoutání druhé vlny feminismu měly nepochybně vliv myšlenky obsažené v díle Simone de Beauvoir. Přinášely nový pohled na původ nerovnosti a stavěly tradiční genderové představy do jiného světla. Předmětem zájmu v období druhé vlny feminismu tak nebyl „jen“ boj za rovnoprávnost, ale také hledání příčin nerovnosti. Začaly se sledovat vzorce chování, které formují mužskou a ženskou identitu, zkoumala se „jinakost“ pohlaví. Zásadní ovšem bylo přesvědčení feministického hnutí, že rozdílnost neznamená nerovnost.¹⁶³

Někteří autoři spojují počátek druhé vlny feminismu s vydáním již zmíněné knihy *Feminine Mystique* (1963) americké spisovatelky Betty Friedan. Tato kniha rozpoutala velkou společenskou debatu a dnes již patří mezi základní feministickou literaturu. Friedan v ní v ní popsala, jakými proměnami a proč prošel ideál ženy v USA, jaký je ideál momentální (v 60. letech) a do jaké míry se běžným ženám daří tento ideál naplňovat. V této knize také dopodrobna rozebrala onen „problém beze jména“, který na počátku 60. let trápil řadu amerických žen. Tyto ženy, z nichž většina byla vysokoškolsky vzdělaná, necítily naplnění ve své roli hospodyňky na plný úvazek a nebyly s tímto životním stylem spokojené. Zpočátku se za to kvůli celospolečenskému tlaku styděly a hledaly chybu v sobě. Neustále jim bylo podsouváno z ženských časopisů, reklam, televizních pořadů, románů, ale také odborných knih od psychologů, sexuologů, populistických sociologů a psychoanalytiků, že ideál ženy je ideál matky a vzorné hospodyňky. Tato žena, kterou média vytvořila, byla šťastná a „ženská“. Jak konstatuje Betty Friedan, ztráta onoho „ženství“ spojeného s ideálem „žena, matka, hospodyňka“ byla také podstatným faktorem toho, proč ženy zpočátku svou nespokojenost neprojevovaly veřejně.¹⁶⁴

Postupem času si však ženy začaly uvědomovat, že naplňování „ideální ženské role“ nečiní potíže jen jim samotným a není to tedy jen jejich osobní problém, ale je celospolečenský.¹⁶⁵ V tu chvíli nastala chvíle pro feministická hnutí, aby tuto situaci změnila a zasadila se o úplnou genderovou rovnost, ne pouze legislativní.

¹⁶³ PLESKOVÁ, Kateřina. *Průvodce na cestě k rovnosti žen a mužů: (pracovní sešit)*. 3., aktualiz. vyd. Ilustroval Kateřina BÍLKOVÁ. Brno: Nesehnutí, 2008, s. 7-8. ISBN 978-80-87217-01-6.

¹⁶⁴ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava KOČOVÁ. Praha: Pragma, 2002. s. 49-58. SBN 80-7205-893-2

¹⁶⁵ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: Podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s.169-182. ISBN 80-903228-3-2.

Významným heslem druhé vlny feminismu se stalo: „osobní je politické“.¹⁶⁶ Ženy se cítily izolované v domácí soukromé sféře a neměly v podstatě žádný reálný politický vliv. A tak feministky upozorňovaly na to, že je třeba problém ženské otázky vnímat jako veřejný, a tedy také politický.¹⁶⁷

Masové podoby nabylo feministické hnutí koncem 60. let v souvislosti s hnutím hippies, ze kterého se později vydělilo jako samostatný ideologický proud. Hnutí hippies a feministické hnutí spojovalo odmítání tradičního měšťanského modelu uzavřené rodiny součástí čehož byl také požadavek, aby ženy měly právo samy rozhodovat o sobě a měly kontrolu nad svým tělem. K naplnění tohoto požadavku z velké části došlo uznáním práva na potrat.¹⁶⁸

Dalším důležitým požadavkem na počátku druhé vlny feminismu byl přístup ke všem povoláním.¹⁶⁹ V této oblasti dosahovalo feministické hnutí úspěchů poměrně rychle. Jak napsala Alena Wagnerová v první polovině 70. let: „*Rostoucí zaměstnanost patří dnes ve všech průmyslových zemích kapitalistických stejně jako socialistických k nejdůležitějším znakům měnícího se společenského postavení ženy.*“ Zatímco v socialistických zemích v té době tvořily ženy téměř polovinu ze všech zaměstnanců, v kapitalistických zemích stále dosahovaly necelých 40 %.¹⁷⁰

Vrcholné období druhé vlny feminismu byla 70.-80. leta, kdy se objevila se kritika tradiční dělby práce. Feministické hnutí se v té době rychle šířilo i v odborném, akademickém prostředí, dokonce se etablovala genderová studia jako samostatný obor.¹⁷¹ Velkou výhodou feministického hnutí druhé vlny oproti první byl totiž fakt, že ženy měly přístup ke vzdělání a mnoho z nich bylo vysokoškolsky vzdělaných. Vznikaly tak odborné feministické publikace,

¹⁶⁶ „Tento slogan poukazuje na to, že osobní zkušenosti žen vychází z jejich politické situace a genderové nerovnosti. Feminismus usiluje o nové sblížení veřejné a soukromé sféry a odmítá omezení, že by se veřejné záležitosti měly týkat jen toho, co pod ně bylo v minulosti zahrnuto. I to, jak žena žije v domácnosti, co a jak prožívá, je do velké míry politika.“ cit dle HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: Podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s.181. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁶⁷ HEYWOOD, Andrew. Politické ideologie. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia), s. 234-235. ISBN 80-86861-71-6.

¹⁶⁸ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: Podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s.177. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁶⁹ Tamtéž. s.169-182.

¹⁷⁰ WAGNEROVÁ, Alena. Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy. ISBN 978-80-7419-252-4.

¹⁷¹ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: Podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s.177. ISBN 80-903228-3-2.

kteře poskytovaly informace a argumenty organizacím bojujícím za genderovou rovnost.¹⁷² Započala tak dlouhodobá společenská změna v západní společnosti, jejímž cílem nebyly „pouze“ legislativní změny, ale transformace tradičních kulturních vzorců.

Na počátku 80. let však došlo k úplné roztržštěnosti feministického hnutí, používá se také výraz „skleróza hnutí“.¹⁷³ Feminismus nikdy nebyl jednotným myšlenkovým proudem, avšak v tento moment se z něj začalo oddělovat mnoho různých dalších proudů, přičemž se každý zaměřoval na svoje vlastní specifika, což ztěžovalo vzájemnou komunikaci a společný postup. Místo toho, aby se feministické proudy podporovaly ve stěžejních otázkách, začaly se navzájem ignorovat nebo dokonce napadat, proto onen výraz „skleróza hnutí“.

Nové feministické proudy upozorňovaly nejen na nerovnost v oblasti genderu, ale také na další společenské nerovnosti, které s genderovou nerovností souvisí. Byla to např. nerovnost třídní, rasová, nerovnost spojená se sexuální orientací apod.¹⁷⁴ Jak lze vypořovat z hlavního díla druhé vlny feminismu, *Feminine Mystique* (1963), Betty Friedan se zaměřuje v podstatě jen na bílé ženy střední třídy a zcela opomíjí postavení žen jiných tříd, jiné rasy či postavení homosexuálně orientovaných žen. Toto se změnilo až na počátku 80. let „sklerózou hnutí“, kdy vzniklo mnoho různých proudů zaměřujících se na nerovnosti spojené se sociálními skupinami, které druhá vlna feminismu přehlížela. Vznikly proudy jako např.: mužský feminismus, multirasový feminismus, kyberfeminismus, postmoderní feminismus či feminismus sociální konstrukce.¹⁷⁵ Touto „sklerózou hnutí“ započala tzv. třetí vlna feminismu.¹⁷⁶

3.2.3. Feministické směry

V této kapitole stručně přiblížím nejzákladnější feministické proudy, kterými jsou: liberální, radikální a socialistický feminismus. Přestože cílem všech těchto i mnohých dalších feministických proudů je primárně dosažení rovnosti, liší se jejich pohled na to, v jakých oblastech života se nerovnost projevuje a jakým způsobem je třeba ji vyřešit.

¹⁷² HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: Podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s.177. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁷³ SOKOLOVÁ, Věra. Současné trendy feministického myšlení. In: VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 199-212. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁷⁴ Tamtéž. s. 207.

¹⁷⁵ Formánková L., Rytířová K.: *Abc feminismu*, vydalo NESEHNUTÍ 2004, ISBN 80-903228-3-2, str. 207

¹⁷⁶ SOKOLOVÁ, Věra. Současné trendy feministického myšlení. In: VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 199-212. ISBN 80-903228-3-2.

Nejsilnějším proudem, který byl dominantní během první vlny feminizmu, je liberální feminizmus. Vychází z přesvědčení o tom, že každý člověk je individualita, která má nárok na stejná práva jako všichni ostatní, a že rozdíly mezi lidmi jsou způsobené sociálním okolím.¹⁷⁷ Nejznámější představitelkou liberálního feministického hnutí 2. feministické vlny je spisovatelka, klinická psychologka, matka v domácnosti a novinářka Betty Friedan.¹⁷⁸

Dalším významným feministickým proudem je proud radikální, který se objevil až během druhé vlny feminizmu. Tento proud již nevidí příčinu nerovnosti v legislativě, ale v patriarchálních genderových vztazích¹⁷⁹. Předmětem jeho kritiky je sexuální vykořisťování a zneužívání žen muži. Nadvládu mužů spatřuje v sexualitě jakožto formě moci, kterou muži nad ženami mají. Tento výrazný feministický proud je odmítavý k diskusi s opačným pohlavím. Budoucnost spatřuje v postupném stírání rozdílů mezi muži a ženami a následném nastolení matriarchátu.¹⁸⁰

Posledním ze tří klasických feministických proudů je socialistický nebo také marxistický feminizmus. Vychází z ideologie socialismu a myšlenky, že je to kapitalismus, který vede k nerovnému společenskému postavení žen. Dokud je majetek jen rukou mužů, nemohou ženy dosáhnout plné rovnoprávnosti. Cíle, které si stanovuje socialistický feminizmus jsou tedy především: větší uplatnění žen na trhu práce a možnosti jejich rekvalifikace, zlepšování pracovních podmínek, zvyšování mezd apod.¹⁸¹

4. Mezinárodní spolupráce žen

RČŽ začala intenzivně spolupracovat pouze s Mezinárodní demokratickou federací žen (MDFŽ), která byla nejvýznamnější „antifašistickou a prokomunistickou“ ženskou organizací po druhé světové válce. Mezinárodní demokratická federace žen byla založena 29. listopadu 1945 v Paříži a vyznačovala se čtyřmi základními hodnotami: antifašismus, trvalý mír, ženská práva a lepší podmínky pro děti. Antifašismus byl jednou z hlavních priorit této organizace

¹⁷⁷ PERUSEK, J., VODÁKOVÁ, M., MAŘÍKOVÁ, H. 1996. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, s. 308. ISBN 80-7184-310-5.

¹⁷⁸ SOKAČOVÁ, Linda. Významné ženy a hnutí v historii feminizmu. In: *Abc feminizmu*: Brno: Nesehnutí, 2004, s. 185-197. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁷⁹ KADLECOVÁ, Markéta. *Feminizmus*. Fórum 50 % [online]. [cit. 19.04.2020]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminizmus-2>

¹⁸⁰ Vodáková A., Vodáková O.: Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme, Praha 2003, Sociologické nakladatelství SLON, s. 337-338. ISBN 80-86429-18-0

¹⁸¹ Sokolová, Věra. Současné trendy feministického myšlení. In: *Abc feminizmu*: Brno: Nesehnutí, 2004, s. 204. ISBN 80-903228-3-2.

především z toho důvodu, že se mnoho zakladatelek MDFŽ spolupodílelo na odboji proti nacismu a fašismu v Evropě a Asii, některé přežily koncentrační tábory nebo ve válce ztratily partnery a děti.¹⁸²

MDFŽ se neustále rozšiřovala – v roce 1945 zastřešovala čtyřicet jedna organizací a na konci studené války, v roce 1990 již 142 (ze 124 zemí). Přestože je Mezinárodní demokratická federace žen často popisovaná jako „východoevropská“ a pod silným vlivem Sovětského svazu, měla větší přesah. MDFŽ spojovala pokrokové, antifašistické, komunistické ženské organizace z celého světa, včetně západního a „třetího světa“ - sdružovala např. ženy z Austrálie, Kanady, Číny nebo Indonésie.¹⁸³

Spolupracovala se Společností národů, a dokonce iniciovala Mezinárodní rok žen, který měl za cíl zlepšit postavení žen celého světa. Navzdory velikosti MDFŽ a jejímu velkému vlivu v oblasti ženského hnutí, se o této organizaci na Západě dodnes moc neví. Francisca de Haan uvádí, že příčin je více, jednou z nich je tvrdé potlačování komunistické ideologie v USA zvláštním vyšetřovacím výborem sněmovny reprezentantů USA s názvem Výbor pro neamerickou činnost. V rámci antikomunistické propagandy v USA také panovala představa o tom, že členky MDFŽ nejsou skutečnými feministkami a platformu ženské organizace využívají pouze pro komunistickou propagandu. Autorka Francisca de Haan nazývá tuto ideu „chimérou studené války“.¹⁸⁴ Činnost MDFŽ negativně narušil rozpad Sovětského svazu v roce 1991. Organizace však byla znovuobnovena v roce 1994, přesunula své sídlo do São Paula v Brazíli a funguje dodnes.¹⁸⁵

Další dvě důležité mezinárodní organizace, které však měly původ USA, byly v období studené války Mezinárodní rada žen a Mezinárodní aliance žen:

1. The International Council of Women (ICW) - Mezinárodní rada žen

ICW (v překladu Mezinárodní rada žen) byla založena v roce 1888 sufražetkami Susan B. Anthony a Elizabeth Cady Stanton. ICW měla být zastřešující organizací pro již existující

¹⁸² DE HAAN, Francesca. "Continuing Cold War Paradigms in the Western Historiography of Transnational Women's Organisations: The Case of the Women's International Democratic Federation (OF)," *Women's History Review* 19, no. 4 (Sept. 2010), s. 548.

¹⁸³ Tamtéž. s. 555.

¹⁸⁴ Tamtéž. s. 565.

¹⁸⁵ Tamtéž. s. 550.

skupiny žen, které se organizovaly v národních radách. Rychle se rozrůstala a v roce 1939 měla pod sebou již třicet šest národních rad.¹⁸⁶

Hlavními cíli ICW, která byla v období studené války významnou ženskou organizací, bylo zachování míru, mezinárodní spolupráce a dosažení rovnosti pohlaví ve všech oblastech. Navzdory posledně jmenovanému prioritnímu cíli, byla ICW stále konzervativní v tom smyslu, že věřila v hlavní úlohou žen, která spočívala v péči o domácnost.¹⁸⁷ Konzervatismus se projevoval třeba také tím, že vedení ICW trvalo na tom, aby i odpůrci sufražetek měli právo promlouvat na schůzích pro ženská práva. Tato umírněnost dala vzniknout další nadnárodní ženské organizaci – Mezinárodní alianci žen.¹⁸⁸

2. *The International Alliance of Women (IAW) - Mezinárodní aliance žen*

Mezinárodní aliance žen (IAW) byla založena v Berlíně v roce 1904 jako přední organizace v boji za volební právo pro ženy.¹⁸⁹ Samu sebe pokládala za radikálnější a pokládající větší důraz na ženskou emancipaci než ICW. V průběhu let se i její členská základna rychle rozšiřovala – v roce 1939 sdružovala 36 přidružených organizací.¹⁹⁰

Po roce 1920, kdy v mnoha západních státech ženy volební právo získaly, začala se IAW zaměřovat především na sociální reformy a udržení míru. Její cíle a cíle ICW byly velmi podobné, dokonce natolik, že se mnoho členek angažovalo v obou najednou. V poválečném období se objevily snahy o sjednocení, nedopadly však úspěšně. Po roce 1945 tyto dvě organizace spojovala spolupráce s Organizací spojených národů – především s Komisí OSN pro postavení žen.¹⁹¹

Politicky se ICW i IAW identifikovaly jako neutrální a apolitické organizace, přesto Francisca de Haan na základě svého výzkumu dospěla k závěru, že se „ztotožňovaly se západním

¹⁸⁶ RUPP, Leila J.: Transnational Women's Movements, in: European History Online (EGO), Institute of European History (IEG), Mainz (June 2011), str. 1, [cit. 15.4.2020], Dostupné z: <http://www.ieg-ego.eu/ruppl-2011>

¹⁸⁷ DE HAAN, Francesca. "Continuing Cold War Paradigms in the Western Historiography of Transnational Women's Organisations: The Case of the Women's International Democratic Federation (OF)," *Women's History Review* 19, no. 4 (Sept. 2010), s. 549, [cit. 15.4.2020].

¹⁸⁸ RUPP, Leila J.: Transnational Women's Movements, in: European History Online (EGO), Institute of European History (IEG), Mainz (June 2011), s. 1, [cit. 15.4.2020], Dostupné z: <http://www.ieg-ego.eu/ruppl-2011>

¹⁸⁹ What is IAW – International Alliance of Women. International Alliance of Women – Equal Rights – Equal Responsibilities.[cit. 15.05.2020]. Dostupné z: <https://womenalliance.org/what-is-iaw>

¹⁹⁰ DE HAAN, Francesca. "Continuing Cold War Paradigms in the Western Historiography of Transnational Women's Organisations: The Case of the Women's International Democratic Federation (OF)," *Women's History Review* 19, no. 4 (Sept. 2010), s. 549. [cit. 15.4.2020].

¹⁹¹ Tamtéž. s. 549-550.

světonázorem“, podporovaly ho a v jeho stylu vedly svou vlastní činnost.¹⁹² Toto tvrzení dokládá mimo jiné na obsahu knihy s názvem *Cesta ke svobodě*, kterou publikovala IAW v roce 1955. V této knize jsou vyzdvihovány západní ženy jako aktivní a osvícené hrdinky, které zasahují proti násilí na ženách a dětech v zemích třetího světa. O ekonomických a politických podmínkách těchto zemí mlčí, stejně tak jako o komunistických ženských organizacích, které byly v té době velmi aktivní. Na základě této knihy byl vytvářen obraz demokraticky smýšlejících žen západního světa, které jako jediné v rámci IAW měly prostředky na to, aby bojovaly za zrovnoprávnění žen celého světa.¹⁹³

Dvě nejvýznamnější organizace – ICW a IAW, které působily v průběhu studené války v západním bloku, dodnes fungují. ICW má poradní status při OSN a jejím hlavním cílem je reprezentovat ženy celého světa, ochraňovat jejich práva a pomáhat jim vytvářet rovné příležitosti, aby mohly plně využít svůj potenciál.¹⁹⁴

IAW se také zasazuje o prosazování rovných práv pro ženy a posílení jejich společenského postavení. IAW má rovněž poradní status při OSN, také v Radě Evropy, Arabské lize, Africké unii a dalších mezinárodních organizacích.¹⁹⁵

Jak dokládá Francisca de Haan, tři zmíněné ženské organizace (MDFŽ, ICW, IAW) si navzájem konkurovaly a soupeřily spolu.¹⁹⁶ Zástupkyně těchto organizací se střetávaly na půdě Komise OSN pro postavení ženy, která se podle slov Helen Laville, na niž odkazuje Francisca de Haan, stala „důležitým bojištěm studené války“. ¹⁹⁷ Nelze tedy tyto organizace vnímat nezávisle na sobě. Představa, že ICW a IAW působily v západním bloku a MDFŽ za železnou oponou v bloku východním a navzájem se neovlivňovaly, je tak jenom mentální konstrukcí, která vznikla v průběhu studené války.¹⁹⁸

¹⁹² DE HAAN, Francesca. "Continuing Cold War Paradigms in the Western Historiography of Transnational Women's Organisations: The Case of the Women's International Democratic Federation (OF)," *Women's History Review* 19, no. 4 (Sept. 2010), s. 549-550. [cit. 15.4.2020].

¹⁹³ Tamtéž, s. 552.

¹⁹⁴ International Council of Women (ICW). International Council of Women (ICW) [online]. International Council of Women. All Rights Reserved. [cit. 15.05.2020]. Dostupné z: <http://www.icw-cif.com/01/01.php>

¹⁹⁵ What is IAW – International Alliance of Women. International Alliance of Women – Equal Rights – Equal Responsibilities [online]. Copyright © 2018. [cit. 15.05.2020]. Dostupné z: <https://womenalliance.org/what-is-iaw>

¹⁹⁶ DE HAAN, Francesca. "Continuing Cold War Paradigms in the Western Historiography of Transnational Women's Organisations: The Case of the Women's International Democratic Federation (OF)," *Women's History Review* 19, no. 4 (Sept. 2010), s. 549-550. [cit. 15.4.2020].

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 550.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 554.

Dalšími organizacemi, které působily v době studené války ve Spojených státech a na jejichž působení lze ukázat, že ženské organizace nebyly a ani nemohly být apolitické, byly levicově orientované Congress of American Women (CAW) a Women Strike for Peace (WSP).

Krátce po druhé světové válce v březnu 1946 byla ve Spojených státech založena pobočka Mezinárodní demokratické federace žen s názvem Congress of American Women (CAW) - Kongres amerických žen podporovaná mezinárodním komunistickým hnutím. Tato organizace, která působila po celých Spojených státech, byla určena pro americké levicově smýšlející feministky. Byla úspěšná a už po prvním roce svého působení získala 250 000 členů. Organizace však byla v roce 1950 rozpuštěna v důsledku politického pronásledování Výborem pro neamerickou činnost a Ministerstvem spravedlnosti Spojených států. Zástupci těchto institucí viděli hrozbu v napojení CAW na mezinárodní komunistické hnutí, jehož cílem bylo dle amerických vládních kruhů „dobyty světa“.¹⁹⁹ Jak uvádí Francisca de Haan, toto tvrzení však bylo součástí antikomunistické propagandy Spojených států, která měla za cíl vyobrazit západní politiku jako „správnou a pozitivní“ a naopak východní jako komunistickou = negativní a nebezpečnou.²⁰⁰

Jak píše Francisca de Haan, ženy západního bloku byly v západním diskurzu v minulém století konstruovány jako „vzdělané, moderní, s kontrolou nad vlastními těly a svobodou činit vlastní rozhodnutí“.²⁰¹ Na ženy třetího světa se pohlíželo jako na oběti svázané tradicemi a chudobou. O komunistických ženách na Východě se v západním bloku smýšlelo jako o jakýchkoliv jiných „nezápadních“ ženách s tím rozdílem, že komunistky byly navíc považované za nebezpečné a agresivní.²⁰²

Jedenáct let po zrušení Kongresu amerických žen, byla založena další levicově orientovaná organizace Women Strike for Peace (WSP) - Ženy za mír. Založily ji liberálně smýšlející ženy s velmi dobrým vzděláním. Své poselství se snažily předávat tak, aby mu rozuměla každá „průměrná žena“ a vyvarovaly se přílišné radikalitě.²⁰³ Francisca de Haan upozorňuje na zajímavost, že přestože od rozpuštění CAW uběhlo v době založení WSP pouze jedenáct let,

¹⁹⁹ DE HAAN, Francesca. "Continuing Cold War Paradigms in the Western Historiography of Transnational Women's Organisations: The Case of the Women's International Democratic Federation (OF)," *Women's History Review* 19, no. 4 (Sept. 2010), s. 548, [cit. 15.4.2020]

²⁰⁰ Tamtéž. s. 556.

²⁰¹ Tamtéž. s. 557.

²⁰² Tamtéž. s. 548.

²⁰³ BLUNDEN, A. (2016). *The Origins of Collective Decision Making*. Leiden: Brill, 2016, s. 202. ISBN 9789004314962.

mnoho nových členek organizace WSP o této organizaci nemělo žádné informace. Jediné, co se vědělo, bylo to, že spolupracovala s prosovětskou organizací MDFŽ a všechny členky WSP si dávaly pozor, aby s CAW a mezinárodním komunistickým hnutím nebyly spojovány.²⁰⁴ Přesto však byly zástupkyně WSP předvolány před Výbor pro americkou činnost a musely vysvětlovat své cíle a ideologické základy. Zástupkyně WSP však obhájily své působení v organizaci, obhájily se tvrzením, že jejich největší prioritou světový mír a její členky jsou loajálními americkými občankami – matkami, které si přejí mír pro své děti. Autorita Výboru pro neamerickou činnost byla po této události podkopána a několik let na to přestal fungovat.²⁰⁵ WSP od svého vzniku v roce 1961 po zbytek konfliktu studené války důležitým mírovým hnutím, které až do 90. let demonstrovalo za mezinárodní odzbrojení a zničení jaderných zbraní.²⁰⁶

²⁰⁴ DE HAAN, Francesca. "Continuing Cold War Paradigms in the Western Historiography of Transnational Women's Organisations: The Case of the Women's International Democratic Federation (*OF*)," *Women's History Review* 19, no. 4 (Sept. 2010), s. 548.

²⁰⁵ Tamtéž. s. 549.

²⁰⁶ Women Strike for Peace | American organization | Britannica. Encyclopedia Britannica | Britannica [online]. Copyright ©2020 Encyclop [cit. 14.05.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Women-Strike-for-Peace>

Empirická část

Analytickou část své práce zabývající se tím, jaký obraz společenského postavení žen žijících na Západě vytvářel týdeník *Vlasta*, jsem se rozhodla rozdělit do dvou podkapitol. První z nich obsahuje chronologický vývoj diskurzu v socialistickém týdeníku *Vlasta* vztahujícího se ke společenskému postavení žen v západním bloku. Tato podkapitola je zaměřena především na to, jakým způsobem tento diskurz ovlivňovaly mezinárodní konflikty popsané v teoretické části mé práce. Druhou podkapitolu tvoří jednotlivé části *Vlastou* vytvářeného obrazu – tzn. oblasti života žen, na které se v průběhu mnou sledovaného období redakce *Vlasty* zaměřovala. Jsou to: zaměstnání, děti a mateřství, vzdělání, partnerství, rasismus, sexismus a domácí násilí.

5. Chronologický vývoj diskurzu o ženách žijících na Západě

5.1. Komunistický převrat a represivní fáze režimu – 40. a 50. léta

Týdeník *Vlasta* byl založen političkou Miladou Horákovou a jejími spolupracovnicemi z Rady československých žen již v roce 1947.²⁰⁷ Od tohoto roku je také obvykle datován počátek studené války, což znamená, že rok, kdy byla *Vlasta* poprvé vydána, je zároveň prvním rokem mnou sledovaného období.

Politika poválečného Československa byla v návaznosti na odpor vůči nacismu orientována silně doleva²⁰⁸ a tato politická atmosféra se projevovala mimo jiné také v obsahu týdeníku *Vlasta*. V roce 1947, rok před nastolením komunistické diktatury v Československu, ještě nebyl týdeník *Vlasta* pod přímým vlivem KSČ, a tak se v něm neprojevovala marxisticko-leninská ideologie. Už v tomto roce však můžeme vysledovat tendenci vzhlížet k Sovětskému svazu, a co je pro mou práci důležité, k jeho řešení ženské otázky: „*Ženy Sovětského svazu mají naprostou rovnoprávnost s muži a mohou se uplatnit ve všech odvětvích práce, ve všech oborech veřejného i kulturního života a zasahují svou tvořivou účastí do obrovského díla výstavby, které podniká Sovětský svaz.*”²⁰⁹

Mým cílem je však zjistit, jak byly ve *Vlastě* vyobrazovány ženy žijící na Západě. Jak by se dalo předpokládat, v roce 1947 se ve *Vlastě* ještě neobjevuje kritika Západu, natož kritika žen

²⁰⁷ KOVAŘÍKOVÁ, Blanka. Z historie ženského časopisu *Vlasta*. [online]. [cit. 3.5. 2020]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20120426112340/http://www.bkovarikova.cz/texty/zajimavosti/z-historie-zenskeho-casopisu-vlasta.htm>

²⁰⁸ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011. Knižnice Matice moravské, s. 75. ISBN 978-80-86488-82-0, str. 356-357.

²⁰⁹ *Slovenské ženy v Mezinárodní federaci demokratických žen*. *Vlasta* 1947, č. 8, s. 2.

na Západě žijících. Naopak např. v článku *Žijeme v Londýně* je vyjádřený obdiv k anglickým ženám a k tomu, jakou odvalu projevovaly v průběhu druhé světové války.²¹⁰

Právě nedávné hrůzy války a touha po míru je něco, co ženy stmelovalo. Na konferenci Rady mezinárodní demokratické federace žen byl kladen důraz na vzájemnou solidaritu, společnou práci pro mír a demokracii. Přestože se na ní sešly ženy z různých koutů světa, všechny měly stejný cíl – spolupracovat v zájmu míru: „*Tato odlišnost je však jenom vnější, vnitřní souhra je podivuhodná, a to je to nejhlavnější.*“²¹¹ Když se psalo o ženách, tak obecně jako o „ženách celého světa“, byla tím zdůrazňována jednota žen, spolupráce a podpora.

V článku *Miliony žen jdou společně*, který o této konferenci informuje, se píše, že mimo jiné bylo tématem i „*postavení žen v koloniálních a polokoloniálních státech a postavení černošských žen v USA*“²¹², z čehož vyplývá, že postavení těchto žen nebylo ideální, a proto bylo třeba se k němu vyjádřit. Jde ovšem o pouhé konstatování postrádající kritiku, jak žen samotných, tak zmiňovaných států.

Redakce Vlasty po celé období studené války pracuje s pojmy jako je jednota, spolupráce podpora a především mír. Ženy bez rozdílu jsou vyobrazovány jako mírotvorkyně, které odmítají jakékoliv formy konfliktu.

Jak již bylo zmíněno, spolupráce a mír byly v poválečném období priority, což dokazuje také článek s názvem *Přijela jsem z Ameriky*, ve kterém je popsáno, jak československé diplomované sestry vyjely do USA na stipendijní studium poskytnuté UNRRA (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration* = Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu): „*UNRRA, právě tak jako ‚American Relief for Czechoslovakia‘, nám v dohledné době pošle nová nemocniční zařízení, již je nutné třeba v boji o zdraví československých dětí.*“²¹³ Z tohoto článku čtenářky Vlasty mohly vnímat, že Spojené státy mají s Československem dobré vztahy a dokonce mu v poválečném období pomáhají.

Zajímavé je jistě také, jaké ženské ideály redakce Vlasty v roce 1947 představovala svým čtenářkám. Je to např. paní Wolfová, kapitánka sovětské armády²¹⁴ nebo Barbara Niven, „*žena, která potřebuje měsíčně 600.000*“²¹⁵ žena žijící v Londýně, mající na starost rozpočet

²¹⁰ *Žijeme v Londýně*. Vlasta 1947, č. 8, s. 3.

²¹¹ *Miliony žen jdou společně*. Vlasta 1947, č. 7, s. 2.

²¹² Tamtéž. s. 2.

²¹³ *Přijela jsem z Ameriky*. Vlasta 1947, č. 7, s. 4.

²¹⁴ *Paní Kapitán*. Vlasta 1947, č. 8, s. 7.

²¹⁵ *Žena, která potřebuje měsíčně 600.000*. Vlasta 1947, č. 10, s. 4-5.

dělnického deníku *Daily Worker*.²¹⁶ Jedna pochází z Východu, druhá ze Západu. Jak ale lze z čísel Vlasty v roce 1947 vysledovat, stále ještě nešlo o to, odkud tyto ženy pochází, ale o to, jaké mají ideály – obě dvě spojovalo levicové smýšlení.

Patrná změna v projevu redakce vůči ženám Východu i Západu přišla ve Vlastě společně s revolučním rokem 1948. S únorovým nabytím moci komunisty došlo také ke změně postavení československých žen. Podle marxisticko-leninské ideologie si byly ženy s muži rovny: „*Dokázaly jsme mužům, že dokážeme pro vlast udělat totéž co oni.*“²¹⁷ Jak sdělovala Vlasta, dostaly se do pozice, kdy už dosáhly rovnoprávnosti, kterou jim přinesl socialismus: „...*čím je dokonalejší společenský řád, tím více se žena stává rovnocenným a rovnoprávným členem lidské společnosti. Žena nabyla socialismem opět úcty, které ji zbavil kapitalismus.*“²¹⁸ Najednou došlo k tomu, že ženy východního bloku jaksi „povýšily“ nad ženy žijící v západních kapitalistických státech, protože získaly rovnoprávnost a rovnoprávné postavení ve společnosti, které ženy na Západě stále neměly. V článcích Vlasty už nebyl kladen důraz na „ženy celého světa“, ale spíše na „naše ženy“ nebo také „československé ženy“. Tím ovšem nebyla popírána pospolitost a solidarita se všemi ženami světa, šlo spíše o určitý způsob utvrzování socialistického režimu, „přesvědčování“ o tom, že Komunistická strana Československa (KSČ) je správná volba a že socialismus je pro občany (s důrazem na ženy) nejlepším možným režimem.

Stále se v textech velmi často objevoval pojem „mír“, ale jelikož už byla u moci KSČ, byl využíván jako součást socialistické propagandy: „*mír mohou zajistit jen mírumilovné demokratické státy – největším ochráncem míru světa je SSSR a slovanské národy s demokratickými státy, které pokojně budují své země a pevně stojí proti všem státům, které válkou hrozí světu.*“²¹⁹

V roce 1948 Vlasta informuje o tom, že existuje hrozba nové války a jedině pod vedením SSSR může být dosaženo trvalého míru. Objevuje se také nový nepřítel, kterým jsou „imperialistické a kapitalistické mocnosti“. Tyto mocnosti, jak informuje redakce Vlasty, chtějí rozpoutat novou válku: „*je to dravý imperialismus a jeho pomahači ženoucí se jen a jen za vlastním ziskem, který je hlavní příčinou nových válek*“²²⁰ Oním novým nepřítelem, který měl narušovat mír byl

²¹⁶ *Žena, která potřebuje měsíčně 600.000.* Vlasta 1947, č. 10, s. 4-5.

²¹⁷ *Hrdinky od Sokolova.* Vlasta, 1948, č. 9, s. 3.

²¹⁸ 8. března 1949. Vlasta 1949, č. 9, s. 2.

²¹⁹ *Za mír a lepší zítřek.* Vlasta 1948, č. 9, s. 2.

²²⁰ *Kupředu do dalšího vítězného boje za světový mír.* Vlasta 1950, č. 10, s. 2.

kapitalismus, ne „všechny ženy světa“ jak potvrzuje např. titulek hlavní strany Vlasty z roku 1949: „*Ženy celého světa chtějí šťastnou budoucnost svých dětí, pokojný život svého domova, mír a rozkvět své vlasti.*“²²¹

Dle týdeníku Vlasta ženy žijící v západních státech válku nechtěly a protestovaly proti vypuknutí nového konfliktu: „*americké pokrokové ženy se statečně staví na odpor imperialistickým vládnoucím kruhům Spojených států, proti politice kapitalistických monopolů, proti podněcovatelům války.*“²²² Nebyly to jen americké ženy, ale také např. Angličanky, které se ohrazovaly proti hrozbě další války: „*britské demokratické ženy a organisace ostře vystupují proti imperialistické politice, která zavádí svět do nebezpečí války. Manifestují za snížení zbrojení...*“²²³

Výrazy jako „staví se na odpor“, „vystupují proti“ nebo „manifestují“ vyvolávají pocit, že ženy na Západě musely neustále bojovat a vypořádávat se s různými překážkami, které jim způsobovala společnost, ve které žily. Vlasta vytváří představu o tom, že utiskované režimem nebyly jen americké a britské ženy, ale také např. španělské ženy: „*fašistická diktatura generála Franca vězní a týrá španělské ženy.*“²²⁴

Po únorovém převratu v Československu tedy již dochází k vymezování se vůči západním mocnostem, a dokonce ostrým výstupům, což se ve Vlastě projevuje např. na kritice Marshallova plánu na obnovu Evropy: „*národové trpí po válce hladem, ale kapitalistickým vládám jde jen o to, jak využít těžké situace potřebných a trpících národů.*“²²⁵

Je to ovšem jen kapitalistický systém a kapitalisté u moci, kdo je podroben kritice. Ženy žijící v kapitalistických státech jsou vyobrazeny jako oběti režimu, se kterým nesouhlasí a který jim škodí. V roce 1949, v době, kdy probíhala první berlínská krize a houstlo mezinárodní napětí mezi dvěma bloky, se v týdeníku Vlasta píše: „*... (francouzské ženy) bojují za chléb, podporují stávkující dělníky a horníky, pranyřují podstatu Marshallova plánu, který jejich zemi zavádí do bídy a nezaměstnanosti.*“²²⁶

²²¹ Titulní strana. Vlasta, 1949, č. 9.

²²² Mezinárodní den žen 1949. Vlasta 1949, č. 9, s. 11.

²²³ Tamtéž. s. 11.

²²⁴ Rada čs. žen na pomoc vězněným španělským demokratkám a španělským dětem v emigraci. Vlasta 1948, č. 9, s. 2.

²²⁵ Za mír a lepší zítřek. Vlasta 1948, č. 9, s. 2.

²²⁶ Mezinárodní den žen 1949. Vlasta 1949, č. 9, s. 11.

To, že za nerovnoprávné postavení žen může především kapitalistický systém, dokazuje redakce Vlasty mimo jiné také častým odkazováním do minulosti – do dob první republiky. Zřejmě z toho důvodu, že čtenářky Vlasty, československé ženy, se dokázaly lépe ztotožnit s tím, jaký byl kapitalismus v jejich rodné zemi v minulosti, než jaký byl tou dobou na Západě: „*Je nesporné, že postavení našich žen se v lidově demokratické republice vůči dřívější době od základu změnilo. Ústava první republiky obsahovala také sice zásadu zrovnoprávnění žen s muži, ovšem ve skutečnosti byla tato rovnoprávnost jenom na papíře, neboť zejména v hospodářském životě byly ve skutečnosti ženy značně v nevýhodě oproti mužům.*”²²⁷ Vlasta sděluje, že ženy jsou až teď (po Únoru) rovnoprávné a „*rychle dohánějí vše, o co byly zkracovány kapitalismem.*“²²⁸

Pro období utvrzování komunistického režimu (stalinismu) po Únoru až do poloviny 50. let je typický útočný styl vyjadřování vůči Západu: „*V celém kapitalistickém světě, a zvláště v zemích koloniálních a závislých postavení ženy zůstává ponižující a nerovné a čím více roste kapitalistické vykořisťování, čím více imperialisté se chystají řešit svou vratkou situací válkou, tím více se prohlubuje také bezprávné postavení ženy.*“²²⁹ Ženy žijící na kapitalistickém Západě se stávají objektem, na kterém redakce Vlasty dokazuje svým čtenářkám zvrácenost kapitalistického systému a zároveň ukazuje, jak se mají ženy v lidových demokraciích díky socialismu dobře.

Stejně tak jako se pro československé ženy staly „staršími a zkušenějšími sestrami“ sovětské ženy, ony samy a ženy dalších lidových demokracií se stávají „staršími sestrami“ pro ženy žijící v kapitalistických a koloniálních státech: „*Svobodné občanky lidově demokratických států, v čele se ženami sovětskými, usilují o lepší život těch žen, které ještě bojují o svobodu a právo na práci a chléb.*”²³⁰ Ve Vlastě se tak na počátku 50. let neustále objevují projevy solidarity s „*dosud utlačovanými sestrami*“, s ženami, které ještě nenabýly svých práv jako socialistické ženy: „*Všechn lid naší svobodné vlasti projeví o Mezinárodním dni žen svou solidaritu ženám kapitalistických a koloniálních zemí, bojujícím za svá práva a za šťastný život svých dětí.*”²³¹

K dokreslení obrazu postavení žen na Západě přispívaly také časté „reálné příběhy“ (nevíme, jestli jsou založené na skutečných událostech). Jedním z nich, dokazujícím, jaká je v bída na

²²⁷ *Československé ženy pomáhají uskutečňovat pětiletý plán.* Vlasta 1950, č. 9, s. 8.

²²⁸ *Provolání ústředního akčního výboru Národní fronty k MDŽ 1952.* Vlasta 1952, č. 10, s. 2.

²²⁹ *Jdeme ruku v ruce s ženami z celého světa.* Vlasta 1954, č. 9, s. 2-3.

²³⁰ *Za mír a šťastný život dětí k Mezinárodnímu dni žen.* Vlasta 1951, č. 9, s. 2.

²³¹ *Jdeme ruku v ruce s ženami z celého světa.* Vlasta 1954, č. 9, s. 2-3.

Západě, konkrétně ve Spojených státech, je dramatický příběh dvou sourozenců z roku 1949. Pan Ivan Pop obdržel od své sestry žijící v New Yorku dopis, ve kterém si stěžuje na americké poměry. Tato žena žila sama, přišla o práci, a tím i o veškerý příjem, neměla peníze na nájem, a byla nucena přespávat na ulici. Přála si odjet do Československa za svou rodinou a společně s ní „žít pod sovětskou vládou“²³², ale americký systém jí to neumožnil. Východisko své situace viděla pouze v sebevraždě. Bratr na její dopis odpověděl: „*Pošlu ti peníze a naše sovětská vláda ti pomůže dostat se z toho amerického pekla.*“²³³ Redakce Vlasty dodává: „*Tento dopis se vrátil ze zámoří. Sestra Ivana Popa ‘zmizela beze stopy’. Tak mizí v Americe mnoho podobných lidí. Nouze a nezaměstnanost přivádí pracující této země do zoufalství, a tak se vrhají pod vlak, topí se v řekách nebo se věší.*“²³⁴ Na tomto konkrétním příběhu redakce Vlasty vyobrazila hrůzné životní podmínky ve Spojených státech, které jsou natolik špatné, že osamělou ženu dohnaly k sebevraždě.

Podobný příběh byl ve Vlastě uveřejněný také v roce 1950. Byl to opět příběh ženy, kterou údajně zničil západní kapitalistický systém. Tentokrát se jednalo o herečku Gretu Garbo, jež „*se stala obětí štvanic, které byly pořádně na umělce demokratického smýšlení.*“²³⁵ Tato žena se ovšem do vlasti vrátila: „*... (Greta Garbo) vrací se z kapitalistických USA zničená a zestárlá... My můžeme jen hrdě konstatovat, že náš lidově demokratický stát se stará vzorně o své kulturní pracovníky a umožňuje jim všestranný růst a rozvoj.*“²³⁶ Z tohoto příběhu je opět pro čtenářky Vlasty zřejmé, že žít v kapitalistickém státě není jednoduché, a tak mohou být ženy východního bloku vděčné za to, že žijí v socialismu, který se o ně postará lépe. Není překvapením, že v bipolárním světě studené války je kritika Západu zaměřena především na Spojené státy, jak můžeme zaznamenat i na dvou výše popsanych „reálných příbězích“.

Jelikož sleduji období kolem Mezinárodního dne žen, zaznamenala jsem také, jak komunistická propaganda pracovala s tímto svátkem. Obecně lze říci, a platí to pro celé období komunistického režimu, že to byl oslavný svátek pro ženy východního bloku, ženy, které už nabyly rovnoprávnosti.: „*Po druhé světové válce ženy lidových demokracií již svobodně oslavují MDŽ. Nepotřebují již zápasit o všechny požadavky, které tížily životy žen minulých generací.*“²³⁷ Naopak ženy žijící v kapitalistických státech na Západě ještě slavit nemohly, pro

²³² *Dopisy sourozenců*. Vlasta 1950, č. 10, s. 9.

²³³ Tamtéž. s. 9.

²³⁴ Tamtéž. s. 9.

²³⁵ *Dopisy od čtenářek*, Vlasta 1950, č. 9, s. 11.

²³⁶ Tamtéž. s. 11.

²³⁷ *Za mír a šťastný život dětí k Mezinárodnímu dni žen*. Vlasta 1951, č. 9, s. 3.

ně nebyl Mezinárodní den žen oslavou: „*Dnes s námi společně slaví MDŽ pracující ženy kapitalistických států. Pro ně však tento den není radostnou oslavou jako pro naše ženy.*”²³⁸

Podle toho, jak situaci prezentovala redakce Vlasty, Mezinárodní den žen byl pro ženy žijící na Západě především bojem a „*příležitostí, při níž ženy hovoří otřesná slova o tom, jak s jejich pracovitými rukama a přemýšlivou hlavou nechtějí kapitalistické a koloniální vlády počítat*“,²³⁹ načež redakce Vlasty dodává: „*Jak šťastné jsme oproti nim my...*”²⁴⁰

Na počátku 50. let reagoval týdeník Vlasta na propuknutí korejské války: „*Korea byla zákeřně napadena americkými válečnými zločinci.*”²⁴¹ a válčení v Indočíně. Redakce se v rámci těchto mezinárodních konfliktů zaměřila především na válkou postižené ženy a jejich postavení v této situaci. Objevuje se tu již zmíněný vzorec a tj. ženy jsou obětmi kapitalistického systému a mocných kapitalistů, kteří rozpoutávají konflikty. Československé ženy tak opět vyjadřují solidaritu s ženami, které musí kapitalistickému systému čelit: „*Ženy a matky, které poznaly hrůzy války, myslí neustále na Koreu, kde američtí zločinci znovu rozpoutali válečné běsnění, myslí na ženy a matky ve Vietnamu, kde mírumilovné obyvatelstvo krvácí ve válce proti krutým kolonisátorům.*”²⁴² Dále redakce dodává, že si československé ženy přejí, „*aby opuštěné korejské děti nebloudily v troskách svých domovů, aby byla skončena strašlivá muka korejského lidu.*”²⁴³

K dokreslení zřůdnosti kapitalistického režimu přirovnává redakce Vlasty chování Američanů v Koreji k chování nacistů za druhé světové války: „*žoldnéři amerického imperialismu se řídí ‘zákony džunglí*’”²⁴⁴ a dodává, že „*i americké ženy odsuzují válku v Koreji*”²⁴⁵, díky čemuž se opět projevuje sounáležitost žen nehledě na státní příslušnost: „*Mír si přejí všechny ženy bez rozdílu. Ženy všech národů, všech politických přesvědčení a náboženských vyznání.*”²⁴⁶

Redakce Vlasty svým čtenářkám předkládala obraz amerických žen, které nejen že válku v Koreji odsuzovaly, ale ony tímto konfliktem také trpěly, protože jejich vláda údajně investovala do války peníze, které by měla investovat do vlastní ekonomiky: „*Už teď trpí matky*

²³⁸ *Zdravíme bojovnice za mír v celém světě.* Vlasta 1951, č. 10, s. 2.

²³⁹ *Dárek ženám k jejich svátku.* Vlasta 1955, č. 10, s. 3.

²⁴⁰ Tamtéž. s. 3.

²⁴¹ *Ženy Asie a Afriky.* Vlasta 1951, č. 10, s. 16-17.

²⁴² *Dopisy sovětských matek do Anglie a Ameriky.* Vlasta 1951, č. 9, s. 5.

²⁴³ *Za mír a šťastný život dětí k Mezinárodnímu dni žen.* Vlasta 1951, č. 9, s. 3.

²⁴⁴ *Pro štěstí dětí celého světa.* Vlasta 1951, č. 9, s. 10.

²⁴⁵ *Přejeme ti spravedlivý mír, hrdinná Koreo!* Vlasta 1951, č. 9, s. 8.

²⁴⁶ *Zdravíme bojovnice za mír v celém světě.* Vlasta 1951, č. 10, s. 2.

válečnými přípravami amerických imperialistů, protože veškeré finance jdou na přípravu nové války a životní náklady prudce stoupají.“²⁴⁷

„Je na nás ženách, abychom nepřipustily novou světovou válku.“²⁴⁸: takto radikálně a odhodlaně vyzývala redakce Vlasty ke společnému boji „proti fašismu, válce, proti zločincům, kteří chtějí nové války a proti všem, kteří ještě dnes nepokládají ženu za rovnoprávného člověka“.²⁴⁹

Kritika kapitalismu v tomto velmi napjatém období se ve Vlastě projevuje ostřejším vymezováním se vůči tomuto systému: „...je nutno svrhnout kapitalismus, nastolit nový, spravedlivý společenský řád, ve kterém budou lidé šťastni.“²⁵⁰

V roce 1951 redakce Vlasty reagovala na první berlínskou krizi, rozdělení Německa a jeho hlavního města Berlína. Opět skrze ženu, tentokrát matku ze západní části Berlína, utvrzuje čtenářky v tom, že Spojené státy chtějí válku a ohrožují tím životy obyčejných lidí: „Němečtí lidé nebudou nástrojem zavlčení západního Německa do sféry válečných plánů USA.“²⁵¹

Vlasta dodává, že tato matka ze Západního Berlína nemluvila jen sama za sebe: „tato slova hovořila za miliony německých žen a matek.“²⁵² Tato výpověď evokuje, že ženy (a nejen ženy žijící na Západě) nechtějí být součástí amerických „válečných plánů“. Explicitně je ve Vlastě z roku 1951 napsáno, že „Američané mají v Německu jeden cíl, a to přípravu nové války“ a „...pořád jsou v západním Německu síly, které jsou mocně podporovány americkým imperialismem.“²⁵³ Následně redakce Vlasty opět pracuje s představou sounáležitosti všech žen-žen „mírotvorkyň“, které odmítají válku a přejí si mír. Tento mír však může být podle Vlasty zajištěn pouze v lidových demokraciích, kde byl zaveden socialismus: „Ženy celého světa se přesvědčily o nutnosti bojovat proti každému ohnisku války a poznaly mírumilovný vývoj Německé demokratické republiky, která se nekompromisně zařadila do tábora míru.“²⁵⁴

Tento tábor míru pod vedením Sovětského svazu předkládá Vlasta svým čtenářkám jako jediné

²⁴⁷ *At' žije MDŽ – Výzva MFDŽ k ženám celého světa.* Vlasta 1952, č. 10, s. 2.

²⁴⁸ Tamtéž. s. 2

²⁴⁹ *Bojovnice za mír.* Vlasta 1953 č. 10, s. 8-9.

²⁵⁰ *Jak jsme slavily před válkou MDŽ.* Vlasta 1951, č. 10. s. 10.

²⁵¹ *Pro štěstí dětí celého světa.* Vlasta 1951, č. 9, s. 10.

²⁵² Tamtéž. s. 10.

²⁵³ *Německý lid nechce válku.* Vlasta 1951, č. 11, s. 2-3.

²⁵⁴ *Pro štěstí dětí celého světa.* Vlasta 1951, č. 9, s. 10.

mírové útočiště: „...ženy jsou si dobře vědomy toho, že socialismus je jediná cesta, která může odvrátit nebezpečí války...a která je jedine schopna v celém světě zachovat trvalý mír.“²⁵⁵

Po rozdělení Německa na západní Spolkovou republiku Německo (NSR) a východní Německou demokratickou republiku (NDR), bylo v rámci komunistické propagandy pro týdeník *Vlasta* důležité ujistit své čtenářky o tom, že socialistická NDR pod dohledem Sovětského svazu je lepším místem pro život než kapitalistická NSR. Pro tento účel byl uveřejněn další „hluboký lidský příběh“ ženy-matky ze západního Německa, jejíž dcera bojovala s dětskou obrnou. Tato žena neměla dostatek finančních prostředků na léčbu pro svou dceru. Přestože žádala o pomoc, nikdo jí v její těžké situaci nepomohl, a tak byla nucena přijmout velice nebezpečnou práci v cirkuse, při níž musela dennodenně riskovat svůj život, aby vydělala peníze na léčbu, protože „v západním Německu, v zemi, kde vládne kapitalistický řád, není jiné možnosti.“²⁵⁶

Dalším příkladem „reálného svědectví“ o tom, jak nelehký je život v západním bloku, je výpověď mladé ženy jménem Táňa, která se narodila v Moskvě v době socialismu. Celý svůj život si neměla na co stěžovat, ale poté, co odjela pracovat do zahraničí na Západ poznala „neutěšené poměry pracujících v kapitalistických a koloniálních zemích“. Sama Táňa zmiňuje: „Až po návratu domů jsem si plně uvědomila, co to znamená žít v zemi, kde je už docela jiný život než na Západě... vůbec jsem si nedovedla představit, co je to nezaměstnanost.“²⁵⁷

Čtenářky *Vlasty* jsou tak neustále přesvědčovány, že život na Západě není pro ženy vůbec jednoduchý: „Naše sestry v kapitalistických a koloniálních zemích, jejich rodiny, a především jejich děti trpí a bojují za právo na to nejnужnější, co k lidskému životu potřebují.“²⁵⁸ A tak jsou všechny starosti, které mají československé ženy, v porovnání se starostmi žen žijících na Západě v podstatě malichernosti: „Myslím si, i když si každá z nás občas zahubuje, že zase musí stát frontu na pomeranče nebo že jí právě před nosem prodali ty levné silonky, nezapomeňme, že to či ono se na trhu nedostává právě z opačných důvodů, než je tomu v NSR: že všichni lidé u nás si to mohou koupit.“²⁵⁹

Jak prezentuje *Vlasta*, ženy žijící na Západě se musí neustále potýkat s problémy, které jim způsobuje kapitalistický režim, ale v jádru jsou stejné jako ženy východního bloku – všechny

²⁵⁵ *Buduj vlast, posílíš mír*, *Vlasta*, 1950, č. 9, s. 9.

²⁵⁶ *Mateřská láska v kouli smrti*, *Vlasta* 1954, č. 8, s. 2.

²⁵⁷ *Přátelství nezná hranic*, *Vlasta* 1957, č. 9, s. 2-3.

²⁵⁸ *Zdravíme bojovnice za mír v celém světě*, *Vlasta* 1951, č. 10, s. 2.

²⁵⁹ *Západoněmecký zázrak – Viděno zdola*, *Vlasta* 1958, č. 11, s. 2.

si přejí mír: „*Stamiliony žen ve všech světadílech, žijících v rozdílných životních podmínkách, v Sovětském svazu, v zemích lidové demokracie, v kapitalistických i koloniálních zemích spojuje společná myšlenka boje za mír.*“²⁶⁰

Na tomto úryvku z Vlasty lze vidět, jak přesvědčuje své čtenářky o ženské jednotě a rozdíl mezi ženami vidí akorát v podmínkách, ve kterých žijí. Ženy žijící ve východním bloku staví do pozice „starších sester“, jak již bylo zmíněno na začátku této kapitoly, a jejich rovnoprávné postavení v socialistické společnosti prezentuje jako inspiraci pro ženy západního bloku: „*Nezapomínejme, že úspěchy našeho budování a radostného života naší mládeže posilují miliony žen v kapitalistických zemích.*“²⁶¹

Zhruba v polovině 50. let se Vlasta zmiňuje o nové hrozbě – hrozbě atomové války: „*Lidstvo může a musí vyrvat z rukou válečných šílenců atomovou zbraň a postavit atomovou energii do služeb míru a pokroku.*“²⁶² Jsou to američtí kapitalisté, kteří disponují atomovou zbraní a ohrožují tak světový mír. Američanky, ale také francouzské ženy, anglické ženy, ženy z jižní i střední Ameriky atd. – obecně „všechny ženy světa“ jsou, jak tvrdí redakce Vlasty, zásadně proti nové atomové válce: „*V kapitalistických a koloniálních zemích rostou stále zástupy žen, které bojují proti útlaku, proti vykořisťování, proti nebezpečí nové války.*“²⁶³

V této vypjaté situaci se objevuje také jakýsi nátlak či apel na západoněmecké ženy: „*Záleží na západoněmeckých ženách, jestli jejich synové půjdou znovu do války a půjdou-li se bit za zájmy německých a amerických imperialistů, či zda odmítnou dát se zařadit do žoldnéřské armády.*“²⁶⁴ Čímž jim redakce Vlasty přisuzuje značnou moc a připouští, že do jisté míry mají vliv na to, zda válka propukne či nikoliv.

Přestože po roce 1956, kdy se konal XX. Sjezd Komunistické strany, na kterém N. Chruščov kritizoval kult Stalina, nastalo mezinárodní uvolnění, ve Vlastě neustává permanentní kritika západních „imperialistických“ mocností a neustále ve svých čtenářkách vyvolává pocit strachu z nové války, kterou údajně připravuje Západ: „*Svět je ohrožen válkou, protože imperialismus ještě žije.*“²⁶⁵ Také v roce 1958 redakce Vlasty otevírá téma hrozby atomové války a uvádí, že

²⁶⁰ *Zdravíme bojovnice za mír v celém světě.* Vlasta 1951, č. 10, s. 2.

²⁶¹ *Pro štěstí dětí celého světa.* Vlasta 1951, č. 9, s. 10.

²⁶² Titulní strana. Vlasta 1955.

²⁶³ *Miliony žen se dalo na pochod proti koloniálnímu útlaku a proti rasistickým zákonům.* Vlasta 1956, č. 1

²⁶⁴ *Strážkyně života.* Vlasta 1955, č. 8, s. 2.

²⁶⁵ *Československé ženy do boje za dovršení výstavby socialismu v naší vlasti, za mír ve světě.* Vlasta 1958, č. 10, s. 2-3.

pokud tato válka propukne, bude to katastrofa, která se dotkne celého světa. Do protikladu ke kapitalistickým agresivním mocnostem staví všechny ženy, ženy-mírotvorkyně, které „požadují zastavení pokusů s jadernými zbraněmi a skončení studené války, chtějí, aby všechny rozpory byly řešeny cestou vyjednávání.“²⁶⁶

Jak je vidět na tomto úryvku a na dalších článcích týkajících se hrozby atomové války, redakce Vlasty vytvářela představu o ženách celého světa, které se stmelují a odsuzují společně „imperialistickou“ politiku Západu, nehledě na to, jestli jsou to ženy žijící ve východním nebo v západním bloku. Ve stejném duchu píše redakce Vlasty o průběhu Mezinárodního dne žen roku 1958, který se nese ve znamení upevňování přátelství mezi ženami na celém světě a projevováním solidarity „se všemi ženami bojujícími o svobodu a národní nezávislost.“²⁶⁷

Z tohoto boje za svobodu a nezávislost redakce Vlasty nevyklučovala ani vietnamské ženy, kterým často vyjadřovala svou podporu a na jejich utrpení poukazovala. Poukazovala na ně opět skrze individuální „skutečné příběhy“ jako např. když v roce 1958 psala o vietnamské matce, kterou válka odloučila od její malé dcery. Tato žena neměla představu, kdy a jestli vůbec se se svým dítětem znovu shledá. Na pozadí tohoto dramatického příběhu bylo vykresleno, jak „američtí imperialisté“ ničili jižní Vietnam, bombardovali vesnice, nechávali za sebou spálenou zemi a uplatňovali tzv. „bílý teror“.²⁶⁸

Z důvodu neustálého bipolárního soupeření a probíhajících válek ve světě, je v období Mezinárodního dne žen každoročně kladen důraz na zachování míru: „oslavíme tradiční svátek solidarity žen celého světa v boji za mír a rovnoprávnost žen.“²⁶⁹ Boj za mír tak na stránkách Vlasty zůstává hlavním heslem žen celého světa a přestože se ve Vietnamu nepřímě střetávají dvě světové mocnosti – USA a Sovětský svaz, redakce Vlasty nenapadá Američanky, naopak projevuje solidaritu „všem sestrám“ (tzn. všem ženám včetně Američanek) a vyjadřuje jim podporu: „Všem našim čtenářům a všem sestrám, které ve světě stojí s námi v jednom šiku, přejeme k Mezinárodnímu dni žen mnoho úspěchů a jejich práci a boji, zdraví a spokojenost v osobním životě, štěstí a radost v dětech.“²⁷⁰

O tom, že Vlasta vyobrazuje ženy jakožto bojovnice za mír (nehledě na státní příslušnost) svědčí také článek z roku 1959 o demonstracích v západoněmeckém Dortmundu. V tomto

²⁶⁶ *Ženám celého světa!*. Vlasta 1958, č. 10, s. 2.

²⁶⁷ Tamtéž. s. 2.

²⁶⁸ *Jak dlouho ještě zůstane náruč této matky prázdná?*. Vlasta 1958, č. 10, s. 4.

²⁶⁹ *K mezinárodnímu dni žen*. Vlasta 1959, č. 10, s. 2.

²⁷⁰ Tamtéž. s. 2.

městě lidé demonstrovali proti stavbě základny pro britskou raketovou jednotku. Článek doprovází fotografie demonstrujících, v jejichž čele stojí žena, profesorka, která občany západního Německa vyzývá, aby zabránili hrozícímu nebezpečí. Vlasta tak svým čtenářkám představila tvář boje za mír a proti kapitalistickému režimu v západním Německu – ženu.

Ve stejném roce Vlasta informuje o demonstracích proti zbrojení, kterých se zúčastňovaly anglické ženy a redakce Vlasty je podporuje: „...*radostně vítáme snahu anglických žen, které připravují v různých místech Anglie projevy k MDŽ a na nich budou demonstrativně žádat zákaz atomových zbraní a pokusů s nimi, zastavení příprav bakteriologické války, kterou chystá anglický imperialismus proti jiným národům*” a vzápětí dodává, že v tom anglické ženy nejsou samy: „...*podáváme svým anglickým sestrám přátelskou ruku a ujišťujeme je, že učiníme vše, aby bylo odstraněno napětí ve světě a aby náš společný boj za mír byl bojem vítězným.*”²⁷¹

Následuje další „skutečná výpověď“ ženy pocházející z Anglie, která dotváří obraz žen žijících na Západě jakožto stále nerovnoprávných a bojujících za rovnoprávnost, kterou ve východním bloku (v tomto rozhovoru konkrétně zmiňuje Československo) ženy nabyly společně s nastolením socialismu: „*Ženy Anglie stále bojují za svou plnou rovnoprávnost s muži ve všech úsecích. Cítila jsem se dosti zahanbena, když jsem věděla, že u nás ženy stále ještě bojují za svá základní práva ...v zemi, jako je vaše, kde jste dosáhli plné rovnoprávnosti a neexistuje diskriminace pohlaví, si jistě stěží představíte, jak daleko jsme za vámi, a to ještě je VB před takovými zeměmi, jako je Francie, Španělsko, Portugalsko atd.*”²⁷²

Západoevropská země, která na tom byla podle redakce Vlasty v oblasti rovnoprávnosti žen nejhůře však bylo Švýcarsko. V roce 1959 mu byl ve Vlastě věnován celý článek pojmenovaný *Švýcarská ostuda*, který ostře kritizoval fakt, že ve Švýcarsku v té době ženy stále neměly hlasovací a volební právo, přestože Švýčari hlásali, že jsou „*nejstarší demokracií světa.*”²⁷³ Z pozice československých žen se redakce Vlasty vyjádřila takto: „... *pro nás je to jako vracet se do dob Elišky Krásnohorské, kdy bylo třeba ještě dokazovat, že žena je také člověk.*”²⁷⁴ Co je výjimečné v tomto článku, je zmínka o ženách, které argumentovaly proti hlasovacímu a volebnímu právu pro ženy. Dosud se ve Vlastě objevovala solidarita, podpora a sesterství všech žen, ale v tomto případě je tato solidarita narušena. Ve článku je citována švýcarská doktorka, která je zásadně proti ženské emancipaci: „*Bylo by nespravedlivé dávat ženám úlohu,*

²⁷¹ *K mezinárodnímu dni žen.* Vlasta 1959, č. 10, s. 2.

²⁷² *Čtenářky píší z celého světa o své rodné zemi a o sobě.* Vlasta, 1959, č. 10, s. 12.

²⁷³ *Švýcarská ostuda.* Vlasta 1958, č. 9, s. 7.

²⁷⁴ *Švýcarská ostuda.* Vlasta 1958, č. 9, s. 7

...která přísluší muži a jeho schopnostem.“²⁷⁵ Její argumenty vyobrazují švýcarské ženy jako nesvéprávné, neschopné kritického myšlení a bez vlastního názoru: „*Hlasovací právo by bylo zvláště těžkým jhem pro osamělé ženy, protože by se neměly s kým poradit, koho volit a jaký názor zaujmout k různým politickým otázkám.*“²⁷⁶

Článek byl ovšem uzavřen s tím, že jsou to švýcarští kapitalisté, kterým se nehodí ženská emancipace. Nehodí se jim především z toho důvodu, že spolupracují s americkými kapitalisty a vydělávají spoustu peněz na probíhajících válkách. V článku je však prezentováno, že ženy obecně jsou proti zbrojení a proti válkám, a proto se jimi cítí být kapitalisté, kteří jsou momentálně u moci, ohroženi: „*Kapitalisté totiž dobře ví, že osvobození ženy znamená vždycky krok k osvobození všeho lidu!*“²⁷⁷

V roce 1959 zdůrazňuje MDŽ svou náplň mobilizační, přesvědčovací a bojovou: „...*my, české ženy, vzpomínáme s láskou všech svých zahraničních přítelkyň a hlavně těch, které musí, na rozdíl od nás, zápasit o demokracii a mírovou politiku svých kapitalistických států.*“²⁷⁸ Vlasta uvádí, že československé ženy posílají pozdravy ženám celého světa, ale zaměřují se na francouzské ženy: „*Z žen kapitalistických států jste našemu srdci nejbližší Vy, francouzské soudružky... Zatímco my žijeme svobodně a radostně budujeme svůj socialistický stát, Vy musíte trpět potupnou přítomnost hitlerovského vraha Speidla ve své vlasti, musíte bránit zbytky demokratického zřízení, bojovat proti těm, kteří ruku v ruce s bývalými hitlerovskými generály připravují strašlivé zbraně hromadného ničení, připravují válku.*“²⁷⁹ Hans Speidel byl německým generálem v průběhu druhé světové války a na přelomu 50./60. let byl velitelem pozemních sil NATO. Jeho minulost se hodila protikapitalistické a protifašistické komunistické propagandě, která často kapitalismus a fašismus spojovala v jedno.

Takto radikálně odsoudila redakce Vlasty vysoce postavené představitele západních států, ale jejich obyvatelkám vyjádřila podporu: „*Váš boj je naším bojem, stejně myslíme a cítíme a tato solidarita naše i žen z celého světa musí zvítězit, musí vybojovat konečný mír! To budiž našim bojovým heslem MDŽ 1959.*“²⁸⁰

²⁷⁵ Švýcarská ostuda. Vlasta 1958, č. 9, s. 7

²⁷⁶ Tamtéž. s. 7.

²⁷⁷ Tamtéž. s. 7.

²⁷⁸ K mezinárodnímu dni žen. Vlasta, 1959, č. 10, s. 2

²⁷⁹ Tamtéž. s. 2

²⁸⁰ K mezinárodnímu dni žen. Vlasta, 1959, č. 10, s. 2

Ve spojení sil žen Západu i Východu vybědla kanadská doktorka Marion Hilliádová: „*Myslím, že je čas, aby ženy světa – celého světa Východu i Západu – povstaly a řekly: Je čas přestat. Ať nejsou již více používány zbraně, které by rozpoutaly radioaktivní sílu v tomto světě. Jako ženy jsme strážci života.*“²⁸¹

5.2. Uvolnění režimu – 60. léta

S rokem 1961 nastupuje v Československu nová éra, kterou je vstup do třetí pětiletky a jak se píše ve stejném roce ve *Vlastě*, „už se rýsuje komunismus“. Ženy na Západě jakožto „pokořovaná část lidstva“ podle redakce *Vlasty* vzhlíží k socialistické společnosti, kde má žena rovnoprávné postavení, s obdivem: „*Dokáží to? - ptá se dosud pokořovaná část lidstva s nadějí i obdivem, zatímco jejich utlačovatelé si nepřejí nic toužebněji než naše fiasko.*“²⁸² Československé ženy, ženy z východního bloku, staví redakce *Vlasty* opět do role „zkušenějších“: „*Tak jako my jsme se učily od Sovětského svazu, tak si dnes k nám a do všech ostatních socialistických zemí přicházejí pro zkušenosti ženy z celého světa... věci, které nám připadají běžné, samozřejmé, jsou pro ně světlem, ozařujícím jejich cestu do budoucnosti.*“²⁸³

Po Kubánské revoluci a převzetí moci komunisty v této zemi jsou to podle informací, které *Vlasta* svým čtenářkám předává, už také kubánské ženy, které díky nově nastolenému režimu získaly lepší postavení ve společnosti: „*Kuba ukázala všem ženám Latinské Ameriky, jak skoncovat s bídou a otročením domácím i cizím kapitalistům.*“²⁸⁴ Článek, který o této skutečnosti informuje doprovází fotografie mladé ženy oblečené v šatech s motivem kubánské vlajky.

Zanedlouho poté se v říjnu 1962 odehrál nejnepjatější moment celé studené války – tzv. Kubánská krize, během níž téměř došlo ke zkáze lidstva. Po ukončení této krizové situace si obě strany konfliktu uvědomily, jak blízko byly ke zničení světa a nastalo období mezinárodního uvolnění. Už před blížícím se konfliktem byl Mezinárodní den žen roku 1962 ve *Vlastě* prezentován především jako „*manifestace za všeobecné odzbrojení, manifestací namířenou proti odpůrcům mírového sporádání, proti západoněmeckým militaristům a revanšistům, manifestací solidarity se všemi mírumilovnými ženami světa.*“²⁸⁵

²⁸¹ *Čtenářky píší z celého světa o své rodné zemi a o sobě.* *Vlasta* 1959, č. 10, s. 12.

²⁸² *Jaro našich dnů.* *Vlasta* 1961, č. 10, s. 3.

²⁸³ *Budou kráčet v našich šlépějích.* *Vlasta* 1961, č. 10, s. 8-9.

²⁸⁴ Tamtéž. s. 8-9.

²⁸⁵ *Rozhovor k letošním MDŽ.* *Vlasta* 1962, č. 10, s. 4.

To, jakým způsobem redakce Vlasty vyobrazovala ženy žijící na Západě, se ale ve své podstatě nezměnilo ani v době uvolnění mezinárodního napětí: „*Ženy západní Evropy čekají ještě mnohé politické i hospodářské boje, než budou moci říci, že dosáhly stejného práva na práci, na stejnou mzdu s muži, a rovnoprávné postavení v rodině i ve společnosti. Švýcarské ženy dokonce čekají ještě na udělení základního volebního práva.*“²⁸⁶ Redakce Vlasty stále poukazovala na jejich nerovnoprávné postavení v kapitalistickém západním bloku.

Tentokrát, více než v předchozích letech před Kubánskou krizí, se objevují články s výzvami žen k odzbrojení a vyjádřením touhy po míru: „...*vždy se setkáváme s týmž, kdekoliv na světě: s touhou žen a matek po míru a po šťastném životě dětí i s odhodláním věnovat těmto cílům své síly.*“²⁸⁷

Po nejnapjatějším momentu studené války, redakce Vlasty prezentuje všechny ženy světa jako bojovnice za mír: „*Belgické ženy bojují za své zrovnoprávnění*“, „... *japonské ženy se sjednocují proti nukleárním zbraním*“ či „*francouzské ženy vydaly před rokem pohlednici kojící matky... text na pohlednici žádá francouzskou vládu, aby se v zájmu míru a budoucnosti dětí vzdala atomových zbraní.*“²⁸⁸

Počátek 60. let byl v rámci bipolárního soutěžení význačný také díky kosmickým výpravám. V roce 1961 dosáhl Sovětský svaz prvenství, když vyslal do kosmu muže – Jurije Gagarina, který jako první obletěl Zemi. V ženském týdeníku Vlasta byl však věnován prostor spíše jeho ženě, Valje Gagarinové, která do Vlasty přispěla vlastním článkem o cestách, na kterých doprovázela svého manžela a měla šanci poznat život žen v různých částech světa. Mimo jiné se také zmínila o tom, co pro ni znamená její zaměstnání: „... *odejít z práce, to by pro mne znamenalo ztratit v životě něco velmi důležitého, v jistém ohledu ztratit samu sebe, dobrovolně zúžit svůj duchovní obzor do čtyř stěn.*“²⁸⁹ Přestože toto tvrzení není v jejím článku nijak spojené s „problémem beze jména“, naprosto přesně ho vystihuje. Právě ona „ztráta sebe samé“ trápila v této době mnoho žen ve Spojených státech a přesně v rok vydání tohoto článku (1963) byla vydána také kniha Betty Friedan – *Feminine Mystique*, která se tímto problémem zabývala. Valja Gagarinová své vyprávění uzavřela zjištěním, které jí cestování přineslo: „*lidé na celém světě chtějí mír a jsou připraveni bojovat za něj všemi svými silami.*“²⁹⁰

²⁸⁶ *Kalendář osvobození ženy.* Vlasta 1962, č. 10, s. 10.

²⁸⁷ *Před Mezinárodním dnem žen 1963.* Vlasta 1963, č. 9, s. 3.

²⁸⁸ *Před Mezinárodním dnem žen 1964.* Vlasta 1964, č. 9, s. 5.

²⁸⁹ *Lidé touží po míru.* Vlasta 1963, č. 10, s. 3.

²⁹⁰ *Tamtéž.* s. 3.

Ovšem ve Vlastě se často objevující tvrzení o tom, že mír je neslučitelný s kapitalismem a může být naplněn pouze ve spojení se socialistickým režimem, v témže roce dokazuje redakce Vlasty na dalším „reálném příběhu“. Je to příběh mladé ženy, předsedkyně Komunistické strany USA, jménem Gurley Flynnová, jež byla údajně „zapálená pro spravedlivý boj amerických pracujících.“²⁹¹ Redakce Vlasty vytváří pro své čtenářky obraz, jakým způsobem se ve Spojených státech zacházelo s dělníky a členy komunistické strany: „Američtí kapitalisté bojovali proti revolučnímu hnutí gangsterskými provokacemi: Jejich placení agenti páchali pumové atentáty, jimž padla za oběť řada lidí – a dělničtí funkcionáři byli potom obviněni a odsouzeni pro vraždu“²⁹² G. Flynnová bojovala za propuštění nespravedlivě odsouzených, a následně napsala knihu o cestě ke spravedlivé = socialistické Americe.

Postavení socialistických žen bylo Vlastou stále považováno za rovnoprávné a prezentováno bezesporu jako lepší než postavení žen žijících v kapitalistickém systému. Kolem období Mezinárodního dne žen se to např. v roce 1965 projevovalo takto: „V období mezi dvěma světovými válkami byl MDŽ slaven již v mnohých kapitalistických zemích, kde politicky uvědomělé ženy chtěly dosáhnout takového postavení, jaké dala sovětským ženám Říjnová revoluce.“²⁹³

Po XX. Sjezdu Komunistické strany v roce 1956 a možná také vlivem uvolněnějšího režimu v 60. letech se v Československu objevuje určité zpochybnění rovnoprávného postavení žen ve východním bloku: „v období kultu osobnosti byly mnohé důležité problémy socialismu prohlášeny za vyřešené“.²⁹⁴ Mezi tyto důležité problémy patří také ženská otázka, která, jak v polovině 60. let redakce Vlasty připouští, však v praxi dořešená nebyla. Právní rovnost totiž neznamovala faktickou rovnost, čímž bylo ve Vlastě poukazováno na trojí břímě, které musela socialistická žena snášet. Přes tuto kritiku je ale socialismus stále považován za jedinou správnou cestu k rovnoprávnosti žen.²⁹⁵

V polovině 60. let, v období, kdy ve Spojených státech prosazuje druhá vlna feminismu, se sice ve Vlastě neobjevují články, které by své čtenářky informovaly o feministických snahách amerických žen, ale dochází ke srovnávání postavení žen v obou blocích, přičemž byly nalezeny určité shody: „V kapitalistických i socialistických zemích (a v plné míře i u nás)

²⁹¹ *Rebelantské děvče*. Vlasta 1963, č. 11, s. 8.

²⁹² Tamtéž. s. 8.

²⁹³ *Proč právě 8. březen?*. Vlasta 1965, č. 9, s. 2.

²⁹⁴ *Jak je to s ženskou otázkou*. Vlasta 1964, č. 10, s. 6.

²⁹⁵ Tamtéž. s. 6.

vystupují do popředí tyto společné rysy: a.) zaměstnanost žen je nutná a její růst je objektivní historický fakt, b.) až na ojedinělé případy nejsou ženy v politickém ani v hospodářském životě na vedoucích místech, c.) ženy jsou stále víc a víc přetěžovány dvojitou povinností, při čemž vzniká ostrá disharmonie mezi jejich povinnostmi v zaměstnání a v rodině.²⁹⁶ Diskurz, který týdeník Vlasta od Února do poloviny 60. let vytvářel se najednou podstatně změnil. Změna spočívala v připuštění redakce, že realita v socialistickém Československu se liší od marxisticko-leninské ideologie. Přestože to byla veliká změna v pohledu na ženskou otázku jak na Východě, tak na Západě, nezměnil se přístup ke kapitalismu jako takovému: „Kapitalistické státy nemají ve svém programu osvobození ženy.... Socialistická společnost však vzala na sebe vědomě povinnost humanizovat všechny společenské vztahy a realizovat podmínky k tomu potřebné, tedy i faktické osvobození a zrovnoprávnění ženy.“²⁹⁷ Ženská otázka tak byla prezentována jako celospolečenský problém a socialismus, přes všechny nedostatky, jako jediný režim, který je schopen ho efektivně řešit a zajistit tak ženám rovnoprávnost: „Nelze ovšem ztotožňovat řešení společenského postavení ženy za kapitalismu a socialismu. Za krátké období výstavby socialismu učinily socialistické země, a zvláště náš stát, v tomto směru víc než kapitalistická společnost za celé období své existence.“²⁹⁸

Po Tonkinském incidentu a následné aktivnější a agresivnější účasti Američanů ve vietnamské válce se na stránkách Vlasty objevují reakce na tento konflikt a výzvy určené čtenářkám: „Vyzýváme vás, abyste přijaly 8. březen, který je dnem boje za štěstí žen a dětí, jako den mezinárodní solidarity žen celého světa s ženami a lidem Vietnamu a abyste podnikly jakékoliv konkrétní akce, které by podpořily spravedlivý boj lidu a žen Vietnamu proti americkým agresorům.“²⁹⁹ V této konkrétní ukázce dochází dokonce k vybízení k aktivnímu odporu vůči americké angažovanosti ve Vietnamu. Dále redakce Vlasty vyzývá ženy celého světa: „Za této mimořádně vážné situace vyzýváme ženy celého světa, aby odhalily mírové lži prezidenta Johnsona, přísně odsoudily vraždění žen a dětí, které provádějí američtí imperialisté v jižním Vietnamu, a postavily se proti tomu všemi svými silami.“³⁰⁰ Jazyk, se kterým redakce Vlasty pracuje, se oproti uvolněnějším předchozím rokům mění a výrazy používané na adresu Spojených států jsou opět ostřejší.

²⁹⁶ Žena v moderním světě, žena u nás. Vlasta 1965, č. 9, s. 9.

²⁹⁷ Tamtéž. s. 9.

²⁹⁸ Tamtéž. s. 9.

²⁹⁹ Z dopisu vietnamských žen, výzva k lidskosti. Vlasta 1966, č. 9, s. 3.

³⁰⁰ Tamtéž. s. 3.

Konec 60. let je tak i v československém tisku poznamenaný válkou ve Vietnamu. Neustále po dobu konfliktu vyzývá všechny ženy bez rozdílu, aby „manifestovaly svoji solidaritu s lidem, s ženami Vietnamu, bojujícími za nezávislost, mír, právo a spravedlnost, aby demonstrovaly svůj hněv vůči těm, kdo zde působí to nejstrašnější bezpráví.“³⁰¹ a vyjadřuje solidaritu a podporu trpícímu vietnamskému obyvatelstvu: „Naše hluboká úcta, láska i obdiv patří vietnamským bojovníkům za svobodu, zejména hrdinství vietnamských žen, které chceme podporovat v jejich zápase o získání spravedlivého míru a svobody i v jejich dalších poválečném úsilí o vybudování nezávislého demokratického státu.“³⁰²

Je to opět solidarita československých žen s ženami z celého světa, se kterou redakce Vlasty pracuje a stmeluje tak ženy proti veškeré americké (imperialistické) agresii. „Pocity mezinárodní solidarity jsou našim ženám vlastní. Proto je tak hluboce znepokojuje nelidská válka amerických imperialistů proti vietnamskému lidu. MDŽ bude příležitostí, aby československé ženy projevíly své vřelé sympatie vietnamským sestrám, ujistily je, že stojí po jejich boku a budou je i nadále plně podporovat v jejich spravedlivém a obdivuhodném boji.“³⁰³

V roce 1966 byla v Československu poprvé vydána kniha francouzské spisovatelky Simone de Beauvoir *Druhé pohlaví*. Redakce Vlasty tuto knihu, která ovlivnila vývoj západního feministického hnutí, neopomněla a v témže roce vydala článek autorky J. Korčákové s názvem *O ženách jinak než obvykle*. Přestože autorka článku hned zpočátku zmínila, že pro československé ženy bude obtížné se s tímto dílem ztotožnit, připustila jeho pokrokovost a interpretuje ho všehovšudy otevřeně, což zřejmě souvisí s celospolečenským uvolněním v 60. letech: „I když se nemůžeme ztotožnit se všemi jejími názory, jsou vcelku pokrokové a zajímavé.“³⁰⁴ Dále pak podrobně rozebírá obsah *Druhé pohlaví*, zmiňuje se o filozofickém problému konfliktu duality, se kterým Simone de Beauvoir pracuje, ale nezapomene podotknout, že „marxista klade větší důraz na úlohu ekonomických podmínek a sociálního zřízení.“³⁰⁵ Autorka článku také dodává, že S. de Beauvoir se zabývá situací v západních zemích, kde jsou sice ženě abstraktně přiznávána všechna práva, ale dlouhý zvyk zabraňuje,

³⁰¹ *Solidarita s Vietnamem*. Vlasta 1967, č. 11.

³⁰² *Prohlášení československého svazu žen*, Vlasta 1968, č. 9, str. 3.

³⁰³ *Mezinárodní den žen není jen oslava*. Vlasta 1968, č. 10, s. 2.

³⁰⁴ *O ženách jinak než obvykle*. Vlasta 1966, č. 9, s. 3.

³⁰⁵ Tamtéž. s. 3.

aby byla uplatněna v praxi. Ovšem „ani socialistická skutečnost není v tomto ohledu o mnoho jiná, udělali jsme teprve počáteční kroky na cestě ke zrovnoprávnění žen.“³⁰⁶

Ještě v první polovině roku 1968 je postavení ženy ve společnosti ve Vlastě popisováno jako „proces, který zdaleka není ukončen a během něhož dosahujeme nejen úspěchů, ale musíme překonávat i překážky, a to jak staré, zanechané minulostí, tak i překážky nové, vznikající v současnosti“.³⁰⁷ Dále je upozorňováno na to, že je třeba „připomenout zásadní principy marxistického pojetí ženské otázky: že ženská otázka je součástí celkové otázky sociální, že její úspěšné vyřešení je ne pouze důsledkem, ale i neoddelitelnou podmínkou celkového vítězství revoluce a pokroku.“³⁰⁸ Zároveň dodává, že „neexistuje země, která by již vyřešila všechny problémy související s rovnoprávním postavením ženy.“³⁰⁹ Toto je převratné tvrzení, které se ve Vlastě do té doby neobjevovalo a patrně souvisí s rozvolňováním druhé poloviny 60. let.

5.3. Období normalizace – 70. léta

V roce 1970 se ve Vlastě projevují dozvuky Pražského jara: „poslední dva roky jsou těžké z ekonomického hlediska.“³¹⁰ Dochází k normalizaci režimu, během které je kladen důraz na rozvoj ekonomiky a domácí politiku, a proto v tomto období není životům žen na Západě věnováno mnoho prostoru. Ve Vlastě se píše: „Naše společnost zůstala ženám ještě mnoho dlužna“³¹¹ a jako jedinou cestu k vyřešení problému s ženskou otázkou vidí v pomoci při novém rozvoji ekonomiky. „Ženy mají v rukou velkou zbraň. Ovlivňují v rozhodující míře nejen rodinu, ale i výrobu a veřejný život.“³¹²

S konsolidací režimu a upevňováním moci Sovětského svazu se na stránkách Vlasty opět objevují tvrzení jako: „Nejdále v uplatnění práv žen v praxi došel již dávno Sovětský svaz.“³¹³ či připomenutí Leninových slov: „Sovětský režim učinil pro osvobození ženy, pro její rovnoprávnost se ‚silným pohlavím‘ tolik, kolik za 130 let neučinily všechny pokrokové, kulturní, demokratické republiky celého světa.“³¹⁴ Už se neobjevují výroky zpochybňující rovnoprávné postavení socialistických žen jako tomu bylo v pozdních 60. letech. Naopak

³⁰⁶ O ženách jinak než obvykle. Vlasta 1966, č. 9, s. 3.

³⁰⁷ Mezinárodní den žen není jen oslava. Vlasta 1968, č. 10, s. 2.

³⁰⁸ Tamtéž. s. 2.

³⁰⁹ Spor o ženu naší doby. Vlasta 1968, č. 10, s. 6.

³¹⁰ K letošnímu 60. MDŽ. Vlasta 1970, č. 9, s. 2-3.

³¹¹ Tamtéž. s. 2-3

³¹² Malý rozhovor na aktuální téma. Vlasta 1970, č. 10, s. 2.

³¹³ U žen v socialistických zemích. Vlasta 1970, č. 9, s. 4.

³¹⁴ Tamtéž. s. 4.

v rámci konsolidace režimu je zdůrazněn vděk za to, jak Sovětský svaz zasáhl v srpnu 1968. Redakce upozorňuje, že pokud by nezasáhl, ženy mohly „*prožívat MDŽ ve stejných poměrech jako za buržoazní republiky.*“³¹⁵ Z čehož pro čtenářky Vlasty opět vyplývá, že je to kapitalistický režim, který ohrožuje společnost, a především postavení žen v ní.

V rámci Mezinárodního dne žen v roce 1971 se již redakce Vlasty zaměřuje více také na postavení žen v zahraničí: „*Každoročně se MDŽ stává větší celosvětovou událostí mezinárodní solidarity žen.*“³¹⁶ Mezinárodní den žen popisuje jako: „... *bojový den, kdy po celém světě zní jednotný, společný hlas žen, ze socialistických zemí i zemí kapitalistických i ze zemí bojujících se zbraní v rukou, právě v těchto chvílích, za svoji svobodu*“³¹⁷ Opět je vyjádřena jednota a solidarita žen nehledě na to, jestli pochází s východního či západního bloku. Co je pro ženy podstatné, je zachování míru, který byl v roce 1971 stále „...*porušovaný americkými imperialisty ve Vietnamu, Kambodži, Laosu.*“³¹⁸ A tak se 8. březen stal na stránkách Vlasty bojovým svátkem všech žen: „...*8. březen bude bojovým dnem žen celého světa dotud, pokud nebude zajištěn spravedlivý mír*“³¹⁹, svátkem boje proti narušitelům míru – Američanům, kteří v té době už několik let vedli válku ve Vietnamu.

S upevněním socialistického režimu v Československu se redakce Vlasty začala zaměřovat na postavení žen žijících na Západě více: „...*nebyt komunistických stran, které bojují proti vykořisťování a za rovnoprávnost žen, kdovíjak dlouho by trvalo, než by ženy v kapitalistickém světě získaly alespoň jakás takás práva.*“³²⁰ Angažovanost komunistických stran byla vykreslena jako jediná možnost pro ženy na Západě, jak vylepšit své postavení.

Pokud si ženy přejí stejná práva, jako mají muži, musí „*bojovat po jejich boku proti válce, proti kapitalistickému vykořisťování.*“³²¹ Nezměnilo se nic na tom, že jako nepřítel žen byl prezentován systém – kapitalistický systém, který redakce Vlasty opět přirovnávala k fašistickému. Tento systém utlačoval nejen ženy západního bloku, ale také ženy zemí, kde západní mocnosti válčily: „*německý fašismus deptal ženy bez rozdílu národnosti – dnes dělají totéž Američané ve Vietnamu, v Kambodži a v Laosu.*“³²² Obraz žen utrápených kapitalistickým

³¹⁵ 61. MDŽ. Vlasta 1971, č. 9, s. 3.

³¹⁶ Tamtéž. s. 3.

³¹⁷ Tamtéž. s. 3.

³¹⁸ Tamtéž. s. 3.

³¹⁹ Tamtéž. s. 3.

³²⁰ Tamtéž. s. 3.

³²¹ Tamtéž. s. 3.

³²² Tamtéž. s. 3.

systémem dokreslují doprovázející fotografie žen-matek. Na jedné fotografii jsou zachycené spokojené evropské ženy s miminky a na další vietnamská žena s vyděšeným pohledem v očích a batoletem, které má omotanou hlavu obvazem.³²³

Podle týdeníku *Vlasta* jsou ženy-matky všude na světě stejné, rozdíl mezi nimi je v tom, že ženy pod kapitalistickým systémem nemají jistoty a „*musí se strachovat o bezpečí svých dětí.*“³²⁴ A tak přejí československé ženy všem ženám světa, aby „... *náš mír byl i jejich mírem.*“³²⁵

V následujícím roce, v roce 1972, se objevuje další příklad toho, jak kapitalismus trápí ženy. V té době Velká Británie potlačovala nepokoje odehrávající se v Irsku. Informace o situaci v Irsku doprovázejí fotografie s britskými ozbrojenci na ulici a vyděšenou ženou stojící ve dveřích svého domu: „*Ženy v irských městech stále méně překvapují denní přepady britských komand, ale bojí se, kdy vtrhnou do jejich domů.*“³²⁶

Ženy jsou zde vyobrazeny jako oběti systému, který jim neumožňuje pokojný život. Nejsou ovšem pasivní, bojují za svá práva. Demonstrují proti systému, procházejí ulicemi s plakáty nesoucí hesla jako např.: „*Dejte nám občanská práva, ne smrtící kulky.*“³²⁷ Redakce *Vlasty* informuje o tom, že irské ženy jdou dokonce dál a kromě demonstrací „*vytvářejí výbory, bojují s pancéři kameny a lahvemi s benzinem. V kočárcích přepravují zbraně a v nákupních taškách munici.*“³²⁸ Článek doprovází fotografie ženy s irskou vlajkou a popisem „*Mezi tradičně nejstatečnější bojovníky za svobodu patří irské ženy.*“³²⁹ Ženy jsou tedy vyobrazeny sice jako oběti kapitalistického systému, ale nejsou pasivními oběťmi. Na jednu stranu chtějí mír a chtějí žít v klidné zemi, ale na stranu druhou, jak popisuje redakce *Vlasty*, mají v nákupních taškách munice a jsou ochotny bojovat. Redakce *Vlasty* tituluje nepokoje v Irsku jako „*britský Vietnam*“ a vyjadřuje irským ženám podporu. Stejně tak píše ve stejném roce o vietnamských ženách, které se aktivně účastní odporu vůči kapitalistickým Spojeným státům: „*Myslíme na tyto ženy a na ty, kteří bojují po boku vietnamských mužů proti vražedným útokům amerických soldatesek.*“³³⁰

³²³ *Madony dneška.* *Vlasta*, 1971, č. 9, s. 5.

³²⁴ Tamtéž. s. 4-5.

³²⁵ Tamtéž. s. 4-5.

³²⁶ *Děti zlobné lady,* *Vlasta* 1972, č. 9, s. 4-5.

³²⁷ Tamtéž. s. 4-5.

³²⁸ Tamtéž. s. 4-5.

³²⁹ Tamtéž. s. 4-5.

³³⁰ 62. *MDŽ.* *Vlasta* 1972, č. 10, s. 3.

Skrze tyto nepokoje mohla redakce Vlasty své čtenářky utvrzovat v tom, jak se v porovnání se ženami žijícími na Západě mají v socialistickém Československu dobře: „*Více než kdy jindy si uvědomujeme, co vše nám ženám dal socialismus.*”³³¹

Mezinárodní den žen byl opět vhodnou příležitostí, při které mohla redakce Vlasty svým čtenářkám nenásilně dokázat, že jim socialismus poskytuje vyšší životní úroveň než jakou kdy budou mít jejich „sestry“ na kapitalistickém Západě: „*V socialistických zemích se stal Mezinárodní den žen skutečným svátkem pro ženy a muže.*”³³² Je ovšem zdůrazněno, že svátkem je MDŽ pouze v socialistických zemích, protože: „*...ne všude na světě mají ženy klid k jeho oslavě, pokud jej vůbec světit smějí... Něžné, porcelánové dívky ve vzdáleném Vietnamu tisknou samopal na obranu vlasti proti americkým útočnickům, kterým se pojem matka a dítě za léta té hrozné války vytratil ze srdcí. Tam dodnes umírají ženy a děti, které se ničím neprovinily – jen svou láskou k rodné zemi, jen touhou po svobodném, šťastném životě*”,³³³ redakce dodává „*...co očekávat od Američanů, kteří se už doma učili nenávidět a zabíjet*“³³⁴ a vyjadřuje obdiv „*všem ženám v různých světadílech, které udivují svět svým hrdinstvím při obraně vlasti, nebo mnohde ještě bojují za svá práva a uplatnění v lidské společnosti, i těm, které přiložily ruku ke společnému dílu a usilují pokrok a mír, podílejí se na vybudování lepšího, šťastnějšího zítřka.*”³³⁵

Redakce se, zřejmě z důvodu utvrzování režimu v počátcích 70. let, vrací k revolučnímu roku 1948 v Československu, který údajně „*přinesl pracujícím existenční jistoty, osvobodil ženy z otroctví bídy, od vykořisťování, dal jim skutečnou rovnoprávnost s muži*“³³⁶ a upozorňuje na to, že „*to, co jsme u nás dávno pohřbili, je dodnes zcela normální v mnoha zemích, které se vychloubají demokracií, svobodou a vysokou životní úrovní.*”³³⁷ Tím, „*co jsme u nás dávno pohřbili*“ má redakce na mysli nezaměstnanost a nouzi např. v podobě nedostatku potravin.

Kromě toho, že Vlasta vytváří představu hmotného nedostatku v západním bloku, také kritizuje společenské postavení žen na Západě a jejich mizivý (podle redakce Vlasty žádný) vliv na

³³¹ 62. MDŽ. Vlasta 1972, č. 10, s. 3.

³³² Den ověněný radostí a úctou. Vlasta 1972, č. 10, s. 4-5.

³³³ Tamtéž. s. 4-5.

³³⁴ Tamtéž. s. 4-5.

³³⁵ Tamtéž. s. 4-5.

³³⁶ Vítězný zápas. Vlasta 1975, č. 9, s. 3.

³³⁷ Stisk ruky k revolučnímu svátku. Vlasta 1973, č. 10, s. 3.

veřejné dění: „*V těchto „svobodných” zemích je nemyslitelné, aby se ženy výrazně podílely na řešení veřejných záležitostí, jako je tomu u nás.*“³³⁸

V polovině 70. let nastává významný rok pro ženy celého světa. Rok 1975 byl totiž Organizací spojených národů vyhlášený jako „Rok ženy“. Redakce Vlasty se i v tomto roce vrací k československému převratu v roce 1948 jakožto události, která zajistila ženám rovnoprávné postavení, které mají v socialistické společnosti doteď: „*Zásluhou únorového vítězství je u nás uskutečněno všechno to, za co ženy v převážné části světa teprve bojují.*“³³⁹ Zároveň upozorňuje, že ne všechny ženy světa toto postavení mají a aby tohoto postavení také dosáhly, ukázkově podle marxisticko-leninské teorie vybízí k revoluci pracujících v zemích, kde ještě socialismus nastolen není: „*Náš příklad, příklad Sovětského svazu a ostatních socialistických zemí ukazuje, že žádná sebelépe a sebepoctivěji míněná hesla ženu neosvobodí a nezajistí jí rovnoprávnost, jestliže pracující neskončí s kapitalistickým systémem, z něhož pocházejí veškeré zlořády a z kterého přímo vyplývá i nerovnoprávnost ženy. Že jenom osvobození pracujících od vykořisťování – socialismus přináší svobodu a plnou rovnoprávnost i ženám.*“³⁴⁰

Redakce Vlasty tak vykresluje postavení žen v západních státech jako nerovnoprávné a za československé ženy přeje „*ženám jiných zemí, aby se i jim žilo lépe, aby jim Mezinárodní rok ženy, který prožíváme, přinesl rovnoprávnost, rozvoj a celému světu trvalý mír.*“³⁴¹

Přestože byla 70. léta obdobím détente, v týdeníku Vlasta kritika západních mocností neustávala. Stále bylo upozorňováno na zvyšování vojenských výdajů NATO či na snahy Pentagonu získat nové druhy zbraní hromadného ničení. Co se týkalo společenského postavení žen západních mocností držela se komunistická propaganda stále stejného vzorce, ve kterém byly ženy oběťmi kapitalistického systému. V čem ovšem nastala mírná odchylka od předchozích let bylo rozdělení žen na Západě na ženy z „*dělnických a rolnických rodin*“ a „*ty ostatní*“. Vlasta zdůraznila utrpení žen z dělnických a rolnických rodin, které údajně po válce „*nestály o to, aby se vrátily časy neomezeného panství buržoasie se všemi typickými zlořády, které mimořádně sužovaly především ženy z dělnických a rolnických rodin.*“³⁴² Z textu vyplývá, že by si tyto ženy přály žít v socialismu, ale bohužel: „*Všude tam, kde dosud nezvítězil socialismus, budou ženy ještě dlouho bojovat o právo pro sebe i své rodiny. Ještě dlouho budou*

³³⁸ *Stisk ruky k revolučnímu svátku.* Vlasta 1973, č. 10, s. 3.

³³⁹ *Vítězný zápas.* Vlasta 1975, č. 9, s. 3.

³⁴⁰ Tamtéž. s. 3.

³⁴¹ *Jubilejní MDŽ.* Vlasta 1975, č. 10, s. 3.

³⁴² *8. březen MDŽ – spolubojovnice, spolupracovnice.* Vlasta 1979, č. 10, s. 2.

čekat na dobu, kdy tak, jako ženy u nás s radostí a květinou v ruce oslaví svůj svátek, Mezinárodní den žen.”³⁴³

V roce 1978 bylo redakcí Vlasty v článku *Bez květiny v ruce* naznačeno, že kdesi na Západě probíhá boj žen za lepší postavení ve společnosti, nebyly ovšem uvedeny žádné detaily, představeny představitelky tohoto boje a už vůbec se redakce Vlasty nezmínila o úspěších druhé vlny feminismu: „*Žijeme v rozděleném světě, v němž je i rozdílné postavení žen. Dodnes v mnoha zemích trvá boj za lepší postavení ženy. Jsou však i státy, kde tento boj ani nemohl začít, protože pro něj nejsou předpoklady. Vždyť ženy v různých částech světa nemají ani mír, který je základní podmínkou života, musí bojovat proti zlu, které plodí imperialismus: proti vykořisťování, útlaku, hospodářské i společenské nerovnoprávnosti, proti národnostním i náboženským předsudkům.*”³⁴⁴

Ve stejném roce se v Berlíně konala třídní konference u příležitosti stého výročí Bebelovy knihy *Žena a socialismus*. Redakce Vlasty navzdory kritice postavení socialistických žen v praxi z předchozích let napsala, že „*Bebelovy myšlenky byly naplněny v socialistických zemích.*” Do Berlína také údajně zavítaly „*delegace z kapitalistických a rozvojových zemí, ... aby se na vlastní oči přesvědčily o postavení ženy v socialistické společnosti.*”³⁴⁵

5.4. Druhá studená válka – počátek 80. let

V roce 1980 se slavilo 70. let výročí Mezinárodního dne žen, který vznikl v roce 1910 jako den boje. Zatímco ve východním bloku mohl být slaven, jelikož, jak to prezentovala Vlasta, socialistické ženy dosáhly plné rovnosti, na Západě byl svátkem boje: „*jako bojový svátek probíhá dodnes v zemích, kde dosud vládne kapitál a vykořisťování, v zemích, které jsou vystaveny hrozbám imperialismu, neokolonialismu, fašismu, apartheidu.*”³⁴⁶ Bylo to zároveň období tzv. druhé studené války, které koncem 70. let vystřídal období uvolnění mezinárodního napětí. V tomto období byl kapitalistický Západ redakcí Vlasty popisován jako „*svět krize, vykořisťování, diskriminace, nezaměstnanosti a nejistého života pracujícího člověka a pracující ženy dvojnásob.*”³⁴⁷

³⁴³ *Bez květiny v ruce*. Vlasta 1978, č. 10., s. 4-5.

³⁴⁴ Tamtéž. s. 4-5.

³⁴⁵ *Žena a socialismus*. Vlasta 1979, č. 11, s. 2.

³⁴⁶ *K MDŽ jubilejnímu*. Vlasta 1980, č. 10, s. 2.

³⁴⁷ Tamtéž. s. 2.

O tom, jaký obraz života a postavení žen na Západě vytvářela redakce Vlasty v tomto napjatém období studené války nejlépe vypovídá čtenářská anketa z roku 1980, ve které zahraniční zpravodajové československého rozhlasu spolupracovali s Vlastou a dělali rozhovory s ženami z různých koutů světa. Cílem této ankety bylo ukázat čtenářkám, že jsou “starosti a STAROSTI”.

Zpravodajové měli za úkol položit ženám tyto tři otázky:

1. Jaké starosti jste měla vy a vaše rodina v loňském roce?
2. Co byste chtěla, aby se vám splnilo letos?
3. Jaké vyhlídky mají vaše děti a co chcete udělat pro jejich budoucnost?

Redakce Vlasty uvádí, že v této anketě odpovídaly ženy z New Yorku, Londýna, západoněmeckého Bonnu, Havany, Berlína a Varšavy. Jestli s nimi zpravodajové skutečně rozhovor vedli, není zřejmé. Odpovědi těchto žen více než nahrávaly komunistické propagandě, a tak vyvstávají pochybnosti o hodnověrnosti této ankety.

Jak lze předpokládat, ženy ze západního bloku se svěřovaly s mnohem závažnějšími problémy než ženy z bloku východního. Simone Hobbartová z New Yorku si měla postěžovat, že za poslední rok ji trápil především nárůst cen potravin, zvyšování nájemného a neustálé zhoršování životních podmínek. Podobné starosti měla také Maria Boss z Bonnu, která se navíc ještě strachovala, že její manžel přijde o práci. Anne Stafortová z Londýna, vystudovaná učitelka, za celý rok nemohla najít práci, protože vláda ve Velké Británii investovala málo peněz do veřejného školství.

Simone Hobbartová by si do nastávajícího roku přála především mír, více času na rodinu a na dokončení studia. Minulý rok totiž musela hodně pracovat, aby si přivydělala. Vyhlídky na budoucnost jejích dětí jsou prý nejasné, protože v USA vládne nejistota: „*Snad víte, jak to v USA vypadá... opravdu nevím, co děti čeká, dokonce se na to bojím pomyslet; prezident vyhlásil zase nové zbrojení, nevím, k čemu to směřuje.*“³⁴⁸

Anne Stafortová z Londýna doufala, že nebude docházet k propouštění, protože by neměla nárok na podporu od státu. Přála by si stát se matkou, ale vzápětí dodává, že na to nemají s partnerem dostatek finančních prostředků. Doufá, že se jednou její děti nebudou muset obávat každého dalšího dne a že nebudou mít takové starosti, jaké má ona.

³⁴⁸ *Takový je můj svět.* Vlasta 1980, č. 10, s. 4-7.

Maria Boss z Bonnu si přeje, aby byly všichni zdraví, aby se nadále nezvyšovaly ceny a aby měl její manžel v práci pevnější pozici než doposud. Nadřizený jejího manžela je totiž „náladový a může ho (manžela) kdykoliv vyhodit, protože za jednoho vyhozeného čekají u dveří dva další.“³⁴⁹ Do budoucna by si přála, aby došlo ke školské reformě, protože děti z dělnických rodin v západním Německu zřídka dokončí základní školu. Jejich rodiče je totiž nezvládají doučovat doma sami a zároveň nemají peníze na doučování pro své děti.

Zatímco vyhlídky těchto žen žijících v západním bloku jsou vykresleny jako nepříliš nadějně, rozhovor s ženami z východního bloku má úplně odlišnou dynamiku. Jediná „starost“ za minulý rok, na kterou si vzpomněla Laura Pazová z východního Berlína bylo rozhodování jejího syna, jestli se bude hlásit na gymnázium, jak by si přála ona, nebo na učňovský obor, aby si splnil svůj sen a stal se chovatelem exotických zvířat, jak by si přál on. Sama dodává: „*podmínky, jaké mají naše děti, bereme v socialistických zemích jako samozřejmost... Jenomže jinde tomu tak není.*“³⁵⁰ K vyhlídkám svých dětí se staví tak, že „... záleží jen na nich, jak využijí možnosti, které mají.“³⁵¹ Zofie Szindlowa z Varšavy má na uplynulý rok pouze příjemné vzpomínky – poprvé byli s rodinou u moře, protože doposud se jezdili rekreovat pouze na hory. Jediná starost, která idylický rok narušila, byl úraz její maminky, který ovšem nebyl nikterak vážný. V následujícím roce mají s rodinou dostat „*nový velký byt ve Varšavě*“,³⁵² tak doufá, že všechno vyjde tak, jak má. O budoucnost svých dětí se nestrachuje a dodává: „*máme základní jistoty, jsme obyčejná rodina, ale naše děti mohou studovat, co chtějí.*“³⁵³ Paní Mária Elena Vázquez z Havany si postěžovala na přírodní pohromu – cyklón Frederic, který postihl obyvatele Havany v posledním roce. Sice napáchal velké škody, ale lidé si prý navzájem pomáhali. Pro sebe si do dalšího roku nepřeje nic, protože podle svých slov má všechno. Jediné, co si přeje je, aby se její dcera mohla s manželem co nejdříve nastěhovat do družstevního bytu a samozřejmě také, aby se uklidnila současná mezinárodní situace.

Představu o žalostných poměrech a špatné životní situaci žen v západních státech Vlasta naplňuje např. v článku *Všechno kromě pravdy*, který kritizuje „třpytivou“ západní propagandu a údajně ji uvádí na pravou míru. V tomto článku je vyobrazena „*smutná pravda o životě lidí, kteří nemají práci, jsou nemocní, staří...a o ženách, které nemohou ani pomyslet na to, že by*

³⁴⁹ *Takový je můj svět*. Vlasta 1980, č. 10, s. 4-7.

³⁵⁰ Tamtéž. s. 4-7.

³⁵¹ Tamtéž. s. 4-7.

³⁵² Tamtéž. s. 4-7.

³⁵³ Tamtéž. s. 4-7.

v nejbližších letech získaly stejné politické, sociální a ekonomické vymoženosti, jako mají ženy v socialistických státech.“³⁵⁴ Článek je doplněn fotografií staré žebračky na ulici s popiskem: „Tato žena se živí žebrotou na londýnské ulici.“³⁵⁵

Špatné sociální postavení obyvatel Západu je ve stejném roce vykresleno také v dalším článku *Černá a bílá Amerika*, který se zaměřuje na zločinnost a bídu v americké metropoli New York, kde je podle redakce Vlasty citelně znát „propast mezi světem bohatých a chudých, mezi bílou a černou Amerikou.“³⁵⁶ Ona bída je opět popsána skrze „reálný“ příběh americké ženy, o které vypráví autorka: „...vidím před sebou obraz té zdrčené udřené ženy v jejím chudičkém příbytku“.³⁵⁷ Těžká životní situace oné Američanky je ještě pohnutější, když si autorka článku začne zamýšlet nad tím, jak velké sociální rozdíly ve Spojených státech existují: „...když se mi dostane do rukou některý materiál popisující bouřlivé a nákladné radovánky bohaté Ameriky.“³⁵⁸ V tomto článku tak Vlasta seznamuje své čtenářky s nejedním sociálním problémem Spojených států, jako největší z nich však uvádí sociální stratifikaci.

Jako další sociální problém Spojených států, představuje redakce Vlasty náročnou práci žen žijících v tomto kapitalistickém systému. Vlasta uvádí, že Američanky musí tvrdě pracovat a tato tvrzení dokazuje skrze americké statistiky: „...jak ukazují americké statistiky, nejmíc a nejdéle musí pracovat žena.“³⁵⁹ Ale co je velice výjimečné a v týdeníku Vlasta se neobjevovalo až do tohoto krizového období, ženy Spojených států jsou redakcí Vlasty „rozdělené“ podle sociálního postavení: „A tak ty `báječné emancipované Američanky` si vlastně nejlépe můžete prohlédnout v některém z evropských letovisek. Ovšem s těmito bohatými hlučnými dámami, doprovázenými blahobytně vyhlížejícími manželi nebo pohlednými místními gigoly, má většina černé a bílé Ameriky jen velmi málo společného.“³⁶⁰ V tomto článku z roku 1981 už nevidíme sesterskost, solidaritu a podporu „všem ženám světa“, už jsou to i americké ženy, třebaže jen ty bohaté, které jsou předmětem kritiky. Zajímavé je, že se tato forma kritiky děje právě v době, v počátcích 80. let, kdy se sám Sovětský svaz vypořádával s velkou ekonomickou krizí. O ekonomickém nedostatku v SSSR se ovšem týdeník Vlasta nezmiňoval, naopak se v jeho obsahu začala zostřovat kritika vůči kapitalistickému Západu.

³⁵⁴ *Všechno kromě pravdy*. Vlasta 1980, č. 9, s. 6.

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ *Černá a bílá Amerika*. Vlasta 1981, č. 12, s. 4-5.

³⁵⁷ Tamtéž. s. 4-5.

³⁵⁸ Tamtéž. s. 4-5.

³⁵⁹ Tamtéž. s. 4-5.

³⁶⁰ Tamtéž. s. 4-5.

Zostřující se kritika kapitalistického systému je patrná v době Mezinárodního dne žen v roce 1981. O MDŽ ve Vlastě píše, že vznikl z „*obrovské manifestace žen proti nelidskému kapitalistickému vykořisťování a kvůli kapitálu, z boje za práva žen a jejich šťastnější život.*“³⁶¹ A také, že si „*takový charakter ponechává dodnes v zemích, kde dosud vládne kapitál, kde osudy lidí jsou určovány politikou monopolů a vlád, které hájí a prosazují vlastní zájmy, zatímco zájmy lidu jsou jim lhostejné.*“³⁶²

V tomto období, kdy už druhá vlna feminismu v USA dosáhla mnohých úspěchů a formovala se tzv. třetí vlna feminismu, redakce Vlasty informovala čtenářky o tom, že se postavení žen na Západě dokonce ještě zhoršuje a opět ho srovnávala s postavením žen v době kapitalismu za první republiky v Československu: „*Diskriminace žen v zemích kapitalistického společenství se prohlubuje. A proto boj za rozhodující současné požadavky žen, za právo na práci, na vzdělání, za právo žít v míru a dobře vychovávat svoje děti, roste a sílí. Mezinárodní den žen je toho důkazem... Vždyť stejný obsah, samozřejmě v jiných podmínkách, měl Mezinárodní den žen i v buržoazním Československu*“³⁶³ a v ekonomicky oslabeném východním bloku přesvědčuje čtenářky o tom, že „*jen socialistický společenský řád má na prvním místě na zřeteli zajištění klidného a mírového života pro všechny.*“³⁶⁴

O tom, jaké je „reálné“ postavení žen na Západě, poskytovala redakce Vlasty v roce 1982 opět skrze anketu zahraničních zpravodajů československého rozhlasu, kteří pokládali otázky ženám v zemích svého působení. Otázky byly tři a dvě z nich se vztahovaly ke společenskému postavení žen a jejich každodennímu životům. Byly to tyto otázky: „*Jak jste prožila posledních 12 měsíců?*“ a „*Co byste si přála, aby se ženám ve vaší zemi v blízké době podařilo?*“³⁶⁵ Odpovídaly na ně ženy z Moskvy, New Yorku, Paříže, Havany, Londýna, Bonnu a Budapešti. Šéfredaktorka časopisu *Sovětská žena* z Moskvy, Valentina Fedotovová strávila poslední rok podílením se na organizaci a přípravě olympiády, na což je náležitě hrdá. Také pro Margaritu Floresovou, funkcionářku Federace kubánských žen, to byl produktivní rok, během něhož se aktivně zapojovala do „*rozvoje socialistické společnosti.*“³⁶⁶

³⁶¹ *Den radosti a odpovědného zamyšlení.* Vlasta 1981, č. 10, s. 3.

³⁶² Tamtéž. s. 3.

³⁶³ Tamtéž. s. 3.

³⁶⁴ *Z národů ač jsme různých.* Vlasta, 1981, č. 10, s. 4-7.

³⁶⁵ Tamtéž. s. 4-7.

³⁶⁶ Tamtéž. s. 4-7.

Goldie Jacherová, sociální pracovnice z New Yorku odpovídá: „*Víte, u nás není ani jeden rok lehký. Popravdě řečeno, mám dojem, že každý rok je horší než ten předtím...*”³⁶⁷ Stejně tak Marie-Laura Champygniová z Paříže prožila nelehký rok: „*Minulý rok byl pro celou Francii a zvláště pro mě osobně těžký.*”³⁶⁸ Rozvedla se a jakožto pro matku samoživitelku je pro ni těžké živit své dvě děti.

Elizabetha Bushová, členka Mezinárodní ženské mírové ligy z Londýna je ráda, že se podařilo zvýšit příspěvky na děti, a přestože podle jejích slov ne o mnoho, i to považuje za úspěch. Za hlavní prioritu však považuje zachování míru, který je ohrožen: „*Naším hlavním cílem ovšem zůstává snaha o zachování míru a zastavení jaderného zbrojení. Bez míru bychom nemohly pokračovat v úsilí za dosažení plné rovnoprávnosti.*”³⁶⁹

Renata Viesbareová, vědecká pracovnice v Bonnu upozorňuje, že se v minulém roce v SRN odehrál „*útok proti právům, která jsme si předtím těžce vybojovaly.*”³⁷⁰ Tento útok byl údajně namířen na základy rovnoprávnosti – na právo na práci, který byl veden ze strany vlády a opozice „*pod heslem, že ženy vlastně patří do kuchyně a divte se, do bundeswehru.*”³⁷¹ V západním Německu podle R. Viesbareové stoupá nezaměstnanost žen, je málo učebních míst pro dívky a požadavek stejné mzdy za stejně hodnotnou práci nebyl splněn. Jak Vlasta zdůrazňuje, nejvíce ženy v západním Německu znepokojily „*útoky proti uvolňování mezinárodního napětí*” ze strany NATO, které se rozhodlo pro umístění nových raket v západní Evropě. Proto jsou ženy západního Německa plně obav z propuknutí válečného konfliktu a vyzývají: „*Ženy, braňte se proti pravici!*”³⁷²

Téměř jako reakce na „*útok na právo na práci*“ v západním Německu působí výrok předsedkyně celostátní rady maďarských žen, Marie Dušekové, která si chválí postavení žen v maďarské společnosti: „*Je významným úspěchem naší společnosti, že práce otevírá ženě cestu k seberealizaci, dalšímu odbornému vzdělání, k nejvyšším funkcím a k plnému společenskému uznání.*”³⁷³

³⁶⁷ *Z národů ač jsme různých.* Vlasta, 1981, č. 10, s. 4-7.

³⁶⁸ Tamtéž. s. 4-7.

³⁶⁹ Tamtéž. s. 4-7.

³⁷⁰ Tamtéž. s. 4-7.

³⁷¹ Tamtéž. s. 4-7.

³⁷² Tamtéž. s. 4-7.

³⁷³ Tamtéž. s. 4-7.

Na přáních do budoucnosti se ženy většinou shodují. Přejí si především zachování míru a ženy žijící na Západě navíc získání skutečné rovnoprávnosti s muži. Tato obě přání vystihla Francouzka Marie-Laura Champygniová: „*Jako každá matka mám na mysli budoucnost svých dětí. Přála bych jim životní jistoty. Mír a stálou práci. Především mír... dalším přáním je skutečné zrovnoprávnění mužů a žen, které u nás máme jen na papíře.*“³⁷⁴ Ve stejném duchu se vyjádřila Američanka Goldie Jacherová: „*Přála bych si tedy, abychom měly konečně stejná práva jako muži, abychom nejen mohly najít uplatnění v zaměstnání, ale abychom v něm měly i možnost postupu podle svých schopností a kvalifikace.*“³⁷⁵

Z této ankety vyplývá, že ženy východního bloku jsou spokojené, jelikož se mohou ve svých rodných zemích rozvíjet tak, jak si samy přejí. Skrze tyto rozhovory jsou prezentované jako aktivní občanky, které se zapojují do veřejného dění a nemají žádné vážné problémy. Na rozdíl od nich mají ženy na Západě mnohem závažnější starosti související s nezaměstnaností, rozdíly ve mzdách mužů a žen za stejnou práci či diskriminací ve vzdělávacích institucích. Co je také důležité – většina z nich má obavy o zachování míru. Vlasta tedy předkládá obraz západních žen, kterým systém, v němž žijí, neumožňuje plnohodnotný život, a navíc musí čelit obavám z propuknutí nového konfliktu.

V rámci Mezinárodního dne žen se v roce 1982 ve Vlastě opět objevuje výzva k boji proti hrozbě nukleární katastrofy, která představuje „*nebezpečí, které v současném světě představuje válečnická imperialistická politika americké vlády.*“³⁷⁶ Redakce Vlasty však své čtenářky ubezpečuje, že ženy žijící ve Spojených státech se současným kurzem americké politiky neztotožňují a dokonce ho odsuzují: „*americké ženy mají pramálo důvodů k podpoře oficiální washingtonské politiky, která sytí děla a ignoruje základní potřeby milionů rodin*“³⁷⁷

Americké ženy si podle redakce Vlasty uvědomují, že jejich vláda nedělá nic pro zlepšení jejich společenského postavení a tím, že zvyšuje výdaje na zbrojení, akorát negativně postihuje postavení většiny žen a jejich rodin: „*Ukázalo se, že většina žen dobře ví, že vinu na zostřené mezinárodní situaci v dnešním světě nesou imperialistické kruhy a zbrojní monopoly a že na straně míru a společenského pokroku stojí Sovětský svaz a socialistické země.*“³⁷⁸ Závody ve

³⁷⁴ *Z národů ač jsme různých.* Vlasta, 1981, č. 10, s. 4-7.

³⁷⁵ Tamtéž. s. 4-7.

³⁷⁶ *Den mírové jednoty světa.* Vlasta 1982, č. 10, s. 3.

³⁷⁷ Tamtéž. s. 3.

³⁷⁸ *Ženy za mír a ozbrojení.* Vlasta 1982, č. 10, s. 4.

zbrojení mají tedy údajně nepříznivé společenské a hospodářské důsledky, které ohrožují boj za rovnoprávnost žen.

Co redakce Vlasty staví jako prioritu, na které se shodnou ženy „*různého přesvědčení i společenského postavení*“³⁷⁹ je mír: „*Nezákladnějším společným zájmem žen celého světa je především mír.*“³⁸⁰ Na počátku 80. totiž došlo k narušení politiky *détente*. Nový americký prezident Ronald Reagan a předsedkyně britské vlády přezdívaná „železná lady“, Margaret Thatcherová přinesli nový přístup k mezinárodním vztahům a vůči politice *détente* byli skeptičtí.³⁸¹ Vlasta tak v reakci na nový mezinárodní kontext mění svůj obsah. Poukazuje na to, že světový mír začaly opět ohrožovat západní „imperialistické“ mocnosti, které údajně zbrojí a manipulují se svými občany, především ženami. Tyto ženy si však, jak Vlasta dodává, začínají uvědomovat nebezpečí zbrojení: „*Ženy, které byly zejména v politických otázkách považovány za snadný objekt manipulace, si postupně uvědomují charakter a velikost nebezpečí, jež plyne z války a z jaderné války zvláště.*“³⁸² Západní ženy jsou tak vykresleny jako oběti manipulace imperialistických mocností, které si teprve na počátku druhé studené války začaly uvědomovat, jak velká je hrozba atomové války.

Boj za mír se tak na stránkách Vlasty stal opět stmelovacím prvkem všech žen. Československé ženy skrze týdeník Vlasta vyjadřovaly podporu ženám, které se tohoto boje aktivně zúčastňovaly. V Americe prý ženy byly v prvních řadách protiválečných demonstracích, které tato země „*nezažila od dob vietnamské války.*“³⁸³ Také v západoevropských zemích se ženy přidávaly k mírovým pochodům proti zbrojení.

V rámci Mezinárodního dne žen 8. března 1982 se na stránkách Vlasty objevují tradiční pozdravy všem ženám, tento rok speciálně: „*Zdravíme ženy bojující proti agresivní zvlí imperialismu vůči zemím, které získaly samostatnost.*“³⁸⁴ Tentokrát je pozdrav podmíněn bojem proti imperialismu, solidarita „všem ženám“ je tedy v podstatě prokazována jen těm ženám, které jsou na straně socialismu.

Přestože Sovětský svaz procházel velkou krizí, neustále bylo ve Vlastě poukazováno na všechny výhody, které socialismus ve východním bloku ženám přinesl: „*...rovnoprávné*

³⁷⁹ *Ženy za mír a ozbrojení.* Vlasta 1982, č. 10, s. 4.

³⁸⁰ *Ženy západní Evropy v boji za mír.* Vlasta 1982, č. 13, s. 7.

³⁸¹ GADDIS, John Lewis. *Studená válka.* V Praze: Slovart, 2006, s. 191. ISBN 80-7209-843-8.

³⁸² *Ženy západní Evropy v boji za mír.* Vlasta 1982, č. 13, s. 7.

³⁸³ *Den mírové jednoty světa.* Vlasta 1982, č. 10, s. 3.

³⁸⁴ *Ženy celého světa proti nukleární hrozbě.* Vlasta 1982, č. 10, s. 8.

postavení žen, které je v kapitalistických a mnohých rozvojových zemích stále ještě ideálem... se stalo výrazným rysem našeho každodenního života.“³⁸⁵

Jak již bylo zmíněno, v době hospodářského kolapsu Sovětského svazu se paradoxně na stránkách Vlasty objevuje zpochybňování hospodářského vývoje Západu, který je spojován s nerovnoprávným postavením žen žijících na Západě. Zároveň také Vlasta podotýká, že „*hospodářský a sociální vývoj každé země je podmíněn emancipací ženy*“³⁸⁶, aniž by své čtenářky seznámila se špatnou ekonomickou situací Sovětského svazu.

Problém velkých sociálních rozdílů ve Spojených státech, který byl ve Vlastě popisován již v předchozích letech, byl vysvětlen zahraniční „agresivní“ politikou USA, která se stala kvůli neustálému zbrojení velmi nákladnou: „*Americké ženy si ve větším rozsahu začínají uvědomovat zákonitou spojitost mezi agresivní vnější politikou a prohlubováním vnitřních sociálních rozporů současné Ameriky.*“³⁸⁷

S blížícím se koncem socialistického režimu v Československu dochází k jakémusi shrnutí vývoje postavení žen ve východním bloku, který je ovšem definovaný stále nedokončeným bojem za rovnoprávnost žen na Západě: „*Můžeme říci, že jsme v uplynulých 40 letech v praxi zajistili podmínky pro rovnoprávnost žen, za které marně bojují pokrokové síly v kapitalistickém světě.*“³⁸⁸

³⁸⁵ *Ženy za národní nezávislost a rozvoj.* Vlasta 1982, č. 12, s. 6.

³⁸⁶ Tamtéž. s. 6.

³⁸⁷ *MDŽ: 1982: Den mírové jednoty žen světa.* Vlasta 1982, č. 10, s. 3.

³⁸⁸ *Ženy společnosti – společnost ženám.* Vlasta 1985, č. 13, s. 4-5.

V poválečném období tedy můžeme na vybraných člancích sledovat důraz na spolupráci a zachování míru. Ačkoliv bylo z obsahu a způsobu předávání informací ze strany Vlasty znát levicově orientované smýšlení, neobjevovala se kritika západních států ani žen žijících v západním bloku. Ke změně projevu redakce Vlasty došlo po komunistickém převratu v únoru 1948, kdy se týdeník Vlasta dostal pod vliv KSČ a začal být využíván pro komunistickou propagandu, která obsahovala také kritiku západních mocností a kapitalismu.

Západ a jeho způsob vedení politiky je ve Vlastě vyobrazován jako přímo jdoucí proti zájmům obyvatel východního bloku, což se projevuje např. kritikou Marshallova plánu, který je čtenářkám Vlasty představován jako plán, který přivádí obyčejné lidi do „bídy“ a ženy na Západě s ním zásadně nesouhlasí. Ženy na Západě tedy podle redakce Vlasty nesouhlasily s kapitalistickou politikou a nevyjadřovaly jí podporu.

V době uvolnění 60. let se vytvářený obraz žen na Západě v podstatě nemění. Stále je zdůrazňováno, že životní úroveň žen v západním bloku je nižší než žen socialistických a že na Západě ženy stále nedosáhly rovných práv. Zásadní změna ale přichází ve způsobu zhodnocování společenské situace žen ve východním bloku. Poprvé se začaly objevovat pochybnosti o tom, že marxisticko-leninská ideologie byla skutečně převedena do praxe a bylo upozorňováno na nedostatky v rovnoprávnosti žen v praxi. Přesvědčení o tom, že marxismus-leninismus je jedinou ideologií, která rovnoprávnost zaručuje, však přetrvávalo.

Koncem 60. let se redakce Vlasty intenzivně věnuje probíhající válce ve Vietnamu. V rámci udržení představy o jednotě žen z celého světa také často vyjadřuje podporu vietnamským ženám a projevuje jim solidaritu. Redakce Vlasty nezapomíná upozorňovat na to, že za válku a válkou způsobené utrpení vietnamských žen, mohou západní mocnosti, zejména Spojené státy.

Krátce po Pražském jaru, na počátku 70. let, není ve Vlastě ženám západního bloku věnováno mnoho prostoru. Až když se pozice režimu začala opět upevňovat, začala redakce Vlasty své čtenářky informovat o ženách na Západě více. Obraz žen západního bloku jakožto obětí kapitalistického systému se neměnil. Také se neměnilo na stránkách Vlasty často frekventované tvrzení o tom, že jen ideologie marxismu-leninismu ženám zaručuje skutečnou rovnoprávnost.

Se změnou mezinárodní politiky na počátku 80. let také přichází ve Vlastě jiný druh článků než v předchozích letech. Stále je zachovávána jednota žen celého světa, a ženy Západu se nestávají předmětem kritiky. Objevuje se ale mnohem více článků, které kritizují společenské poměry západního světa, se kterými se musí ženy Západu potýkat. V těchto článcích Vlasta představuje

především nezaměstnanost, chudobu nebo také do té doby nezmiňované násilí na ženách či sexismus. Lze tedy říci, že krizové situace na poli mezinárodní politiky se ve Vlastě a jejím vyobrazování žen Západu projevovaly zdůrazňováním utrpení, které podle Vlasty kapitalismus ženám přinášel.

Pro situaci ve druhé polovině 80. let jsem bohužel neměla dostatek informací, jelikož se mi nepodařilo získat ke zpracování několik čísel z tohoto období.

6. Vývoj diskurzu o ženách žijících na Západě podle vybraných témat

Následující podkapitola je blíže zaměřena na to, jakou roli měly vybrané oblasti života žen, v konstrukci obrazu společenského postavení žen na Západě v průběhu celé studené války. Oblasti, kterým se budu věnovat, jsem zvolila na základě zjištění, že jim v mnou analyzovaných vydáních týdeníku Vlasta, byla věnována zvýšená pozornost.

6.1. Zaměstnání

Již v roce 1947 upozorňuje redakce Vlasty na fakt, že se ženy ve Velké Británii po druhé světové válce, během níž zastávaly do té doby mužská povolání, vracejí zpátky do domácností: „... ženy, které zastávaly za války veškerá mužská povolání se vrátily rychleji a snáze ke svým ženským úlohám, než se očekávalo...“³⁸⁹ Tato informace však není ve Vlastě předmětem kritiky, jako jedna z možných příčin se jeví skutečnost, že v té době ještě nebyl v Československu státní ideologií marxismus-leninismus, mezi jehož hlavní priority patřila povinná práce pro všechny občany. Ke změně v projevu redakce došlo právě až po komunistickém převratu v únoru roku 1948. Změnil se také způsob informování čtenářek Vlasty o ženách žijících v západních kapitalistických státech a jejich pracovních možnostech.

V roce 1951 se ve Vlastě objevil článek srovnávající život žen v lidově demokratických republikách a v kapitalistických státech. Vlasta prezentuje protiklad mezi životem žen ve východním bloku, kde se ženy účastní veřejného života „na všech vedoucích místech“³⁹⁰ a Západem, kde ženy zastávají pouze podřadné práce, za které nejsou spravedlivě odměňovány: „Kapitalisté potřebovali nerovné postavení žen s muži k tomu, aby v ženách získali ještě levnější a povolnější pracovní síly nežli v mužích.“³⁹¹ O poválečném americkém fenoménu

³⁸⁹ Žijeme v Londýně. Vlasta 1947, č. 8, s. 3.

³⁹⁰ Ženy lidových demokracií budují vlast a mír. Vlasta 1952, č. 9, s. 16.

³⁹¹ Jdeme ruku v ruce s ženami z celého světa. Vlasta 1954, č. 9, s. 2-3.

tzv. „*housewife*“ a B. Friedanovou popisované touze mladých amerických žen stát se především matkami a hospodyňkami se v 50. letech redakce týdeníku *Vlasta* nezmiňuje.

V roce 1957 redakce *Vlasty* uveřejňuje dopis od ženy z Říma, která si stěžuje na pracovní podmínky v Itálii. Svěřuje se, že je v její rodné zemi v otázce emancipace žen ještě mnoho práce: „*nejhorší je to na venkově, kde ženy ještě velmi trpí nerovnoprávností v práci i v rodině*“³⁹² Dodává, že největší problémy jsou na jihu Itálie, kde jsou ženy „*nejzaostalejší*“. Italské ženy údajně dostávají ani ne polovinu platu, na který mají nárok a jejich děti, které údajně musí taky pracovat, nedostávají vůbec nic.³⁹³

V předchozí podkapitole byl již zmíněn „reálný příběh“ mladé Táni z Ruska, která odjela pracovat na Západ. Podle jejího vyprávění ji na celém pobytu nejvíce zaskočila nezaměstnanost, která je prý jedním z největších problémů Západu.³⁹⁴ V době, kdy v Československu existovala pracovní povinnost, a tak také všichni – muži i ženy – měli jistou práci, stavěla tato informace východní blok do dobrého světla.

V roce 1959 se o nezaměstnanosti na Západě *Vlasta* zmiňuje skrze francouzskou dělnici, která si stěžuje na velké rozdíly mezi sociálními třídami a nezaměstnanost považuje za největší problém Francie své doby. Upozorňuje na to, že bohatí lidé nemají s ničím problémem, ale chudí sotva vyjdou s penězi. Nenapadá však ženy, které s penězi problémem nemají, nestaví zeď mezi ženou a nedělí je na bohaté a chudé. Obecně však tvrdí, že francouzské ženy pracují za „*směšnou mzdu*“.³⁹⁵ Závěrem dodává, že nezaměstnanost není jediným problémem „*svobodného světa*“.³⁹⁶

Ve stejném roce *Vlasta* vytváří obraz života kanadských žen, které se údajně také musí vypořádávat s vysokou nezaměstnaností. Kromě nezaměstnanosti ale musí kanadští občané čelit také vysokým životním nákladům, což je obzvláště pro ženy problémem, jelikož ani v Kanadě nejsou stejně ohodnocovány jako muži: „*v dnešní době zaměstnavatelé nedávají ženám stejnou práci jako mužům, a tak si ženy vydělávají většinou mnohem méně*“.³⁹⁷ I tak by ale podle redakce *Vlasty* kanadské ženy do práce chodit chtěly, protože ji potřebují.

Týdeník *Vlasta* v podstatě vůbec neseznamuje své čtenářky s americkým trendem domácí hospodyňky, který v 50. letech v Americe převažoval. Jak již bylo zmíněno v teoretické části

³⁹² *Přátelství nezná hranic*. *Vlasta* 1957, č. 9, s. 2-3.

³⁹³ Tamtéž. s. 2-3.

³⁹⁴ Tamtéž. s. 2-3.

³⁹⁵ *Čtenářky píší z celého světa o své zemi a o sobě*. *Vlasta* 1959, č. 10, s. 12.

³⁹⁶ Tamtéž. s. 12.

³⁹⁷ Tamtéž. s. 12.

mé práce, ženy na Západě v poválečném období zůstávaly v domácnostech z toho důvodu, že západní státy zažily na počátku 50. let ekonomický rozmach, a tak byl jeden plat pro rodinu dostačující. Tato informace se však zásadně rozchází s tím, jak byla v tomto období situace popisována v socialistickém týdeníku *Vlasta*, který naopak vytváří představu o velice nákladném životě na Západě, kde je pro ženy obtížné sehnat adekvátně placené zaměstnání.

Co se zaměstnanosti žen týče, zajímavá je také poznámka lékařky zmiňované v předchozí kapitole, která byla zásadně proti ženskému hlasovacímu a volebnímu právu na konci 50. let. Tato žena byla proti zaměstnanosti žen z jednoho důvodu – v dobách krize by obíraly o práci muže, čímž by si zneprátelily, jak je, tak i jejich manželky, které své muže bezpodmínečně podporují a v jiných ženách by viděly konkurentky, které berou práci jejich mužům.³⁹⁸ Na tomto článku je výjimečné, že můžeme vidět názor ženy, který se rozchází s emancipačními snahami žen na Západě. Solidarita a jednota žen, tak často ve *Vlastě* prezentovaná, byla tímto příspěvkem narušena. Žena, která tuto ideu narušila však nebyla ženou z východního bloku, kde ženy za volební a hlasovací právo už nemusely bojovat, byla to žena ze Západu. Z tohoto článku mohly čtenářky vyčíst, jaká „politická zaostalost“ na Západě panovala a že to nebyli jen muži, kdo bránil pokrokovým emancipačním snahám.

I v průběhu uvolněnějších 60. let redakce *Vlasty* poukazuje na pracovní problémy žen žijících v západním bloku. Ženy žijící na Západě jsou údajně příliš zatěžované starostmi o domácnost a výchovu dětí a nemají čas na získávání potřebné pracovní praxe. „*Čím kvalifikovanější je v kapitalistických zemích práce, tím méně je v ní žen. To se týká i povolání intelektuálních...*“³⁹⁹ Tímto sociálním problémem se zabývala také americká spisovatelka Betty Friedan ve své, pro druhou vlnu feminismu klíčové knize, *Feminine Mystique*. Společenská kritika v tomto díle byla ale směřována spíše na genderovou rovnost, od které se až následně odvíjela třeba také zmíněná absence žen ve kvalifikovaných a intelektuálních pozicích. O spisovatelce a aktivistce za ženská práva Betty Friedan či alespoň částečně o druhé vlně feminismu však redakce své čtenářky neinformuje, ačkoliv zrovna v této době zažívají Spojené státy velký feministický „boom“.

V polovině 60. let se ve *Vlastě* objevuje článek o francouzské spisovatelce Simone de Beauvoir a její knize *Druhé pohlaví*. Tomuto článku jsem se věnovala již v předchozí kapitole, co je ale podstatné pro oblast zaměstnanosti žen na Západě, je fakt, že autorka článku se zaměřuje také

³⁹⁸ *Švýcarská ostuda*. *Vlasta* 1959, č. 9, s. 7.

³⁹⁹ *Žena v moderním světě, žena u nás*. *Vlasta* 1965, č. 9, s. 9.

na hospodářskou nerovnost, o které píše S. de Beauvoir. Muži a ženy patří podle S. de Beauvoir téměř do „dvou kast“ a přestože se může zdát, že existuje rovnoprávnost, tím že muži získávají lepší postavení v práci a vydělávají více peněz, mají také větší šance na existenční úspěchy než ženy.⁴⁰⁰ Tento článek opět staví ženy na Západě do pozice obětí systému, ve kterém se kvůli jeho povaze nemají šanci prosadit.

„Reálný příběh“, který měl přesvědčit čtenářky o špatných poměrech v západních zemích, konkrétně ve Spojených státech, vyšel v roce 1968. „Vypráví“ ho paní, která žila léta v Chicagu: „*I když se říkalo, že u nás v Americe je vysoká životní úroveň, nebylo to tak jednoznačné. Bylo mnoho rodin mezi námi a kolem nás, které žily za těžkých podmínek.*“⁴⁰¹ Skrze tento „reálný příběh“ tak Vlasta přesvědčuje své čtenářky o tom, že pokud se k nim donesly zprávy o vysoké životní úrovni na Západě, nemají tomu věřit.

Další „reálné příběhy“ byly součástí anket na téma zaměstnanosti žen. Redakce požádala výzkumné vědecké pracovnice v několika zemích o odpovědi na otázky:

1. Proč jsou ženy zaměstnané? Proto, že chtějí, nebo proto, že z hospodářských důvodů musí?
2. Je správný názor, že dřív byl muž schopen uživit rodinu, kdežto dnes ne?
3. Je slučitelné mateřství se zaměstnáním?

V mnou analyzovaném čísle Vlasty na tyto otázky odpovídaly ženy ze Sovětského svazu a Německé spolkové republiky. Sovětská žena odpovídá, že práce je něco, co má nejen ekonomické ale také psychologické příčiny – je to něco, co ženy naplňuje. Pokud jde o muže v pozici živitele rodiny, dodává, že za podmínek v SSSR by byl muž schopen uživit celou rodinu, ale jelikož se zvyšuje životní úroveň a rodiny chtějí žít moderním způsobem života a neomezovat se, je nutné, aby pracovala i žena. Zpovídaná žena závěrem dodává: „*vytyčení otázky postavení ženy v rodině a v zaměstnání je příznakem společenského pokroku a zvyšování životní úrovně.*“⁴⁰²

Žena z Německé spolkové republiky odpovídá, že platy mužů výrazně stouply a ženy tedy nemusí pracovat. Přestože „*zaměstnanost neprovdaných žen patří už dávno k sociálním samozřejmostem*“⁴⁰³, postoj společnosti k pracujícím matkám označuje za ambivalentní. Aby

⁴⁰⁰ *O ženách jinak než obvykle.* Vlasta 1966, č. 9, s. 3.

⁴⁰¹ *Oslavy MDŽ v Chicagu.* Vlasta 1968, č. 10, s. 5.

⁴⁰² *Spor o ženu naší doby.* Vlasta 1968, č. 10, s. 6.

⁴⁰³ Tamtéž. s. 6.

žena starající se o děti měla ještě k tomu placenou práci, bylo v NSR veřejností přijatelné jen pokud by dotyčná byla ve finanční tísní nebo pokud by měla zvláštní a nepostradatelné odborné kvality. Redakce dodává, že podobně se k situaci staví společnost nejen v západním Německu, ale i v ostatních západoevropských státech.⁴⁰⁴ V návaznosti na to, jak sovětská žena spojila postavení žen v rodině a zaměstnání se společenským pokrokem, západní společnost se z této ankety nejví velmi pokrokově (na rozdíl od socialistické společnosti).

Jako další důkaz o nevyspělosti západní společnosti, uveřejnila Vlasta v polovině 60. let výzkum mezi mladými lidmi, který měl ukázat, co se od mladých žen v západoevropských zemích očekává. Z tohoto výzkumu vyplynulo, že mladí lidé předpokládají, že ženy budou spoluvydělávat dokud „*hnízdečko nebude hotové*“⁴⁰⁵ a následně se budou věnovat dětem a domácnosti. Samy dívky na otázku, jak si představují svůj život ve třiceti letech, převážně odpovídaly, že se budou starat o rodinu.⁴⁰⁶ Zajímavé je, že o pár let později byl ve Vlastě uveřejněný další výzkum, tentokrát byly dotazovanými matky prvňáčků – byly to ty dívky, které se účastnily již zmíněného výzkumu. Tehdy se ve svých třiceti letech viděly jako ženy v domácnosti. Nyní, když už se staly matkami v domácnosti, se u nich údajně projevovaly frustrace a touha začít opět pracovat.⁴⁰⁷ Přesně tak se projevoval „problém beze jména“, kterému se věnovala B. Friedan. O tom, že by se tomuto problému v západním bloku někdo věnoval, a dokonce se ho snažil řešit, však nepadla zmínka. Dokonce ani *druhá vlna* feminismu, která se proti tomuto společenskému uspořádání v západních státech vymezovala, nebyla čtenářkám Vlasty představena.

V období relativního uvolnění mezinárodních vztahů na počátku 70. let byl ve Vlastě věnován článek anglickým ženám a jejich pracovním podmínkám. Ačkoliv Vlasta o Velké Británii píše jako o „*vysoce vyspělé průmyslové zemi, kde pracuje velký počet žen ve všech oborech*“⁴⁰⁸, Vlasta odkazuje na generální sekretářku Svazu žen Velké Británie, Connie Seifertovou, která toto tvrzení částečně vyvrací. „Vyspělost“ Velké Británie je tak zpochybněna na příkladu automobilky Ford, kde údajně byly ženy přijímány jako kvalifikované, ale dostávaly práci nekvalifikovaných, a tak nedostávaly plat přiměřený k jejich kvalifikaci. C. Seifertová informuje o mohutných celonárodních stávkách proti tomuto zacházení s ženskou pracovní

⁴⁰⁴ *Spor o ženu naší doby*. Vlasta 1968, č. 10, s. 6.

⁴⁰⁵ Tamtéž. s. 6.

⁴⁰⁶ Tamtéž. s. 6.

⁴⁰⁷ Tamtéž. s. 6.

⁴⁰⁸ *8. března–60. výročí britských a francouzských žen*. Vlasta 1970, č. 10, s. 4.

silou a stěžuje si, že tento problém stále není vyřešen.⁴⁰⁹ Díky tomu, že tyto informace Vlasta opírala o výpovědi Britky, ještě k tomu sekretářky Svazu žen Velké Británie, dodávala jim na důvěryhodnosti.

Mzdová diskriminace je ve Vlastě ve vztahu k pracujícím ženám popisována jako jedna z nejožehavějších problémů ve všech kapitalistických zemích.⁴¹⁰ „Což můžeme hovořit o stejných právech s muži v kapitalistických státech, když ženy se stejným vzděláním tam mají za stejnou práci většinou plat o třetinu menší?“⁴¹¹ Zajímavé ovšem je, že se mzdovou diskriminací se musely vypořádávat také ženy v Československu po celé období státního socialismu⁴¹², o tom se však redakce Vlasty v mnou sledovaných číslech nezmiňuje.

V polovině 70. let jsou čtenářky Vlasty informovány o tom, že v Dánsku rostou ceny a přetrvává nezaměstnanost. Ze špatných životních podmínek Dánů, a především dánských žen, pak redakce Vlasty obviňuje spoluúčast Dánska na evropské integraci a jeho vstup do Evropského hospodářského společenství: „... vstup Dánska do EHS, na což zejména doplácí dánské ženy. Z celkového počtu obyvatel v produktivním věku je nezaměstnáno 15 % žen, mužů 9 %.“⁴¹³ Tímto Vlasta reaguje na postupující evropskou integraci, kterou před svými čtenářkami představuje jako nevýhodný ekonomický projekt, zejména pro ženy členských států.

Jako protiklad k situaci žen žijících v západním bloku pak vypadá článek z roku 1977 o pracujících ženách z NDR. Ženy v této zemi údajně nemají strach z propuštění a toho, že by se mohly stát s postupem automatizace nepotřebnými. Automatizaci a možné ztrátě zaměstnání kvůli ní prý musí čelit ženy Západu. Propuštění žen kvůli racionalizaci údajně patří k „běžné praxi kapitalismu“ a např. v NSR je kvůli tomu každá třetí žena bez práce.⁴¹⁴

Konec 70. let a nástup druhé studené války s sebou přináší opětovné a důraznější upozornění na bezútešnou pracovní situaci žen v západním bloku: „Nezaměstnanost je dalším problémem kapitalistického světa... jsou postihovány ženy v NSR, Anglii, Francii, Itálii a dalších

⁴⁰⁹ 8. březen–60. výročí britských a francouzských žen. Vlasta 1970, č. 10, s. 4.

⁴¹⁰ Tamtéž. s. 4.

⁴¹¹ 61. Mezinárodní den žen. Vlasta 1970, č. 9, s. 3.

⁴¹² HAVELKOVÁ, Barbara. Tři stadia genderu v socialistickém právu. In: HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství), s. 55. ISBN 978-80-7419-096-4.

⁴¹³ *A boj pokračuje*. Vlasta 1975, č. 10, s. 3-4.

⁴¹⁴ *Mezi tkadlenami z Mittweidy*. Vlasta 1978, č. 9, s. 4-5.

*západoevropských zemích, ale i v USA a Japonsku...*⁴¹⁵ Ženy jsou podle redakce Vlasty kapitalistickým systémem utlačovány a diskriminovány, protože jsou to právě ony, kdo je v případě propouštění zaměstnanců propuštěn jako první.⁴¹⁶

V období mezinárodního napětí je kritika Západu silnější a ve Vlastě se o něm píše jako o světu „*krize, vykořisťování, diskriminace, nezaměstnanosti a nejistého života pracujícího člověka a pracující ženy dvojnásob.*“⁴¹⁷ V roce 1981 Vlasta pomocí statistik nezaměstnanosti vykresluje jakési shrnutí nerovnoprávného postavení pracujících žen v západních kapitalistických státech. Ve Francii údajně ženy tvoří z celkového počtu nezaměstnaných 53 %. Ve Švédsku, které je prý „*jednou ze sociálně nejvyspělejších kapitalistických zemí*“⁴¹⁸ nemá 40 % žen ukončenou školní docházku, a tak mají menší šance získat zaměstnání. Ženy v Anglii si sice „*vydobyly zákonné ustanovení, podle něhož je zaměstnavatel povinen přijmout matky po placené dovolené zpět do zaměstnání*“⁴¹⁹ (po 6 týdnech), ale zaměstnavatelům se podařilo prosadit podmínku, že jen tehdy, pokud je to možné. V USA je pak podle Vlasty nerovnoprávnost podporována přímo v některých zákonech.⁴²⁰ Podle redakce Vlasty se tak rovnoprávnost žen ani v oblasti zaměstnanosti nezlepšuje, ba naopak: „*Diskriminace žen v zemích kapitalistického společenství se prohlubuje. A proto boj za rozhodující současné požadavky žen, za právo na práci, na vzdělání, za právo žít v míru a dobře vychovávat svoje děti, roste a sílí.*“⁴²¹

6.2. Děti a mateřství

Jak by se dalo předpokládat, v ženském tisku bylo téma mateřství a dětí velmi frekventované. Už v roce 1947 upozorňovala redakce Vlasty na to, jakou úctu projevoval Sovětský svaz matkám čtých rodin, a dokonce je vyznamenával „*řádem Mateřské slávy*“.⁴²²

Společně s politickou změnou v roce 1948 prosovětská propaganda nabyla na síle a objevila se kritika kapitalistických systémů západních států. V ženském týdeníku dávalo smysl zaměřit antipropagandu na témata ženám blízká a jedno z nich bylo právě mateřství. Jak již bylo

⁴¹⁵ *Bez květiny v ruce.* Vlasta 1978, č. 10, s. 5.

⁴¹⁶ *Mezi tkadlenami z Mittweidy.* Vlasta 1978, č. 9, s. 4-5.

⁴¹⁷ *K MDŽ jubilejnímu.* Vlasta 1980, č. 10, s. 2.

⁴¹⁸ *Den radosti a odpovědného zamyšlení.* Vlasta 1981, č. 10, s. 3.

⁴¹⁹ Tamtéž. s. 3.

⁴²⁰ Tamtéž. s. 3.

⁴²¹ Tamtéž. s. 3.

⁴²² *Slovanské ženy v mezinárodní federaci demokratických žen.* Vlasta 1947, č. 9, s. 2.

uvedeno, komunistická propaganda často odkazovala na kapitalismus v době první republiky, na kterou si mnoho občanů ještě pamatovalo, a směřovala na něj svou kritiku kapitalismu jako takého. Například v roce 1949, rok po komunistickém převratu a zároveň u příležitosti oslav Mezinárodního dne žen, se ve Vlastě objevilo tvrzení, že „*kapitalismus nečinil nic, aby ženám umožnil radostné mateřství*“.⁴²³ Tento výrok čtenářkám vysílal zprávu, že pokud se kapitalismus v předválečném období nestaral o ženy-matky v Československu, nestará se ani o ženy v západním bloku.

O tom, že se o blahobyt rodin s dětmi kapitalistické režimy nezajímají ani v poválečném období, utvrzuje Vlasta své čtenářky skrze časté připomínky za války unesených dětí, které se stále nevrátily domů. Konkrétně v této ukázce jsou to Britové a Američané, kteří „unesli“ sovětské děti a dodnes je nechtějí vrátit jejich rodinám „... *britští a američtí barbaři ukradli děti, zavlčené za války do Západního Německa, a které nechtějí vrátit vlasti.*“⁴²⁴

Děti a jejich matky trpící válečným konfliktem se staly předmětem kapitalistické antipropagandy také během korejské války. Redakce Vlasty kladla důraz na touhu po míru žen celého světa – válkou totiž trpěly především děti: „*Nejhorší je postavení dětí v koloniálních a bojujících státech...*“⁴²⁵ Snaha ochránit děti před nebezpečím a hrůzami války tak byla prezentovaná jako „*neoddělitelná součást boje za práva a postavení žen v celém světě.*“⁴²⁶

Socialistický režim lidově demokratických republik byl vyzdvihoval jako jediný režim, který se dokáže postarat o ženy-matky, přinesl změny v péči o zdraví a výchovu dětí, a především dokáže zabezpečit mír pro další generace. Tento mír dle kapitalistické propagandy narušovaly jen válečné přípravy kapitalistických států, které „*přinášejí bídu a utrpení především dětem, mrzačí jejich těla i duše, okrádají je o šťastný výhled do budoucnosti.*“⁴²⁷

Mateřství se na stránkách týdeníku Vlasta stalo jakýmsi pojítkem, které spojovalo všechny ženy světa. Zároveň, jak již bylo zmíněno, ve Vlastě bylo často zdůrazňováno, že ženy pojí touha po míru. Tato touha však, jak bylo ve Vlastě prezentováno, pramenila především z toho, že ženy – matky, chtěly bezpečný život pro své děti. „*Je úkolem žen, matek, aby odhalily celou nesmyslnost moderní války, Nyní je opravdu nejvyšší čas. My matky musíme říci: Dost už tohoto zločinného šílenství, žádáme konec násilností. Jsme proti válce. Svět musí odzbrojit, dříve, než*

⁴²³ *Mezinárodní den žen a jeho vznik.* Vlasta 1949, č. 9, s. 6.

⁴²⁴ *Dopisy sovětských matek do Anglie a Ameriky.* Vlasta 1951, č. 9, s. 5.

⁴²⁵ *Pro šťastné a radostné dětství.* Vlasta 1951, s. 15.

⁴²⁶ Tamtéž. s. 15.

⁴²⁷ *Za záchranu dětí před novou válkou.* Vlasta 1952, č. 11, s. 2.

*bude pozdě.*⁴²⁸ V období jaderného soupeření Sovětského svazu a USA, vybízí Vlasta ženy, ženy-matky k aktivnímu odporu vůči válce. Probouzí v nich roli „uvědomělé občanky“, která se nebojí říct svůj názor a stojí si za svými ideály. Zároveň apeluje především na matky, které chtějí zachovat mír pro své děti. Vlasta nerozlišuje mezi ženami na Západě a ženami na Východě, prezentuje ženy jako celek – jako mírotvorkyně, které jsou zásadně proti všem konfliktům.

Ke konci 50. let se objevuje srovnání života dětí „u nás“ v Československu a v NSR. Zatímco československé děti si mohou odpoledne zajít do biografu či na zmrzlinu, děti z NSR nemají peníze na zábavu. Redakce Vlasty dokonce tvrdí, že v některých případech musí děti „svobodného světa“ pracovat.⁴²⁹ Na tomto emotivním srovnání redakce dokazuje, že kapitalistický systém škodí mimo jiné také dětem a na rozdíl od socialismu jim neumožňuje prožít spokojené dětství.

Často frekventovaným tématem, co se týče dětí a mateřství, byla otázka volných míst v předškolních institucích. Už v roce 1959 se redakce zmiňuje, že v Kanadě mají problémy s nedostatkem volných míst v jeslích.⁴³⁰ A i po několika letech v roce 1970 toto téma opět otevírá: „*V kapitalistických zemích se stát stará jen nepatrně o to, aby zásady rovnoprávnosti žen byly uzákoněny, a velmi málo, aby bylo postaráno o jejich děti v jeslích, mateřských školách, aby byla zajištěna dostatečně dlouhá mateřská dovolená, levná zdravotnická péče atd.*“⁴³¹ Z tohoto úryvku vyplývá, že Vlasta upozorňuje na to, že jsou to především matky a jejich děti, kdo trpí lhostejností kapitalistických vlád vůči jejich potřebám.

Jednota žen-matek byla v době mezinárodního uvolnění zobrazena v článku o matkách z celého světa. Tento článek byl doplněn fotkami maminek s dětmi a slovy: „*cokoliv na světě může být jiné, jen zrození a první pláč dítěte je pro milióny žen naší planety stejné.*“⁴³² Ženy, ženy-matky spojuje mateřství a láska k dětem, ženy-matky jsou podle tohoto článku všude stejné, liší se pouze podmínky, ve kterých žijí. Jako příklad uvádí Vlasta život moskevské ženy, pro kterou je válka vzpomínkou a současně žije v míru a bezpečí. Vietnamské nebo egyptské ženy jsou na tom podstatně hůře, protože se musí neustále „*strachovat o bezpečí svých dětí*“⁴³³, jelikož

⁴²⁸ *Pokračovat v duchu Lausanne, bránit děti proti válce.* Vlasta 1956, č. 8, s. 4.

⁴²⁹ *Západoněmecký zázrak – Viděno zdola.* Vlasta 1958, č. 11, s. 2.

⁴³⁰ *Čtenářky píší z celého světa o své zemi a o sobě.* Vlasta 1959, č. 10, s. 13.

⁴³¹ *8. březen – Mezinárodní den žen – 60. výročí u britských a francouzských žen.* Vlasta 1970, č. 10, s. 4.

⁴³² *Madony dneška.* Vlasta 1971, č. 9, s. 5.

⁴³³ Tamtéž. s. 5.

v jejich domovínách stále zuří válka. Na jedné fotografii jsou zachycené východoevropské ženy s miminky tvářící se velmi spokojeně a na druhé vietnamská žena s vyděšeným výrazem držící batole, hlavu omotanou obinadlem.

Reakce redakce Vlasty na občanské nepokoje v Irsku na počátku 70. let byla již nastíněna v předchozí podkapitole. Co je ale podstatné pro tuto oblast je to, jak popisovala účast dětí na tomto konfliktu. Redakce informovala o tom, že irské děti jsou také součástí povstání a bojují proti britským vojákům. Mnoho dětí však bylo zraněno v bojích nebo dokonce přišlo o život. Hrůznost kapitalistického systému a jeho institucí je ukázána na policejní brutalitě: „*policisté ukopali k smrti jedenadvacetiletého chlapce.*“⁴³⁴

Koncem 70. let, v době tzv. druhé studené války, byl ve Vlastě uveřejněn šokující článek o dětské pornografii, která se podle redakce v Americe rozmohla kvůli tomu, že „klasická pornografická nabídka“ už nestačila. Co je na článku snad nejvíce pohoršující je fakt, že děti jsou do tohoto odvětví prodávány vlastními rodiči, kteří na tom velmi dobře vydělávají. Nemorálnost celé americké společnosti pak redakce Vlasty dokresluje faktem, že policie je naprosto bezmocná a selhává. Redakce Vlasty v článku cituje prokurátora USA Roberta Kendalla, který údajně pronesl: „*Pornografie musí stále nabízet něco nového, aby přežila. Náš svět je řízen penězi, a pro ty se udělá vše.*“⁴³⁵ Vlasta svým čtenářkám skrze tento článek v podstatě sděluje, že západní společnost řízená kapitalismem je pro peníze ochotna udělat cokoli jako např. prodat vlastní děti do pornografického průmyslu.

Rok 1979 byl Organizací spojených národů vyhlášen jako Mezinárodní rok dítěte. Ve stejném roce je tak v týdeníku Vlasta věnován prostor dětem z celého světa. V roce zaměřeném na děti a jejich životní podmínky byl uveřejněn článek *Děti a drogy*, v němž se mohly čtenářky Vlasty dočíst, jak kapitalismus v západních státech zabraňuje zdravému vývoji všech dětí.

Drogová závislost byla redakcí Vlasty popsána jako „*průvodní jev nezdravého vývoje buržoazní společnosti*“⁴³⁶ a u dětí jako reakce na „*citové a materiální strádání*“.⁴³⁷ Následují různé příklady z USA, Švýcarska, Holandska, Jižní Ameriky atd., aby bylo průkazné, že tento problém se dotýká celé západní společnosti. Redakce Vlasty popisuje, jak v Jižní Americe ženy musí celý den pracovat a s dětmi se téměř nevidí, po celém dni natrou plačícím dítěti makové opium na dásně, aby neplakalo, a tak v něm postupně budují závislost na této droze. V Itálii

⁴³⁴ *Děti zlobné lady*, Vlasta 1972, č. 9, s. 4-5.

⁴³⁵ *Prodané Lolity*. Vlasta 1978, č. 12, s. 6-7.

⁴³⁶ *Děti a drogy*. Vlasta 1979, č. 12, s. 5.

⁴³⁷ Tamtéž. s. 5.

mladí lidé údajně užívají drogy, protože nejsou spokojeni se společností, ve které žijí.⁴³⁸ Redakce své čtenářky však upozorňuje, že nepřítelem matek, dětí a mladistvých nejsou drogy samy o sobě, ale režim, který užívání drog umožňuje, a dokonce v některých případech ani nenabízí jiná řešení viz případ jihoamerické matky.

Jak je západní svět pro děti nebezpečný dokazuje Vlasta svým čtenářkám také v roce 1982, v době velmi napjatých mezinárodních vztahů. Zveřejňuje článek s názvem *Záhadné únosy dívek v NSR*, ve kterém popisuje strach západoněmeckých rodičů o své děti. V NSR se totiž ročně „ztratí“ v průměru 33 tisíc mladých lidí. Západní systém v podání Vlasty opět selhává v řešení tohoto problému, protože ať se policie snaží sebevíc „*nikdo neví, kdo za tím stojí.*“⁴³⁹ Redakce tímto článkem vysílá svým čtenářkám zprávu o tom, že na Západě není pro děti a mladé bezpečno a ani na státní instituce (v tomto případě policii) se lidé nemohou spolehnout.

6.3. Vzdělání

Další důležitou oblastí života žen, které redakce Vlasty věnovala pozornost, je vzdělání a kvalifikace. O diskriminaci žen, které se musí starat o děti a domácnost, což je zdržuje ve vzdělávání se a získávání další odborné kvalifikace, již byla zmínka, jelikož zaměstnanost žen s jejich vzděláním úzce souvisí.

Na počátku 50. let se ve Vlastě objevilo tvrzení dokazující, že i v oblasti vzdělávání je socialismus napřed před kapitalismem: „*V naší lidově demokratické republice chlapci i děvčata mají otevřené brány ke všem povoláním, studium již není výsadou bohatých, v republice bez kapitalistů děti nečeká po vyučení nezaměstnanost; ženy i muži mají právo na práci a spravedlivou odměnu za ni.*“⁴⁴⁰

Koncem 50. let Vlasta na svých stránkách prezentuje život ve Francii skrze francouzskou dělnici, která si stěžuje na to, že chudí si musí hlídat rodinný rozpočet a ve většině případech si nemohou dovolit poslat své děti studovat.⁴⁴¹ Oproti tomu v Rumunské lidové republice již mnoho žen dosáhlo vysokoškolského vzdělání, jsou učitelkami, profesorkami, inženýrkami, lékařkami či přednáší na vysokých školách.⁴⁴²

⁴³⁸ *Děti a drogy*. Vlasta 1979, č. 12, s. 5.

⁴³⁹ *Záhadné únosy dívek v NSR*. Vlasta 1982, č. 14, s. 6.

⁴⁴⁰ *Zdravíme bojovnice za mír v celém světě*. Vlasta 1951, č. 10, s. 2.

⁴⁴¹ *Čtenářky píší z celého světa o své zemi a o sobě*. Vlasta 1959, č. 10, s. 13.

⁴⁴² *Ženy na pochodu vpřed*. Vlasta 1961, č. 10, s. 10.

I v roce 1970 se čtenářky Vlasty dočítají, že ve Francii „*dívky mají daleko méně vyhlídek než chlapi*“⁴⁴³ Nelehká situace mladých žen, které shánějí po dostudování zaměstnání byla redakcí demonstrována na příběhu devatenáctileté Michèle, která urputně sháněla zaměstnání, ale buď jí byl nabízen velmi nízký plat nebo ji vůbec nechtěli přijmout. Článek je zakončen větou: „*Francie není jen slunné pobřeží Riviéry a krásná Paříž.*“, kterou údajně k situaci ve Francii dodala Michèle.⁴⁴⁴

V roce 1971 byla uspořádána anketa mezi studentkami, které se účastnily kongresu Mezinárodního svazu studentstva. Byly jim položeny mimo jiné i otázky zaměřující se na vzdělávání:

1. Jak je to se studiem žen ve vaší zemi?
2. Jaké mají ženy po skončení studia uplatnění a jaké je jejich postavení ve společnosti?⁴⁴⁵

Angona Francois z Kamerunu na otázku, jak je to se studiem v její rodné zemi odpovídá, že dříve se v Kamerunu ženské vzdělání nepovažovalo za důležité, ale v současnosti to už neplatí. Momentálně bojují spíše s třídními problémy – ne všechny rodiny si studium mohou dovolit, protože se platí poplatky i za základní školu, což ztěžuje další studium. Na vysokou školu se tak většinou dostanou děti jen z dobře situovaných rodin. Uplatnění prý ženy nachází v oborech, které se rozhodly studovat. Otázku rovnoprávnosti žen a mužů v Kamerunu nepovažuje za rozhodující, největší problém vidí v boji proti cizí nadvládě.

Mona Khoury z Palestiny uvádí, že obyvatelstvo Palestiny bylo rozehnáno do jiných arabských států, a proto může studovat pouze v zahraničí. Pozitivum vidí v odstraňování analfabetismu žen. Zároveň popisuje palestinské ženy jako bojovnice, které se zúčastnily boje za osvobození Palestiny: „*Politická situace, která u nás vznikla, dala do rukou zbraň i ženě.*“⁴⁴⁶

Podle Iry Fedorovskajové ze státního moskevského pedagogického institutu je cílem socialistické společnosti zabezpečení rovnoprávnosti muže a ženy ve vzdělání i zaměstnání – „*v současné době tvoří 50 % vysokoškolských studentů ženy a na některých VŠ mají děvčata dokonce převahu.*“⁴⁴⁷ S uplatněním v zaměstnání údajně nemají socialistické ženy žádný

⁴⁴³ 8. březen – Mezinárodní den žen – 60. výročí u britských a francouzských žen. Vlasta 1970, č. 10, s. 4.

⁴⁴⁴ Tamtéž. s. 4.

⁴⁴⁵ *Místo pro mne: Studentky ze 4 světadílů.* Vlasta 1971, č.10, s.12-13.

⁴⁴⁶ Tamtéž. s.12-13.

⁴⁴⁷ Tamtéž. s.12-13.

problém a po ukončení studia „*samozřejmě pracují ve svém oboru... platové podmínky již mají stejné jako muži.*“⁴⁴⁸

Doan Thi Thing z Vietnamské demokratické republiky srovnává úroveň vzdělávacího systému v její rodné zemi v době koloniální nadvlády se současným stavem. Dříve byla tato úroveň údajně velmi nízká, avšak časem si „*VDR*⁴⁴⁹ *vychovala vlastní socialistickou inteligenci a právo na vzdělání mají všichni bez rozdílu pohlaví zajištěno ústavou.*“⁴⁵⁰

A protože „*Spojené státy nepřestávají v útocích na VDR*“⁴⁵¹, vietnamské ženy nastoupily namísto mužů do továren a pomáhají při opravách zničené infrastruktury. Projevují tak prý odvalu a rovnost s vietnamskými muži.

Anita L. Jordon z amerického Ohia odpovídá, že v její rodné zemi se nedělají rozdíly ve vzdělání podle pohlaví, ale problém je, podobně jako zmiňovala dívka z Kamerunu, v otázce financí: „*chudší lidé nebo černoši dostávají vzdělání na nekvalitních středních školách a v důsledku toho mají potíže při přijímání na školy vysoké.*“⁴⁵² V zaměstnání už rozdíly v pohlaví jsou – muži jsou daleko lépe placeni, a tak je často pro rodiny výhodnější, když žena zůstane v domácnosti.⁴⁵³

V této anketě jasně vyčnívá rozhovor se studentkou ze Sovětského svazu. Podle jejích slov je v SSSR v oblasti vzdělávání a následného uplatnění v zaměstnání naprostá rovnost. Sovětské ženy tedy nemají žádný problém s diskriminací. Na základě odpovědi dívky z Vietnamské demokratické republiky Vlasta svým čtenářkám dokazuje, že příčinou kvalitnějšího vzdělávacího systému je socialistický režim, který zajišťuje rovnoprávnost. Skrze rozhovory s ostatními dívkami, které nepochází ze států se socialistickým zřízením, Vlasta ukazuje svým čtenářkám, že na rozdíl od Sovětského svazu, v jiných zemích se potýkají s problémy souvisejícími nejen se vzděláváním.

6.4. Partnerství

Ženský týdeník Vlasta se samozřejmě zabýval také partnerskými vztahy a tím, jaké postavení v rámci těchto vztahů zaujímaly ženy (nejen československé).

⁴⁴⁸ Tamtéž. s.12-13.

⁴⁴⁹ pzn. VDR = Vietnamská demokratická republika

⁴⁵⁰ *Místo pro mne: Studentky ze 4 světadílů.* Vlasta 1971, č.10, s.12-13.

⁴⁵¹ Tamtéž. s. 12-13.

⁴⁵² Tamtéž. s. 12-13.

⁴⁵³ Tamtéž. s. 12-13.

Na stránkách Vlasty bylo v 50. letech velmi často zdůrazňováno zrovnoprávnění žen ve společnosti, které v Československu přinesl socialismus. Tím, že ženy chodily do práce a vydělávaly, byly také finančně nezávislé, což je jeden ze základů plné rovnocennosti obou pohlaví podle marxisticko-leninské teorie.

To, že v kapitalistických státech tomu tak není, dokazoval např. článek o západoněmeckých ženách, které jsou „*odkázány na svého manžela a na jeho postavení.*“⁴⁵⁴ V podstatě jsou tedy definované svým manželem a jeho postavením ve společnosti. Finanční závislost západoněmeckých žen na partnerovi byla předvedena na příkladu nakupování jarního oblečení – zatímco československé ženy si samy nakupují „pěkné nové oblečení na jaro“, ženy v západním Německu si toho moc nekoupí, pokud jejich manžel není dobře situovaný.⁴⁵⁵

V roce 1971 se redakce Vlasty věnovala partnerským vztahům v Itálii. Jelikož byla podle redakce finanční situace v tomto jihoevropském státě na velmi špatné úrovni, museli jeho obyvatelé pracovat každý den od rána do večera. Redakce tedy předkládala představu o italských párech, které na sebe pro samou práci nemají vůbec čas. Partneři se tak údajně téměř nevidí, čímž se navzájem odcizují, a dokonce se ve velkém počtu případů nakonec rozvedou.⁴⁵⁶ Redakce Vlasty z vysoké rozvodovosti v Itálii viní „*neurovnané hospodářské a sociální poměry a nezaměstnanost.*“⁴⁵⁷ Na bezútešnou situaci doplácí také děti, což má čtenářkám dokázat fotografie dvou chlapců z Neapole, kteří sedí doma na palandě s popiskem: „*Dva bratři jsou celý den doma sami, protože maminka pracuje.*“⁴⁵⁸ Na partnerské vztahy dělníků se v Miláně dotazovaly italské reportérky. Většina dotazovaných odpovídala, že s partnerkami žijí jako kdyby už rozvedení byli, protože se téměř nevidí. Z této situace viní politiky, kteří nedělají nic pro zlepšení podmínek rodin. Jeden z dělníků odpovídá: „*Naši rodinu nerozloučil rozvod, ale společnost, která nám nezaručuje, co potřebujeme k životu.*“⁴⁵⁹ Tímto „reálným příběhem“ jsou čtenářky opět utvrzovány v tom, že lidé jsou v zásadě všude stejní a to, co je odlišuje je jen společenské uspořádání, ve kterém žijí. Nejen díky tomuto „reálnému příběhu“ z Itálie se pak redakce snaží dokázat, že kapitalistické státy nedokáží zaručit spokojený život všem svým obyvatelům.

⁴⁵⁴ *Západoněmecký zázrak – Viděno zdola.* Vlasta 1958, č. 11, s. 2.

⁴⁵⁵ Tamtéž. s. 2.

⁴⁵⁶ *Rozloučené rodiny.* Vlasta 1971, č. 10, s. 4-5.

⁴⁵⁷ Tamtéž. s. 4-5.

⁴⁵⁸ Tamtéž. s. 4-5.

⁴⁵⁹ Tamtéž. s. 4-5.

6.5. Rasismus

Dalším poměrně frekventovaným tématem týdeníku *Vlasta*, který dotvářel obraz postavení nejen žen v západním bloku, byl rasismus. Ačkoliv se redakce *Vlasty* často zmiňovala o postavení Afroameričanů a Afroameričanek ve Spojených státech, postavení žen v koloniálních zemích bylo popisováno jako ještě horší: „*zvláště v zemích koloniálních a závislých postavení ženy zůstává ponižující a nerovné.*“⁴⁶⁰

Od konce 50. let se často zabývala redakce *Vlasty* upozorňováním na rasismus v Jihoafrické republice. Toto období odpovídá období dekolonizace, kdy velmoci začaly soupeřit o nová území a komunistická propaganda stavěla na představě rasistických Spojených států, které utlačují černošské obyvatelstvo: „*dekolonizace je velkým nebezpečím pro rasistický režim Jihoafrické republiky (JAR), který za pomoci imperialistických velmocí zesiluje útlak našeho (jihoafrického) lidu*“⁴⁶¹

Vlasta cituje funkcionářku Namibijského svazu žen, Lili Enwulovou bojující ženy, matky i studenti proti rasistickému útlaku. Pomáhá jim v tom Sovětský svaz: „*...věřím v reálnou možnost úspěšného dovršení našeho boje. Úspěch tohoto boje je určen už tím, že na naší straně jsou státy socialistického společenství v čele se Sovětským svazem, které nás podporují v tomto těžkém okamžiku.*“⁴⁶²

V roce 1956 se ve *Vlastě* objevuje článek o afroamerické studentce, která byla na nátlak amerických rasistů vyloučena z univerzity. Následně redakce kritizuje politiky západního bloku za to, že věnují jen malou pozornost problémům ve svých zemích, mezi něž patří mimo jiné rasismus: „*Snad by bylo opravdu lépe, kdyby státníci věnovali více pozornosti národům svých zemí, především černošům ve Spojených státech anebo domorodcům v britských koloniích, kteří jsou zbaveni nejzákladnějších lidských práv.*“⁴⁶³

Socialistická společnost je naopak vyobrazena jako ta, která nemá předsudky a jejím cílem je zajistit mír pro další generace: „*Ženy na celém světě, ženy bílé, žluté i černé pleti, ženy všech národů a ras chtějí chránit mír pro své děti.*“⁴⁶⁴ Dokazuje to například také tím, že se na

⁴⁶⁰ *Jdeme ruku v ruce s ženami z celého světa.* *Vlasta* 1954, č. 9, s. 2-3.

⁴⁶¹ *Původní rozhovor pro Vlastu s paní Lilijou Enwulovou, funkcionářkou Namibijského svazu žen.* *Vlasta* 1975, č. 9, s. 5.

⁴⁶² Tamtéž. s. 5.

⁴⁶³ *Sladká slova a hořké činy.* *Vlasta* 1956, č. 11, s. 2.

⁴⁶⁴ *Československé ženy do boje za dovršení výstavby socialismu v naší vlasti, za mír ve světě.* *Vlasta* 1958, č. 10, s. 2-3.

hlavních stránkách Vlasty často objevují ženy z různých koutů světa. V roce 1982 se například na hlavní straně objevuje zdravotní sestra držící v rukou zrovna narozené afroamerické miminko.

O dvacátém století se ve Vlastě v roce 1969 píše jako o „*století probuzení žen třetího světa*“.⁴⁶⁵ Vlasta píše o tom, že tomuto probuzení pomáhá socialistická společnost, především pak socialistické ženy: „*Africké ženy, které dnes krácejí vstříc svému osvobození z pout kolonialismu, se mohou opírat o příklad a pomoc žen socialistického tábora.*“⁴⁶⁶

V Mezinárodní den žen 8. března 1968 redakce Vlasty nezapomíná své čtenářky informovat o tom, že ne na celém světě mohou ženy tento den slavit v poklidu, ale např. v jižní Africe musí stále bojovat proti útlaku a rasistickým zákonům.⁴⁶⁷ „*Spolu s černoškami bojují i některé bělošky, které musejí snášet výsměch, ponižování a pronásledování*“⁴⁶⁸: redakce upozorňuje, že proti kapitalistickému útisku se spojují ženy nehledě na rasu.

Útlaku však podle redakce čelí i ženy ve Spojených státech. Ve stejný rok v období kolem MDŽ vychází článek o ženě z Chicaga, která poukazuje na „*mimořádně špatné podmínky*“ černošských žen, jejichž „*vykořisťování bylo dvojnásobné, protože byly černé a ženy.*“⁴⁶⁹ Dodává, že ve většině států mají ženy svá práva oficiálně stanovena v ústavách a zákonech, ale „*v praxi je ještě daleko k překonání všech starých tradic, rodových zvyklostí a náboženských předsudků.*“⁴⁷⁰

Ke konci 70. let jsou na stránkách Vlasty Spojené státy opět podrobeny kritice kvůli rasismu. Amerika prý o sobě ráda říká, že je „*zemí neomezených možností a svobod*“⁴⁷¹, ale tyto neomezené možnosti a svobody nemají „*pokrokoví lidé, černoši a nezaměstnaní.*“⁴⁷²

V předchozí kapitole jsem se již zmiňovala o článku *Černá a bílá Amerika* ve spojitosti se špatnými životními podmínkami v USA, na které v něm Vlasta poukazovala. V tomto článku je popisována „*propast mezi světem bohatých a chudých, mezi bílou a černou Amerikou*“.⁴⁷³ Zaměřuje se především na černošskou komunitu žijící v krušných podmínkách v newyorské

⁴⁶⁵ 8. březen – Mezinárodní den žen – 60. výročí Africké ženy. Vlasta, č. 8, s. 4.

⁴⁶⁶ *Budou kráčet v našich šlépějích.* Vlasta 1961, č. 10, s. 8-9.

⁴⁶⁷ 8. březen – Mezinárodní den žen – 60. výročí. Vlasta 1968, č. 8, s. 4-5

⁴⁶⁸ Tamtéž. s. 4.

⁴⁶⁹ *Oslavy MDŽ v Chicagu.* Vlasta 1968, č. 10, s. 5.

⁴⁷⁰ Tamtéž. s. 5.

⁴⁷¹ *Okénko do světa.* Vlasta 1977, č. 11, s. 2.

⁴⁷² Tamtéž. s. 2.

⁴⁷³ *Černá a bílá Amerika.* Vlasta 1981, č. 9, s. 5.

čtvrťi Harlem. Vlasta předkládá informace o tom, že úřady i policie jsou vůči černošskému obyvatelstvu zaujatí a americká vláda údajně vynakládá jen mizivé finance na sociální zařízení, školy a nemocnice v této oblasti, což vede k nezaměstnanosti, rostoucí zločinnosti, narkomanii a prostituci.

S rasovou diskriminací se podle redakce Vlasty musí nejvíce potýkat mládež a ženy: „*Rasová diskriminace se nejsilněji projevuje u černošské mládeže a u žen.*”⁴⁷⁴ Toto tvrzení je podloženo příběhem Afroameričanky, paní Wilmy Andersonové, která popisuje svůj nelehký život ve Spojených státech: „*I když oficiálně ve Spojených státech nesmí nebo nemá existovat rasová diskriminace, já se s ní setkávám celý život, téměř každý den...*”⁴⁷⁵ Redakce Vlasty dodává, že „*situace paní Wilmy Andersonové však není pouze “výsadou” černošských žen. Také miliony amerických žen bílé pleti, takzvaných příslušnic privilegované většiny, nemohou být zdaleka spokojeny se svým osudem.*”⁴⁷⁶

Už na počátku 70. let informuje redakce Vlasty o rasistické organizaci Ku-klux-klan, která terorizuje Afroameričany v USA: „*Kolik černých obyvatel Spojených států padlo pod zákeřnými střelami bílých rasistů se středověkými inkvizitorskými kápěmi na hlavě...*”⁴⁷⁷ Tato organizace měla být formálně rozpuštěna v 70. letech, ale fungovala i nadále. Redakce Vlasty jejím aktivitám věnovala větší pozornost v období mezinárodního napětí na počátku 80. let. O této organizaci vyšel článek s názvem *Hořící kříže*, ve kterém redakce píše: „*Ovzduší v USA je stále příznivější pokusům rasistů zbavit černochoy všech jejich práv včetně práva na život v této zemi.*”⁴⁷⁸

Co je pro mou práci v tomto článku podstatné, je zmínka o ženském oddílu Ku-klux-klanu, která doplňuje fotografii žen v bílých kápích. K účasti amerických žen v této rasistické organizaci se redakce Vlasty více nevyjadřuje, pouze zveřejňuje jejich fotky. Redakce neukazuje prstem na konkrétní osoby (např. na fotografiích), které se dopouštějí rasové diskriminace, ale viní především celou „buržoazní“ společnost, která dává vzniknout rasistickým organizacím jako je Ku-klux-klan: „*Hlavním viníkem je americká buržoazní společnost, která si říká “nejsvobodnější” a “nejhumánnější” a z níž prý si celý svět má brát*

⁴⁷⁴ *Černá a bílá Amerika*. Vlasta 1981, č. 9, s. 5.

⁴⁷⁵ Tamtéž. s. 5.

⁴⁷⁶ Tamtéž. s. 5.

⁴⁷⁷ *Den ověněný radostí a úctou*. Vlasta 1972, č. 10, s. 4-5.

⁴⁷⁸ *Hořící kříže*. Vlasta 1981, č. 13, s. 6.

vzor.⁴⁷⁹ Vlasta zároveň podotýká, že americké úřady a policie nefungují tak, jak by měli a proti Ku-klux-klanu nezasahují. Z článku tedy vyplývá, že je to vina amerického systému, který ve Spojených státech, panuje a v podstatě podporuje rasistické organizace jako je Ku-klux-klan.

Na počátku 80. se redakce opět věnuje postavení žen v Jihoafrické republice, „*kde se svět dělí na černý a bílý*“ a rasistický režim rasové segregace stále diskriminuje africké ženy.⁴⁸⁰

6.6. Sexismus

Sexismus je téma, které se v týdeníku Vlasta objevuje až počátkem 80. let, do té doby není tomuto tématu v mnou sledovaných výtiscích věnován prostor.

Nejvíce se téma sexismu projevuje v článku *Amazonky válečné hysterie* z roku 1982. Tento článek se věnuje ženám, které se rozhodly vstoupit do americké armády, tou dobou nejfeminizovanější armády světa. Americké ženy si podle redakce Vlasty chtěly v armádě zlepšit sociální postavení, což potvrzuje tisková důstojnice hlavního štábu válečného námořnictva Nancy Lulantesová: „*Žiji ve společnosti, kde jsou ženy v nevýhodě. V armádě tato diskriminace není. Dostávám de stejný plat jako muži a mám také stejné vyhlídky na kariéru.*“⁴⁸¹

Jak je ve Vlastě v tomto článku prezentováno, armáda je jediná instituce v USA, ve které ženy mají rovnoprávné postavení s muži. Hodně žen ale sotva po nastoupení odejde, protože nejsou spokojené se „*sociálními podmínkami a morálním ovzduším*“⁴⁸² v armádě. Všeobecně se totiž na ženy v armádě pohlíží jako na „*nutné zlo*“⁴⁸³ a „*americký tisk s gustem nafukuje různé erotické skandály za branami kasáren.*“⁴⁸⁴

Co je výjimečné v tomto článku, je narážka redakce na americké feministky: „*Že by se alespoň mezi uniformami splnily tužby amerických feministek?*“⁴⁸⁵ Dále se však o feminismu ve Spojených státech, jeho průběhu, úspěších či neúspěších redakce nezmiňuje stejně tak, jako se mu nevěnovala doposud.

⁴⁷⁹ *Hořící kříže*. Vlasta 1981, č. 13, s. 6.

⁴⁸⁰ *Bez práva na domov – Fakta o postavení žen v režimu apartheidu*. Vlasta 1982, č. 11, s. 6.

⁴⁸¹ *Amazonky válečné hysterie*. Vlasta 1982, č. 10, s. 6.

⁴⁸² Tamtéž. s. 6.

⁴⁸³ Tamtéž. s. 6.

⁴⁸⁴ Tamtéž. s. 6.

⁴⁸⁵ Tamtéž. s. 6.

Článek obsahuje ještě rozhovor s mladou vojačkou Candy Bechutovou, která se chlubí: „*Jsem hrdá na to, že patřím k námořní pěchotě. Netoužím po rodině ani po dětech. Mám samozřejmě mezi zdejšími chlapci přátele. To jsou ti praví společníci do dnešní doby. Bude-li válka, jsem připravena bojovat.*“⁴⁸⁶ Redakce Vlasty tak svým čtenářkám představuje ženu, která netouží po mateřství, v době normalizace tolik vyzdvihované v socialistických zemích. Tato žena postrádá podobu „ženství“, která je v té době v Československu preferovaná. Z obsahu článku to působí tak, že je C. Bechutová zmanipulovaná režimem, který zbrojí a je připravený na nový konflikt.

Že jsou ženy systémem snadno zmanipulovatelné k tomu, aby se staly součástí válečných příprav a byly na Západě v podstatě využity jako válečná zbraň, evokuje tento úsek článku: „*Není nesnadné přimět mladé ženy, které utekly do armády před nezaměstnaností a z touhy využít jediné příležitosti ke vzdělání, aby se nechaly strhnout k válečnické hysterii a vojáckému myšlení*“⁴⁸⁷

Článek však vykresluje situaci tak, že není ženskou přirozeností vyvolávat konflikty a zbrojit. Ženy se údajně do armády hlásí, protože v ní hledají rovnoprávnost a lepší podmínky, než jaké mají v civilním životě. Pro vyvážení tohoto článku následuje další, který informuje o demonstracích žen proti zbrojení, který tuto ideu utvrzuje. Ženy tak nejsou vyobrazeny jako nepřátelé, nepřítelem je kapitalistický režim, který je manipuluje a zavádí do nepříjemných situací: „*I přes uměle vyvolávanou militarizaci veřejného mínění v USA si stále více Američanek uvědomuje, kam může vést horečné zbrojení.*“⁴⁸⁸

6.7. Násilí na ženách

Poslední z důležitých témat ze života žen je téma domácího násilí. Toto téma se ve Vlastě v mnou sledovaném období objevuje až v 80. letech. V článku z roku 1982 redakce Vlasty odkazuje na bostonský deník *Christian Science Monitor*, který informuje o problému týrání rodičů a prarodičů, špatného zacházení s dětmi a manželkami v USA. Domácím násilím údajně nejvíce trpí ženy: „*Nejvíce postiženy bývají ženy.*“⁴⁸⁹

Ve stejném roce se ve Vlastě objevuje reakce na článek švédských novinářek, které také upozorňují na násilí páchané na ženách: „*Příliš mnoho Švédů mlátí své ženy, které jsou trestním*

⁴⁸⁶ *Amazonky válečné hysterie*. Vlasta 1982, č. 10, s. 6.

⁴⁸⁷ Tamtéž. s. 6.

⁴⁸⁸ Tamtéž. s. 6.

⁴⁸⁹ *Všechno kromě pravdy*. Vlasta 1980 č. 12, s. 6.

zákonem málo chráněny.”⁴⁹⁰ Týrání údajně nahlásí pouhých 20 % žen a většina z nich svá obvinění později odvolá. Každým rokem je ve Švédsku 40-60 utýraných žen.⁴⁹¹ Zajímavé je, že ženy jsou v tomto článku vyobrazeny jako oběti domácího násilí, ale zároveň na tento fakt poukazují rovněž ženy – švédské novinářky. Z tohoto článku tedy lze vyčíst, že ženy nejsou pasivní a dokáží se vzepřít proti systému, který domácí násilí umožňuje.

V roce 1981 Vlasta přináší rozhovor s členkou Mezinárodní ženské mírové ligy, Elizabethou Bushovou z Londýna. Mimo jiné problémy, které jí trápí, zmiňuje také tzv. yorkshirského rozparovače, který má na svědomí životy 13 žen a dodává: „*V kinech promítají filmy přímo propagující násilí vůči ženám. Nedivte se potom, že osamělá žena se už pomalu ve večerních hodinách nemůže objevit v ulicích britských měst.*”⁴⁹² Opět je tedy na vině západní společnost a její styl života, který způsobuje, že se ženy necítí ve svých domovinách v bezpečí.

Násilí na ženách je ve Vlastě prezentováno jako problém, se kterým se potýkají pouze ženy na Západě – žádné československé statistiky podobné těm švédským Vlasta nezveřejňuje. Z hlediska komunistické propagandy to dává smysl, jelikož s tímto kriminálním chováním Vlasta většinou spojuje nedostatky západních režimů jako např. trestní zákon, který ženy dostatečně neochraňuje nebo propagace násilí jako v případě yorkshirského rozparovače.

⁴⁹⁰ *Všechno kromě pravdy.* Vlasta 1980 č. 12, s. 6.

⁴⁹¹ Tamtéž. s. 6.

⁴⁹² *Z národů až jsme různých.* Vlasta 1981, č. 10, s. 4-6.

Závěr

Za hlavní cíl této bakalářské práce jsem si stanovila zjistit, jakým způsobem byly během let 1948–1989 v ženském socialistickém tisku v Československu vyobrazovány ženy žijící v západním bloku a jejich společenské postavení. Dále pak, jak se tento obraz, a jestli vůbec, měnil v průběhu studené války v závislosti na proměňující se atmosféře mezinárodních vztahů.

K získání odpovědí na tyto výzkumné otázky jsem využila metody diskurzivní analýzy. Předmětem zkoumání byla vybraná čísla ženského periodika *Vlasta*, která se svým obsahem dotýkala společenského postavení žen na Západě. Kvůli velkému množství vydaných čísel *Vlasty* v mnou sledovaném období jsem se zaměřila pouze na čísla z období Mezinárodního dne žen (MDŽ). Předpokládala jsem, že v období tohoto svátku, který byl slaven mezinárodně, bude prostor věnovaný situaci žen v různých zemích světa, ve vztahu k aktuální mezinárodní situaci, větší než ve zbytku roku. Jelikož jsem analyzovala pouze čísla *Vlasty* z období kolem MDŽ, nedokážu posoudit, jestli byl onen prostor věnovaný ženám ze západního bloku, v porovnání s jinými částmi roku, skutečně větší. Co ale mohu potvrdit, je skutečnost, že se redakce *Vlasty* v tomto období zabývala společenským postavením žen za hranicemi východního bloku ve velké míře.

Ještě před komunistickým převratem v Československu v únoru 1948 se ve *Vlastě* neprojevovalo vymezování se vůči západnímu bloku a ani vůči ženám v něm žijících. Po převratu, kdy se *Vlasta* dostala pod kontrolu KSČ, se však způsob projevu redakce tohoto periodika ztlačně změnil. Na stránkách *Vlasty* se začala objevovat kritika západních mocností a kapitalistického systému jako takového. Ženy žijící na Západě ale kritice podrobeny nebyly a *Vlasta* zachovávala představu „jednoty“ žen celého světa.

Zcela zásadním tématem, které se opakovaně objevovalo v průběhu celého období studené války byla idea míru a jeho zachování. *Vlasta* prezentovala mír jako prioritu všech žen nehladě na to, jestli žily ve východním nebo v západním bloku. Stavěla všechny ženy světa do role mírotvorkyň, které se od sebe v zásadě neliší. Co však podle *Vlasty* od sebe ženy odlišovalo, na což velmi často poukazovala, byl režim, ve kterém ženy žily.

Týdeník *Vlasta* po celé období státního socialismu v Československu zdůrazňoval ideologii marxismu-leninismu jako jedinou možnou, která ženám umožňovala skutečně rovnoprávné postavení. Oproti tomu popisovala kapitalismus jako systém, který ženy utlačuje a upírá jim rovná práva.

Toto zjištění částečně odpovídá na mé zamyšlení v úvodu práce, týkající se otázky, jestli se v kontextu bipolárního soutěžení stala problematika postavení žen ve společnosti a jejich ženských práv jedním z prvků, kterými oba bloky poměřovaly svou vyspělost. Nejistila jsem, jakým způsobem využíval úrovně ženské emancipace západní blok, ale z analyzovaných čísel Vlasty vyplývá, že rovnoprávné postavení socialistických žen bylo komunistickou propagandou, alespoň v ženském tisku, prezentováno jako výrazný prvek vyspělosti a pokrokovosti východního bloku.

Vlasta stavěla československé ženy a všechny ženy lidových demokracií do role „starších sester“ ve vztahu k ženám na Západě. Tyto „starší sestry“ už údajně nabyly všech svých práv a na stránkách Vlasty projevovaly solidaritu s ženami kapitalistických i koloniálních států. Jak vykreslovala Vlasta, solidaritu těmto ženám projevovaly z toho důvodu, že se ve Vlastě často objevovaly články o jejich špatném společenském postavení a byly vyobrazovány jako oběti kapitalistického systému, který jim znesnadňoval jejich každodenní život.

V celém sledovaném období byly socialistické ženy Vlastou vykreslovány jako ty, které už mají rovnoprávné postavení, a tak jsou na tom společensky lépe než ženy v západním bloku. S tím také souvisí, jakým způsobem se v týdeníku Vlasta pracovalo s významem Mezinárodním dnem žen. Pro socialistické ženy, které podle marxisticko-leninské ideologie již dosáhly plné rovnoprávnosti, byl prezentován jako oslavný svátek. Náplň Mezinárodního dne žen na Západě však byla podle reakce Vlasty zcela jiná, nebyla oslavná, ale bojová – ve Vlastě byl představován jako den boje za rovná práva, která ženy na „nevyspělém Západě“ stále ještě nezískaly.

Dalším z cílů této práce bylo zjistit, jaký vliv, a jestli vůbec, měl na vývoj diskurzu proměňující se vývoj studené války. Obecně mohu, na základě analýzy vybraných článků, říci, že dobový kontext na podobu vyobrazování společenského postavení života žen na Západě, vliv měl. V obdobích mezinárodního napětí se zостřovala kritika západních mocností a jejich zahraniční politiky. Vlasta však kritizovala jen mocnosti, její představitele a kapitalistický systém, nikoliv ženy na Západě. Společně s touto vyostřenější kritikou západních států, v období mezinárodních napětí, se však začaly na stránkách Vlasty ve zvýšené míře objevovat články zabývající se tím, jaká příkoří musí snášet ženy na Západě. Redakce Vlasty představovala především problémy jako je nezaměstnanost, nízké platové ohodnocení (nerovná mzda), vysoké životní náklady, kriminalita či nezájem kapitalistických států o rodinnou politiku. Všechny tyto problémy pak podle Vlasty vycházely z politického zřízení západního bloku.

Přestože Vlasta vykreslovala ženy na Západě jako oběti režimu, ve kterém žijí, nebyly vyobrazeny jako pasivně trpící. Vlasta velmi často poukazovala na to, že ženy v kapitalistických státech se bouří proti systému, účastní se demonstrací apod.

Navzdory veškeré projevované solidaritě však Vlasta své čtenářky neinformovala o vývoji feministického hnutí ve Spojených státech a probíhající druhé vlně feminismu v 60. letech, natož pak o jeho emancipačních úspěších. V 60. letech, v době rozvolnění, sice redakce Vlasty připouštěla, že rovnoprávné postavení žen není z hlediska praxe dokonalé ani ve východním bloku, neustále ale udržovala představu, že skutečnou rovnost může zajistit pouze marxismus-leninismus.

V obdobích válečných konfliktů, především války v Koreji a války ve Vietnamu, vyjadřovala Vlasta podporu ženám, které konfliktem trpěly, z jejich utrpení pak obviňovala „imperialistické státy“ v čele s USA. Aby však demonstrovala ženskou jednotu, Vlasta prezentovala ženy ze Západu rovněž jako odpůrkyně válek a zahraniční politiky svých vlád.

Vlasta se tedy během období studené války projevovala jako ženské periodikum, které dbá na jednotu, solidaritu a sesterskost žen celého světa, nehledě na jejich státní příslušnost. Zdůrazňovala však, v rámci komunistické propagandy, že pouze socialismus může ženám zaručit skutečné zrovnoprávnění a kvalitní životní úroveň, což dokazovala skrze řadu „reálných příběhů“, anket či rozhovorů se ženami ze Západu, jejichž životní podmínky Vlasta vždy vyobrazila jako nedostačující v porovnání s životními podmínkami socialistických žen.

Závěrem tedy mohu shrnout, že obraz žen na Západě a jejich společenského postavení Vlasta přizpůsobovala geopolitickému vývoji studené války. V závislosti na mezinárodní situaci, se měnila intenzita, se kterou Vlasta své čtenářky informovala o nerovných právech a špatných životních podmínkách žen na Západě. Neměnil se však hlavní rys vytvářeného obrazu – ženy na Západě byly Vlastou v průběhu celého konfliktu studené války vyobrazovány jako oběti kapitalistického systému. Nestávaly se tak předmětem kritiky, naopak jim Vlasta často vyjadřovala svou podporu, jelikož udržovala představu toho, že ženy na celém světě jsou stejné a liší se pouze podmínky, ve kterých žijí.

Seznam použitých informačních zdrojů

Abc feminismu. Brno: Nesehnutí. ISBN 80-903228-3-2.

BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. ISBN 978-80-210-5438-7.

BEAUVOIR, Simone de a Jan PATOČKA. *Druhé pohlaví: výbor*. Přeložil Josef Kostohryz, přeložil Hana Uhlířová. Praha: Orbis, 1967. Malá moderní encyklopedie (Orbis).

BEBEL, August. *Žena a socialismus*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1962.

BLUNDEN, A. *The Origins of Collective Decision Making*. Leiden: Brill, 2016. ISBN 9789004314962.

CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-076-5.

DE HAAN, Francesca. "Continuing Cold War Paradigms in the Western Historiography of Transnational Women's Organisations: The Case of the Women's International Democratic Federation (OF)," *Women's History Review* 19, no. 4 (Sept. 2010).

DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANEŠ. *Úvod do politologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2940-4.

EMMERT, František. *Rok 1968 v Československu*. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-903-4.

Encyklopedie historie světa. Praha: CESTY, 1999. ISBN 9788071815679.

FIALA, Petr. *Evropská unie / Petr Fiala, Markéta Pitrová*. 2009. ISBN 9788073251802.

FRIEDAN, Betty. *Feminine Mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Přeložil Jaroslava KOČOVÁ. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-893-2.

GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. V Praze: Slovart, 2006, s.48-49. ISBN 80-7209-843-8.

HANÁKOVÁ, Petra, Barbara HAVELKOVÁ, Kateřina KOLÁŘOVÁ, et al., HAVELKOVÁ, Hana a Libora OATES-INDRUCHOVÁ, ed. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-096-4.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3.

KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. ISBN 978-80-7248-528-4.

KOVAŘÍKOVÁ, Blanka. *Z historie ženského časopisu Vlasta*. [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20120426112340/http://www.bkovarikova.cz/texty/zajimavost-i/z-historie-zenskeho-casopisu-vlasta.htm>.

KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. 4., aktualiz. a rozš. vyd., V Ekopresu 3. Praha: Ekopress, 2010. ISBN 978-80-86929-60-6.

LIPOVETKY, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin Pokorný. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-171-4.

MARX, Karl, ENGELS, Friedrich a Vladimír Iljič LENIN. *K ženské otázce*. Praha: Svoboda, 1973. Knižnice marxismu-leninismu (Svoboda).

MENCL, Vojtěch. *Křížovatky 20. století: světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-206-0180-5.

NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2010. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7429-011-4.

NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003. Dějiny do kapsy. ISBN 80-7254-327-x.

NEČASOVÁ, Denisa. *Nový socialistický člověk: Československo 1948-1956*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-185-8.

NOVOTNÝ, Lukáš. *Politologie*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-003-7.

PERUSEK, J., VODÁKOVÁ, M., MAŘÍKOVÁ, H. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.

Velký slovník naučný: encyklopedie Diderot. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902723-1-2.

RUPP, Leila J.: *Transnational Women's Movements*, in: European History Online (EGO), Institute of European History (IEG), Mainz (June 2011). Dostupné z: <http://www.ieg-ego.eu/ruppl-2011>.

VESELÝ, Zdeněk. *Přehled dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, 2005. ISBN 80-86747-23-9.

VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-278-3.

Vlasta (1947-1989) – dva až tři výtisky z každého roku

WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Gender sondy. ISBN 978-80-7419-252-4.

Women Strike for Peace | American organization | Britannica. Encyclopedia Britannica | Britannica [online]. Encyclop. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Women-Strike-for-Peace>.